

Imprimat legal

26. JUN. 1925

DIN PUBLICAȚIILE CASEI ȘCOALELOR

CĂPITAN AUREL I. GHEORGHIU

# LA HOTARELE MOLDOVEI

EDIȚIA II-a

CU O FOTOGRAFIE ȘI UN AUTOGRAF AL M. S. REGINA MARIA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

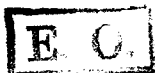


BUGUREȘTI

Tip. „Dimitrie M. Ionescu“, S-sor, Str. Eugeniu Carada, 7

1925

Prețul 30 Lei



DIN PUBLICAȚIILE CASEI ȘCOALELOR

**CĂPITAN AUREL I. GHEORGHIU**

# **LA HOTARELE MOLDOVEI**

**NOTE ȘI INSEMNARI**

**DIN RĂZBOIUL PENTRU ÎNTREGIREA NEAMULUI ROMÂNESC**

**EDITIA II-A**

**CU O FOTOGRAFIE ȘI UN AUTOGRAF AL  
M. S. REGINA MARIA**



**Bibl. Univ. Cluj.**  
Nr. 1972.182.5

**BUCUREȘTI**

**TIPOGRAFIA „DIMITRIE M. IONESCU”, S-SOR  
STRADA EUGEN CARADA, 7**

207839

## DE ACELAȘ AUTOR

1. *Pe drumuri basarabene* (Din publicațiile Casei Școalelor).
2. *La Hotarele Moldovei*, Ediția I-a și II-a
3. *Privești din Bucovina pitorească* (Lucrare premiată).
4. *Putna* (album istoric).

### IN MANUSCRIS :

5. *Privești din Bucovina pitorească* (vol. II).
6. *Cetăți moldovenești de-alungul Nistrului*.





Avea teamă însă, pământ al României!  
ficioii tăi se vor întoarce și-ți vor oferi  
lanțurile.

Lucia

Domnule Căpitan Gheorghiu

și

Iubițe Camarade

Am citit lucrarea trimisă „LA HOTARELE MOLDOVEI“, ce merită a fi cunoscută de oricine, căci în ea se oglindește sufletul adevăratului ostaș român, care atinge sublimul prin contrastul vitejiei și al modestiei sale. Cine a fost în văltoarea luptelor cunoaște bine acest suflet viteaz, care însă de multe ori a fost dat uitării și încălcat de vitejii liniilor dinapoi.

Este imposibil ca cel ce va citi lucrarea D-tale să nu petreacă ore frumoase și înălțătoare și este peste putință ca să nu râvnească la acele neîntrecute clipe petrecute în vălmășagul luptelor, clipe, în care omul părăsește cu totul viața pământească, sacrificându-se pe elși fericirea a lor săi pentru triumful unor idei, atingând prin acest gest pilda dată de Mântuitorul nostru.

Personal, am fost pasionat de conținutul ei, mai ales că în multe din episoadele ce le arăți am luat parte; nu merit însă laudele ce-mi aduci și consider că era natural să fi făcut astfel. Aproape uitasem acele amănunte, de oarece nu le dădeam nici o importanță, văd însă că am fost demn de D-voastră toți, căci, imi aduc bine aminte că, chiar la Băcsad (25 Sept. 1916), când comandai o parte din detașamentul de cicliști atașat la Brigada 5 Roșiori, ați trecut pe lângă mine, plecând cântând, la atac întocmai ca la sărbătoare, cu flori și frunze la arme și capele.

Îți mulțumesc pentru frumoasa amintire ce mi-ai procurat și sunt sigur că lucrarea D-tale va îmbărbăta sufletele celor ce o vor citi, precum în timpurile ce le invoci, vorba și pilda ce o dădeai, îmbărbăta sufletele celor ce te înconjurau.

Cu o strângere de mână afectuoasă

Camarad,

General (ss) N. Sinescu

Inspectorul General al Cavaleriei

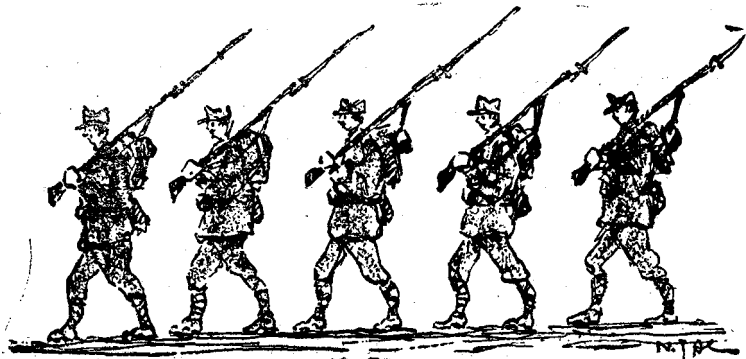
Ianuarie 1923. — București

Cu adâncă pietate pentru jertfa lor, închin această lucrare memoriei vrednicilor mei soldați morți pentru țară.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Capitan A. I. Gheorghiu

București, 1924.



## CUVÂNT ÎNAINTE

O carte ca aceasta, în care nu se expun teorii, nu se susțin doctrine și nu se speculează nici principii, o carte ca aceasia în care sunt descrise, astfel cum a înțeles să le aștearnă pe hârtie martorul atâtor întâmplări și fapte, pe care le-a văzut și trăit — nu are nevoie de prefață. Ca să scrii unei cărți o prefață, trebuie ca aceasta să aibă cel puțin pretențiunea unei opere de literatură, dar cum o astfel de lucrare nu se prezintă decât sub forma n. o. destă a unor impresii de momente simțite și trăite în cele mai grele ca și în cele mai frumoase zile din războiul pentru întregirea Neamului, ca atare, cred, că nu are nevoie decât de acea bunăvoință a cititorului, la care râvnește scriitorul acestor rânduri.

Ca o pildă însă, pentru viitorii ostași ai României Mari, ce vor avea de acum înainte cinstea de a apăra și păstra aceea ce noi am întregit cu prețul sângelui a tot ce a fost mai nobil și mai scump din Neamul nostru, am găsit că este o pioasă datorie de a nu lăsa

ca praful uitărei să acopere imaginile netăgăduit de frumoase ale bunilor mei ostași, în mijlocul cărora am trăit ceasuri de cel mai înălțător și sublim sacrificiu și din cari mulți dorm somnul veșnic, îmbrăcați cu toți și după moarte în același văl de anonim și modestie, pe care sufletele lor de viteji l'au purtat cu cinste în fața celor mai îngrozitoare mașini de războiu și în fața celui mai barbar dușman cunoscut de veacuri.

Frumoasele zile de energie și de entuziasm petrecute în tolu atâtor lupte crâncene din timpul întâilor biruinți cum și acele triste și pline de greutate din timpul retragerii și a armistițiului, au semănat în amintirea mea icoane și tablouri, pe cari m'am silit a le înfățișa în această carte istorisindu-le așa cum m'am priceput. De voi fi isbutit cu ele să fac ca să încolțească în sufletul celor ce-și vor da osteneala să le citească aceleași sentimente, pe cari le-au simțit acei ce le-au trăit, datoria mea va fi împlinită și scopul meu va fi atins.

București, 1924

A. I. G.



Desenurile din prezenta lucrare se datoresc Domnului pictor N. I. Alexandrescu; iar vignetele semnate N. P., Domnului N. Papadat.



## LA HOTARELE MOLDOVEI

— Note zilnice de campanie —

„Trenuri trec... trec, și povara lor,  
pe care o duc departe, e tinerețea  
țării noastre, speranța căminurilor...”

„...Un strigăt li se desprinde de pe  
buze când mă văd: — ne ducem,  
plecăm cu bucurie, ne ducem la bi-  
ruință, ca Tu să te faci Impărăteasă,  
Impărăteasa tuturor Românilor...”

Acesta e strigătul inimii lor, urarea  
pe care o trimit, urarea pe care o  
cred, și eu le zâmbesc imbiindu-i cu  
flori pe care le strânge brațul lor viu....

....Și trec.... trec înainte....“

REGINA MARIA \*)

---

\*) Din volumul „Gânduri și Icoane din vremea Războiului”  
de Regina Maria.



## LA PORȚILE MOLDOVEI

— NOTE ZILNICE DE CAMPANIE. —

14 August 1916.—**Fabrica Union-Cașin.**—  
Abia suntem veniți din manevrele demonstra-  
tive făcute pe valea Trotușului și un ordin, de  
astă dată *strict secret*, primit la prânz, ne  
pune în fața unor împrejurări pe cari le așteptam  
de multă vreme.

În el se vorbește de: *hrana rece pe două zile  
ce urmează să fie dată asupra oamenilor*, de *dis-  
tribuirea a cât mai multe cartușe de războiu*,  
de *chesoane pline cu granate*, de *trenuri de luptă  
complete*, de *starea de asediu ce urmează să*

*fie declarată pentru ora 16 în întregul cuprins al fabricii Union, alcătuită în majoritate de o populațiune streină și foarte îndoielnică ca sentimente, față de care se va proceda cu stricteța și severitatea cuvenită în astfel de împrejurări, și, de acțiunea ce urmează să o întreprindă regimentul pentru la noapte, când va trebui să treacă frontiera pe la Clăbuc.*

Cum s'a primit ordinul, agenții de legătură au și început să foiască în toate părțile, ordonanțele la fel, ofițerii se găsesc în mijlocul unităților și o mișcare plină de înțeles se produce între corturile companiilor din bivuac și între magaziiile cu cartușe și echipamente.

*Detașamentul de cicliști va rămâne însă, în interiorul fabricii, pus la dispoziția Diviziei 2 de Cavalerie, dela care se așteaptă un alt ordin. Până atunci, va fi întrebuințat pentru paza liniei ferate înguste a societății „Union” și pentru luarea de măsuri necesare față de o populațiune streină, care ne spionează la fiecare pas din umbra ferestrelor închise.*

Și lucrurile s'au executat cu o precizie rară, astfel cum spuneau instrucțiunile.

La orele 16, fabrica Union, ce ocupă în mijlocul codrilor de brazi și între două șiruri de munți o poiană nemăsurat de mare, a fost înconjurată. În piața din fața cantinei au fost adu-

nați toți locuitorii, femei, copii, bărbați; li s'a vorbit de situațiunea excepțională în care se gă-sesc, de măsurile pe cari am fost siliți ca să le luăm și mai ales de datoriile lor în astfel de împrejurări. În urmă, s'a făcut triarea celor bă-nuiți, instalarea de santinele la uzină, la podu-rile drumului de fier; iar când noaptea veni să îmbrățișeze cu întunericul coamele munților și zidurile clădirilor, o liniște suspectă se lăsă peste întreg ținutul.

Din acel moment lucrurile se lămuriseră, iar sufletele noastre izbăvite de sarcina unei griji purtate neînterupt timp de doi ani de zile, primiau cu încredere și bucurie cinstea eveni-mentelor ce aveau să urmeze.

Războiul începuse.

15 August. — **Fabrica Union.** — Astă noapte la orele 12, prin jandarmul locului am fost vestiți de decretarea formală a mobilizării; iar odată cu răsăritul soarelui, au și fost trimiși cei dintâiu internați spre taberile din Ialomița.

Trenurile societății vin și pleacă după ordi-nele noastre; și, pentru mai multă siguranță, la fiecare mașină s'a instalat câte o santinelă.

Despre destinațiunea operativă ce urmează a i se da unității de cicliști până acum n'a venit nimic hotărît. Suntem într'o nesiguranță puțin

plăcută, cu atât mai mult cu cât ostașii *Regimentului 8 Vânători*, din care până acum am făcut parte, vor fi sărbătorind prin salve și în sunetul trompetelor victorioase, bucuria nemăsurată de a fi cei dintâi luptători pentru desrobirea fraților de peste hotar.

Din culmile munților cobor primii răniți de ai noștri și primii prizonieri de ai lor, și unii și alții sunt veseli și bine dispuși. Vânătorii, după cum aflăm dela cei dintâi, au înaintat ca o furtună, trecând ușor peste elementele de apărare ale dușmanilor. Intrebările noastre îi copleșesc, iar bunătățile aduse de femeile rămase neinternate, pe unii îi fac să uite durerile rănilor, iar pe alții grija robiei

U Cluj / Central University Library Cluj

Seara, ne sosește plicul cu ordinul de concentrare. Va trebui ca mâine la orele 12 să fim la *Onești*, unde vom întâlni cartierul diviziei.

Se iau măsuri de plecare, se pregătesc mașinile, iar sub umbrare încep a se strânge corturile albe ca fluturii, în fumul focurilor aprinse, în preajma cărora soldații se adună pentru a-și tăinui dorurile.

Am adormit abia în ziuă, gândindu-mă la ce va aduce ziua de mâine.

16 August. — **Onești**. — La 6 am fost în picioare iar la 9.30 am plecat. Detașamentul așe-

zat în linie, pe marginea șoselei umbrită de brazi, e poate una din unitățile cele mai frumoase ale armatei. Două sute și mai bine de cicliști cu armele în bândulieră, în uniforme noi și cu cravate fâlfâitoare la gât, se țin cot la cot, mașină lângă mașină, roată lângă roată, formând o linie în spirală.

Inițiativa formării unor astfel de detașamente volante, foarte ușor de manevrat chiar pe drumuri impracticabile și pentru cari noțiunile de timp și distanță sunt mai puțin importante decât pentru ori care altă armă, fac ca trupele mari de cavalerie să aibă ori când la îndemână o putere de foc apreciabilă, dacă sunt bine înțelese, întrebuințate judicios. Germanii au avut batalioane întregi încălecate pe mașini pliante și ușoare, cari, la vreme de nevoie puteau fi purtate în spate fără ca ciclistul, ce trebuie să fie și un infanterist de mână întâiu, să suporte o greutate prea apăsătoare. Noi însă, cu un material de sisteme foarte diferite și puțin practic, majoritatea mașinilor fiind cumpărate fără un studiu prealabil, câteva luni înaintea concentrațiilor din regiunea Cașinului, am avut în nenumărate rânduri prilejul să simțim urmările acestei lipse de experiență.

La Onești găsim cartierul diviziei. Un ofițer trimis dela comandament să ne întâmpine, ne

fixează sectorul cantonamentului nostru: *trupa va ocupa partea de West a satului, ofițerii, sălile goale ale castelului . . . .*

Nici nu știu cum a trecut ziua.

Sunt ceasurile 11 din noapte și totuși în sat soldați foesc în toate părțile; câinii latră disperați, focuri aprinse prin curți trimit spuze de scânteii; pe sub șoproane caii strănută, iar dinspre șoseaua Adjudului ce mână la Oituz, se aude un hureit greu de camioane și coloane cari trec pe urma trupelor plecate.

Am adormit târziu, învăliți în mantăli, pe parchete mucedee, cu gândurile la cei rămași acasă și legănați când de visuri frumoase de izbândă, când tresărind de grijile fantastice, pe cari nu le mai încercasem până atunci.

18 August. — Szaszfalu. — La 6 am plecat din Onești, încadrați de trupele diviziei, cu destinația Brețcu, unde va trebui să cantonăm pentru la noapte. Marșul e anevoios, praf, cald și oboseala pedalei storc șiraguri de sudoare de pe fețele vesele ale cicliștilor. Satele trec în fuga roților ce strălucesc în soare ca diamantele. Flori, fructe, lapte, apă și bucuria negrăit de mare a locuitorilor ne întâmpină pretutindeni, ne urmează și ne petrec din ochi, până ce dispare și cel din urmă soldat după cotitura uliței, sau în va-

luri de praf. Un entuziasm atât de sincer, atât de nestăpănit, și atât de înflăcărat a cuprins toată lumea, încât fetele ne asvârl flori, sau ni le întind din fugă, punându-se de-a curmezișul drumului, femeile ne îmbie cu cofăele de lapte și apă, iar prin pridvoare sau porțiți, uncheși sprijiniți în toiage și babe cu mâna streășină la frunte ne trimit vorbe de îmbărbătare și de curaj.

*Bogdăneștii, Grozeștii, Herestrăul, Hârja*, trec ca pe un film. Micile opriri și halte fac ca lumea să se adune în juru-ne și atunci întrebările încep să curgă fără sfârșit, și curiozitatea să cuprindă pe toți. Fiecare vrea să știe, fiecare vrea să afle unde au ajuns dincolo ai noștri, cum merg luptele, dacă sunt mulți morți și în ce direcție mergem. Noi, ce le putem spune, poate mai puțin chiar decât știu ei.

Trecem pe la gura văii Leșunțului, iar la ora 13,30 suntem la bariera frontierei : *Șoșmezo* sau *Poiana Sărată*.

Ne facem cu toții cruce ; un sentiment de mândrie ne stăpânește și totuși, o grijă netălmăcită se citește în ochii soldaților ce merg pe jos, cu mașinile la mână, în coloană de marș și în pas de defilare, cântând *Deșteaptă-te Române*. Camarazii *Regimentului 13 Ștefan cel Mare* ne primesc cu uraa ! fără de sfârșit ; iar femeile și uncheșii din *Poiana Sărată* își



șterg lacrimi, unii de bucurie, alții de duioșie, mulți însă cu gândul la cei ce lipsesc de lângă ei și n'au prilejul să se împărtășească de aceste clipe mari, frumoase, exaltate, cari au din măreția unor zile ce nu se întâlnesc de cât odată într'o mie de ani.

Să știi, că sute de ani atâtea generații au zămislit și au încălzit prin jertfe și prin sângele vărsat neconținut, veacuri de-a-rândul, un ideal, pe care tu ai fost ales de Dumnezeu dintre toți să-l împlinești și să vezi cu ochii aceea ce părea a avea; să știi, că tu ești solul celei mai sublime idei — desrobirea — pe care s'o aduci celor ce te așteaptă, ca dar, în cântece de biruință, chiar dacă ai presimți că dela cei dintâi pași vei fi învinsul soartei și alții se vor bucura de roadele jertfei tale, nu e lucru puțin, și, un astfel de entuziasm înflăcărat și sincer nu se trăiește de multe ori în viață!

Nu pot să-mi dau seama, dar nu știu cum, de atunci, ori de câte ori îmi amintesc de aceste momente, pe cari le-am trăit cu atâta intensitate fiori îmi străbat corpul și parcă simt cum în urechi răsună la olaltă în ritmul lui *Deșteaptă-te Române*, urale, chiote de bucurie și în față văd cum se perindă mulțimea ostașilor plecați, înalți, mândri, viteji, dintre cari mulți nu s'au mai întors înapoi! ....

Lângă mine, sergentul Vlej, de loc din Poiana-Sărată, fugit de un an din oastea honvezilor cezaro-crăești își îmbrățișează, în delirul unei bucurii de nedescris, părinții bătrâni ce-l așteptau, privind mereu în zare, rezemați de stâlpii vopsiți ai barierei. E o scenă atât de duioasă și de mișcătoare încât stoarce lacrimi și celui mai tare de fire.

La ora 16, sub umbra unor răchite dese din marginea Oituzului, care curge melancolic și potolit în pătisorul îngust de prundiș galben, luăm masa, cântăm și scriem acasă

Defileul trecătoarei Oituz, lung de câțiva kilometri, este semănat cu tuburi de cartușe și cu cutii goale de conserve. Poduri svârlite în aer, peste care apa triumfătoare clocotește sgomotos, ne întrerupt din când în când goana și ne silesc să trecem prin apă și să ne cățărăm de pietre. Deoparte și de alta, munții se ridică prăpăstioși, iar brazii trimit din înălțimea maiestoasă a măgurilor un miros de rășină adormitoare.

Soldații lui *13 Infanterie* lucrează de zor la refacerea podurilor; tunurile sunt trecute cu mari greutate și cu o dibăcie rară, iar caii așteaptă cu neastâmpăr să le vină rândul. Un șir de camioane vor întârzia până mâine în zori, când se crede că trecerile vor fi gata.

La 16,30 începem să urcăm Maghiorușul. E cald, e greu de urcat și oamenii au început să cadă de oboseală; unii rămân în urmă, iar pe alții nu-i mai ajută de loc puterile. Soarele e prea puternic, iar greutatea bagajului te supune la eforturi mari.

Din vârful muntelui urcat în spirală, privind în jos, se văd sate presărate, biserici scânteind, un oraș își strălucește zidurile albe ca argintul, iar câmpia vărgată cu culori, printre care stăpân este mai mult galbenul, se întinde lină, fără nici o colină, până sub poalele munților depărtați ce par a fi desemnați cu negru pe orizontul albastru, scăldat în apusul feeric al unei zile senine și fără nici o adiere de vânt. De bucuria priveliștei, mașinile aleargă nebune la vale, sfârșind pe pietrișul neted ca asfaltul. Pe o culme, în stânga, *Regimentul 25 Infanterie* poposește la umbră; iar pe întinsoarea întregului scoboriș, de sus și până la poale, tranșeele încercuiesc și leagă prin rețele de sârmă răsturnate, șoseaua ce poartă urmele luptelor date în retragere de Unguri.

Cel dintâiu sat prin care trecem e Brețcu; are geamerile sparte, iar gratiile ferestrelor atârână stegulețe albe, — semnul păcii. Satul pare a fi pustiu, cu toate acestea printre porțile întredeschise ochi mărunți scormonesc amurgul. Rar

de mai trece pe uliță vre-o babă îmbrăcată în negru, încolo, câinii ne petrec urlând a pustiu și câte o pisică speriată fuge ca o săgeată prin fața noastră furișându-se după ulucile caselor.

Odată cu seara am ajuns la *Szaszafalu*. Ne oprim într'o curte părăsită, unde, casa devastată de honvezii ce-au ocupat-o în timpul retragerii ne pune în fața celor dintâiu semne ale războiului. Aici găsim *Regimentul 6 Roșiori* o parte din cartier și detașamentul de mitraliere. Târziu, în jurul acestei curți se adună întreaga divizie.

Toată noaptea sosesc regimentele și coloanele ce prind forme fantastice în lumina flăcărilor de focuri aprinse, unde se pârjolesc porci și păsări. Ne culcăm afară în pae; căp. M., loc. S. subloc. G. și eu, după ce la ora 23 primim ordinul de operație de a doua zi și după ce ne inspectăm oamenii adormiți în cântecele de bucurie ale călăreților ce bușonează caii.

19 August. — **Kezdy-Vasarhely**. — Operațiunea ce urmă să aibă loc astăzi s'a amânat; ordinul operativ dat de Divizia de Cavalerie, prin care se hotărâ ca detașamentul nostru să se deplaseze în defileul dela *Torya*, pentru a pune stăpânire pe el — 15 klm. distanță de *Kezdy-Vasarhely* — a fost contramandat. In

schimb, plecăm la *Kezdy-Vasarhely* unde vom trece provizoriu sub comanda *Regimentului 8 Vânători*.

Până la amiază ordinul este executat.

Masa, pe care o luăm la popota vânătorilor are o însuflețire de adevărată camaraderie. Ofițerii ne povestesc luptele avute, ne întrebă despre impresia, pe care a făcut-o războiul în țară, de noutățile de acolo, iar colonelul G., comandantul regimentului — un om de o bună-tate rară și de un spirit și judecată distinsă — își privește cu bunăvoință camarazii, îi ascultă și pentru fiecare are câte un zâmbet de părinte și frate mai mare.

*Kezdy-Vasarhely* este un oraș mărișor, compus din secui și evrei, evacuat de autorități, cu magazinele închise pretutindeni și cu aceleași stegulețe de pace meschină. Pe uliți nu să vad decât câțiva bătrâni și servitoare. Singura clădire, un hotel în centru cu un nume unguresc, ce-mi scapă, e deschis și n'are obloanele închise, încolo tăcere, liniște și o atmosferă tristă de pustiu, apasă peste tot, ca în urma unui foc.

La orele 15, vânătorii primesc ordinul de a ocupa defileul dela *Bücsad*. Ne-am pus imediat în marș și până seara abia am fost în *Al-Torya*, un sat lung și complet evacuat. Se instalează avant-posturi, se iau măsuri ca restul regimen-

tului să rămână în cantonament de alarmă, iar peste un ceas satul erà cufundat în odihnă.

20 August.—**Bücsad**.—La 6 dimineața, ne-am pus în marș urmând itinerariul stabilit eri: *Karatna, Fel-Torya Volal* — sate săcuești, așternute ca niște caracatițe sub poalele de mături ce se îngustează din ce în ce înfundându-se în defileu.

Până la *Balvanios-Fürdo* urcăm mereu, aproape trei ceasuri de cale; ajunși aici, șoseaua începe să coboare, înconjurând pereții drepți ai muntelui și tăind apoi de-a curmezișul în valea Olului la *Bücsad*.

Am fost comandantul vârfului avant-gărzei regimentului. La ora 10 intru în sat, patrurile inamice, se retrag în grabă. Mă opresc la gară, pe care o ocup cu un post tare de o grupă, iar cu restul oamenilor iau măsuri de distrugerea semaforului și a macazurilor. Acestea merg repede, macazurile trosnesc sub lovituri de ciocane, semaforul cade doborât sub presiunea dinamitei, iar sârmele de telegraf sbârânăiesc sub clești și se incolăcesc pe după stâlpii ciunțiți. Când am terminat distrugerile, compania de avant-gardă deбуșă în sat. Prin aceasta, linia de comunicație între cele două axuri de retragere inamică, erà interceptată; legătura între *Sepsi-*

-*Giorgia* — localități neocupate încă — tăiată, dar operațiunile noastre pe direcțiunile de mai sus pentru moment asigurate. Valea Oltului căzuse în mâinile noastre. A doua zi, comunicatul oficial apărut în gazete vestea interceptarea căiei ferate din valea Oltului și ocuparea localității *Bücsad*, unde, dacă nu am avut lupte și jertfe de oameni, dar, prin greutatea de neînchipuit ale marșului, făcut cu o repeziciune uimitoare și cu un stoicism rar în suportarea lipsurilor inerente în astfel de împrejurări, egală cu o izbândă câștigată prin arme. Ziua s'a sfârșit intrând în avant-posturi și săpând șanțuri în fața baricadelor de pomi tăiați la gura defileului dinspre *Tușnad*.

21 August. — **Kezdi-Vasarheli.** — Am veghiat toată noaptea, nu mai vorbesc de locot. S., comandantul detașamentului nostru, un om de ispravă, și cu mult sânge rece, care a alergat tot timpul pe linia avant-posturilor, pe când bunul meu camarad de școală sublt. G., transilvănean de origină, tremura de frig în post mic.

În urma ordinului venit astă noapte, care spunea că : „*Regimentul 8 Vânători fiind prea izolat și în acelaș timp mult deplasat față de linia de înaintare a trupelor amice, urmează ca să reocupe de îndată localitatea părăsită*

*în ajun*“, la 2 noaptea, pe un întuneric ca cer neala, încep să transport cu zece oameni cele peste două sute de mașini, dincolo de sat la un klm, în gura defileului spre *Torya*.

Până seara am fost din nou în *Kezdy-Vasarhely*. Dacă în adevăr acestea sau altele au fost considerațiunile de ordin tactic, și strategic, cari au impus manevra de mai sus, n'am putut afla nici până astăzi, fapt cert este, că pentru noi a fost un semn rău, de care ne-am adus aminte tot timpul campaniei.

Suntem izolați și de țară și de cartierul diviziei. Singurile știri sunt ordinele laconice, pe cari le așteptăm cu o nerăbdare copilărească. Timpul ni-l petrecem vizitând orașul. Populația a început să se obișnuiască cu noi, prăvăliile să se deschidă, obloanele să se ridice, iar seara, unde și unde, prin perdele lăsate se furișează în întunericul străzilor câte o licărire de lumină anemică, difuză, fricoasă.....

**24 August — Kezdi-Wasarhely.** — *Regimentul 8 Vânători* a plecat ieri noapte pe valea *Cazonului*. Ordinul a venit la 2 noaptea, iar la 3 erau plecați. În acea regiune luptele se dau de două zile cu o îndârjire și cu o îndârtnicie mai pomenită.

Noi am rămas iarăși la dispoziția *Diviziei de*



*Cavalerie* care ne trimite cu *Regimentul 8 Roșiori*, să ocupăm prin posturi mici, defileurile dinspre *Barot* și *Malnaș*, urmând ca restul detașamentului să staționeze în *Micu-Uyfalu*.

Abia astăzi au venit știrile cu victoriile câștigate de ai noștri în valea *Cazonului* și cu înaintarea plină de izbândă spre *Cic-Sereda*.

Și de astă dată sunt tot în vârful avant-gardei.

Ne oprim la *Micu-Uyfalu*; în timp ce un post mobil de cicliști pleacă la *Malnaș*, iar un altul mai puternic spre *Barot* pus sub comanda mea. Înaintea noastră două recunoașteri de ofițeri călări pornesc împânzind drumurile. Patrurile aduc prizonier un husar călare, restul recunoașterii a scăpat prin fugă.

Satul e la fel ca și celelalte de până acum, secuesc, cum e toată regiunea, *ținutului „Treiscaune“*; numai preotul e român, care, când ne-a văzut, i-au izvorât lacrimi de bucurie de sub sprințele stufoase și cărunte.

Noaptea am petrecut-o cu cei 40 de cicliști, în defileul a 2 kilometri departe de cantonamentul trupelor, clănțanind de frig și străjuind munții. În ziuă, m'am pomenit că patrurile trimise în recunoaștere, vin peste noi, urmate de un foc viu de arme. Ce se întâmplase? Câteva patrurile tari de husari, încercase să pătrundă în defileu, și de aici groază, panică,

focuri și neliniște. Am luat oamenii, i-am reîntors de unde venise și prin focuri am pus Ungurii pe fugă. A fost singura panică în tot timpul războiului între oamenii detașamentului nostru.

**25 August. — Defileul dela Barot. —** Și noaptea aceasta am petrecut-o ca și precedenta, gata la orice detunătură de armă. la orice foșnet și la orice schimb de santinelă. Deși suntem abia în August, cu toate acestea aici, un frig umed ne străbate prin oase, amortîndu-ne corpul. Ne înviorăm abia cu sosirea celor dintâi raze de dimineată. Intre timp, săpăm pe malul Oltului tranșee și baricadăm eșirea defileului. Sub securile cicliștilor, brazii cad, astupând șoseaua, iar sârma ghimpată se țese încurcat spre abatise ascuțite și între tulpini într'o împletitură deasă ca o pânză de păianjen. Din loc, în loc așezăm snopi de grâu clădindu-i unii peste alții ca niște torțe enorme, iar peste Olt așternem o punte trainică, legată din stâlpii de telegraf tăiați ai drumului de fier alăturat. Seara sunt schimbat prin camaradul sublt. G.

**26 August — Mîcu Uyfalu —** Recunoașterea de călăreți și cicliști pleacă sub comanda căpitanului D., din *Regimentul 8 Roșiori* la Barot a fost primită de pe înălțimea ce l domină pe

dreapta cu focuri violente de armă. Noi avem trei soldați dispăruți, cinci mașini pierdute și un soldat rănit — Postelnicu — care se întoarce abia a doua zi, târându-se, istovit de puteri și sleit de sânge. Evacuat la ambulanța divizionară nu l'am mai văzut abia decât peste două luni.

29 August. — Micu Uyfalu. — Plec în recunoaștere spre *Bacszon* și *Bibarczfalu*. Până aproape de *Barot* nici o rezistență.

Din țară nu avem vești de 14 zile. Mă gândesc la grija celor de acasă și la nerăbdarea cu care vor fi așteptând măcar un rând așternut în fugă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

30 August. — Micu Uyfalu. — O întâmplare frumoasă: patrula noastră de recunoaștere plecată pe linia ferată în direcția băilor *Siculul* se întâlnește la stupăria unui canton cu o patrulă de cinci honvezi veniți la miere. Cum îi surprinse, cu armele atârinate după gât, ai noștri le strigă: *mâinele sus!* Ungurii se supun, sunt dezarmați, și peste un ceas erau cu toți la *Micu-Uyfalu* cu degetele încă pline de miere. Până seara au fost trimiși la comandament.

Vestea căderii Turtucaeii cu peste 10.000 de prizonieri și cu materialul corespunzător vine ca o bombă în mijlocul entuziazmului nostru.

De eri aveam o presimțire, și iată presimțirea s'a împlinit. La masă nimeni nu vorbește; cu capetele aplecate în jos, furați de gânduri, ne închipuim grozăvia acestei nenorociri. Se povestește că Bulgarii au fost cu răniții și prizonierii noștri, de o sălbăticie neînchipuită, le-au scos ochii, au fost spintecați, iar prin sate, femeile au zvârlit cu apă clocotită în acei cari mai puteau să se miște.

Soldații au înțeles imediat că este ceva la mijloc și aceiași tristețe crudă s'a așternut peste chipurile lor până acum mereu vesele.

**2. Septembrie. — Micu Uyfalu.** — Sunt bolnav de trei zile de o gripă căpătată în urma ultimelor avantposturi; chinină, comprese și îngrijirile frățești ale bunilor mei camarazi, mă pun din nou pe picioare.

Noutățile venite eri despre luptele ce se dau în direcția *Racosului*, se confirmă. Altele sosite astăzi aduc știrea luptelor pline de victorie din jurul *Homorodului* și a *Köthalmului*. Bucuria noastră crește cu atât mai mult cu cât la ceasurile 11 primim ordinul ca să plecăm cu *Regimentul 2 Roșiori* în direcția *Cic-Seredei*. Ploaia căzută în zori a răcorit temperatura și a înveselit câmpul. În înălțime fâșii de ceață se sbat în suflul iureș al vântului, rătăcind printre zănoage și plutind.

deasupra brazilor. Din depărtare munții par'că mocnesc un foc ce isvorăște numai fum.

Două jurnale „Dimineața” și „Naționalul” dela 25 August, aduse de un soldat venit din țară, trec din mână în mână, iar la popotă se citesc cu glas tare pentru ca veștile să fie aflate cu înlesnire de toți. În ele se vorbește de entuziasmul mobilizării și de bombardarea din Zepelinuri a Bucureștilor. Moartea eroică a I-tului Niță Ștefan și rănirea căpitanului Vârtejeanu Artur, ambii din *Reg. 9 Vânători* și foștii mei camarazi de regiment, produce o consternare explicabilă între acei ce-i cunoșteau.

Seara ajungem în *Cik-Tușnad*, după ce am străbătut partea cea mai frumoasă din secuime, *Tușnad-Fürdo*, sau băile Tușnadului, așezate între două șiruri înalte de munți, acoperite cu brazi deși, printre care răsar ochiurile albe ale vilelor clădite în amfiteatru și înconjurate cu mirositoare grădini de trandafiri înfloriți. Jos, alături de firele negre ale drumului de fer, Oltul svâcnește printre pietre copilăros și negru în umbra brădetului. *Tușnad-Fürdo* este pustiu, vilele sunt evacuate, cele mai multe înfățișează priveliștea grabei fugarilor, cari n'au luat decât ce au avut nevoie, lăsând în urmă totul în seama nimănui, astfel cum i-a apucat vestea ofensivei noastre.

În *Cic-Tușnad*, cantonăm la un unгур urât și hărăgos, ce ne întâmpină cu *nemtodom romano* și *nem sabot*. Oamenii intră în cantonamente chiuind și fluturând batistele de bucuria repaosului.

Târziu, când obosiți de cale ne-am desbrăcat după aproape zece zile dormite încins, printre ferestrele deschise dela vecinul de alături un gramofon cânta în noapte un *ceardaș*, în timp ce tropăituri înfundate de bocanci frământau o horă neastâmpărată, vioaie și voinică!

3 *Septembrie*. — **Cic-Sereda** — Lupte înverșunate la *Odorhei*. Continuăm marșul spre *Cic-Sereda* prin sate secuești întinse și bogate. Bejănarii au început să se întoarcă acasă. La fiecare pas întâlnim coloane de fugari cu carele încărcate de bagaje, copii țipând din urmă, alături de purcei, de vaci cu viței mici și de un întreg lanț de femei cu broboade colorate ce strigă îndemnând boii, într'o limbă grea, anevoioasă și plină de accente ascuțite. Vitele sunt de o frumusețe ce nu se întâlnește în țară, cu pete roșii, mari, greoaie, seamănă celor de Elveția. Dela *Cic-Tușnad* valea Oltului se deschide resfirând sate ca *Verbesul*, *Cic-Csatoszeg*, *Sân-Simion*, *Szt-Imre*, *Cic-Szt-Kiraly*, *Poklondfalva*, *Cic-Zsogod*, ce se țin lanț pe marginea șoselei, gospodărie lângă gospodărie, despărțite prin curți largi,

în cari aleargă și roesc copii blonzi și rumeni, cari, când ne văd, țipă și se ascund pe prispe.

Dela *Poklonďfalva* două ghebe de dealuri abrupte ies în calea șoselei ca o trecătoare curioasă.

În *Cic-Sereda* găsim cartierul diviziei, celelalte regimente de călăreți cantonează în satele de prin împrejurimi. Toată lumea se află într'o stare de surescitare și enervare explicabilă. De atâtea săptămâni alergăm pe drumuri, cutreerând satele și munții fără ca să avem vre-o ciocnire mai serioasă cu inamicul. Cât vom sta și aici nimeni nu știe. Unii ne spun că vre-o săptămână, alții, mai puțin. Fapt cert este că divizia noastră în misiunea ce o are de a face legătura între *Armata de Nord*, care luptă cu aripa stângă pe linia *Cic-Sereda-Odorhei* și *Armata II-a*, care acționează cu dreapta pe linia *Barot-Köhalom-Baranycut*, este în funcție de soarta luptelor din jurul *Odorheiului*. Ori, cum până în prezent luptele din jurul *Odorheiului*, nu au intrat într'o fază decisivă, va trebui să așteptăm. În războiu împrejurările sunt atât de nestatornice și se schimb atât de ușor și cu ele ordinele se succed, se complectează și se revoacă atât de des, încât nimeni nu poate fi prooroc, de aceea ne resemnăm și ne lăsăm în seama lor.

*Cic-Sereda* a fost teatrul unor lupte sânge-

roase. Aceasta o arată casele bombardate unele până la ruina completă, pereții găuriți de plumbi, tranșeele răscolite din jurul orașului cât și acelea din cartierele mai mărginașe, sârma rețelelor ce se țese între șirurile de pari răsturnați și rupți de breșe.

La barieră, pe zidul alb al unei clădiri lungi, în litere groase de cărbune se citește *Calea Vânătorilor*.

Cu cât pătrunzi în mijlocul orașului, cu atât se văd mai des case arse, jefuite, lucruri svârlite pe ferestre desțățanate și o tristețe sarbădă și îngrozitoare domnește peste tot. Nu întâlnești pe nimeni; populația a fost evacuată, familii întregi, copii, bărbați, săraci, au fost luați în retragere, amăgiți sau sfătuiți de honvezi să se ascundă prin poduri, spunându-le că vin Rușii; iar în urmă, casele goale au rămas în seama lor. Ce au făcut prin ele o arată această priveliște dure-roasă. Mai târziu s'au convins cu toții și au început să se reîntoarcă pe la căminuri; era însă prea târziu.

În sectorul cantonamentului nostru nu se află decât o singură casă întreagă și nejefuită de honvezi; acea, pe care o locuim noi. Proprietarii lipsesc. O babă sbârcită la față, însoțită de o fetiță cam de vre-o 11 ani, se pun în grabă la dispoziția noastră pentru ca să ne gătească



masa. E servitoare, iar fata ii e nepoată. În trăsura cu care au fugit stăpânii n'a mai fost loc și pentru ele și atunci au rămas în grija Domnului.

## II

**6 Septembrie. — Cic-Sereda. —** Ocuparea *Odorheiului*. Bubuitul tunului se aude din ce în ce mai departe. Vremea a început să se răcoască simțitor, bruma e groasă, iar diminețile ne silesc să luăm între umeri dolmanele. Timpul ni-l întrebuițăm în repararea mașinilor stricate în marșuri, în câteva ceasuri de instrucție și în vizitarea Cic-Seredei și a localităților din jur.

Curios lucru, nu cred să se afle vre-un neam mai șovinist ca Ungurii. Bibliotecile tuturor școlilor, pe care le-am văzut, nu cuprind decât cărți scrise în ungurește. O carte n'am întâlnit scrisă în altă limbă: Molière, Corneille, Racine, Dante, Tolstoi, Shakespeare, etc., toți numai în traducere ungurească.

Astăzi descoperii un fapt impresionant: într'un, ungher al' pieții de lângă casa pe care o locuim două cruci galbene, de brad, cioplite la fel păzesc la căpătâiul a două morminte fără nume. Pe brațul fiecăreia atârână câte o coroană veștedă ce-și leagănă foile în boarea vântului. Pe una se află scris: *Soldat român necunoscut mort*

*pentru țară, pe cealaltă: Soldat ungar necunoscut mort pentru patrie* <sup>1)</sup>.

Cine vor fi fiind cei adormiți pe veci, cum s'o fi făcut că moartea i-a înfrățit, nimeni nu știe și totuși puținele slove mângălite pe lemn vorbesc atât de mult, încât, inconștient mă descopăr în fața acestor două jertfe anonime și o întreagă filosofie asupra rostului vieții ca și asupra veșniciei morții îmi sbuciumă mintea. Cine știe, poate nici nu s'au văzut și nici nu s'au cunoscut vîeodată la fiecare aceeași ură firească trebuie să le fi încolțit în inimă când au pornit la războiu. O mânie reciprocă trebuie să-i fi cuprins când cel dintâiu glonț le va fi șuerat pe la tâmple și o sete adâncă de răsbunare trebuie să-i fi sbuciumat când cel dintâi obuz le va fi svârlit țărâna în față. Și cu toate acestea, pe deasupra tuturor împrejurărilor protivnice și în afară de orice sentiment de dușmănie logică, fatalitatea morței, mai puternică ca toți, i-a așezat alături, îmbrățișând din bulgării aceleiași pământ primitiv și ospitalier, adormiți sub umbra aceluiași trandafiri mirositori, ca doi frați ce au crescut la un loc, ce s'au iubit și cari au dorit ca și dincolo de hotarele morței să fie îngropați sub aceeași glie.

Și totuși câtă ironie în soarta fiecăruia !...

---

1) Inscripția era scrisă în ungurește.

**7 Septembrie. — Cic Sereda.** — Pentru astăzi singurul fapt divers este comunicatul oficial: *Inamicul a atacat cu forțe superioare în valea Streiului, unde ne-am retras puțin. În Dobrogea un atac a fost respins la Enlgea lângă Cobadin.*

**12 Septembrie. — Cic Sereda** — Se vorbește de începerea unei ofensive viguroase pe întregul front transilvănean.

Vine comunicatul oficiul din ziua de 10 curent:  
*Pe frontul de Nord și Nord-Vest: la Dorna Vatra ne-am apropiat de tranșeele dușmane; spre Căliman al noștrii au înaintat. La Sud: focuri de tun; ia aripa noastră stângă după o acțiune energică Bulgarii s'au retras. La sfârșitul bătăliei din ziua de 7 c., s'au strâns 5000 de puști.*

Și cu toate acestea noi stăm, facem cantonamente, instrucție și așteptăm ordine!.....

Seara la popotă vine vestea căderii Constanței. În ochii tuturor ofițerilor răsar lacrimi și o liniște ca în jurul unui sicriu se leagănă tot timpul mesei. Ne-am despărțit ca la o îngropare și am intrat în cantonamente, fiecare închiși în cetățuia gândurilor triste.

15 *Septembrie*. — *Ege*. — De trei zile suntem în marș, străbătând munți, defileuri, și răscolind prundișul drumurilor.

Trupele *Diviziei a 7-a* împingând viguros inamicul la Vest de *Odorhei*, divizia noastră a primit ordinul să înainteze pe axul *Cic-Sereda — Olah — Falu — Lövete, Canyon — Sighișoara* și să învâle pe la Sud pozițiile inamice ce se găsesc în fața *Diviziei a 7-a*.

Astăzi, în zori, la ora 4, ne-am pus în marș, părăsind Oltul, pe malurile căruia am străjuit zi și noapte timp de șase zile gura *Barotului*; Oltul, pe care l'am auzit trezind cu vuietui sălbatec liniștea codrilor de brazi și îngânând fâlfâitul păsărilor de pradă. Abia se luminase de ziuă și noi eram deja în coloană, așteptând trecerea Brigăzei 4 Roșiori la punctul inițial. La ora indicată în itinerar am plecat, iar cicliștii, încălecați pe roatele ce sclipesc în cele dintâiu raze ale soarelui bine-cuvântat, aleargă, mișcând ritmic din pedale, aplecați înainte, fluturând din cravate, și ca purtați de vânturi sboară pe șoseaua albă. Inșirați doi câte doi, lanțul roților, desfășurat în lungul drumului, aci se întindea, aci se strângea, fiecare părea un inel; iar când începurăm să urcăm, din vârful muntelui chel, ceata vânătorilor călări semăna unui șarpe uriaș

cu solzi de argint sclipitor; căci roțile mașinilor noastre nu răscolesc nici praf, nu fac nici sgomot, ci, un fâșâit prelung, ușor, fin ca de aripi misterioase ține atâta vreme, până ce se pierde și cel din urmă ciclist

După un ceas de mers făcurăm o haltă. Pe lângă noi trecu brigada de roșiori a generalului S. O lăsăm să treacă înainte și apoi o pornim pe cărarea din marginea șanțului, înșirându-ne în lungul escadroanelor pe fâșia îngustă ca un râu de munte, șerpuind aci pe după colțuri șubrede de stâncă, aci urcând peste vre-un gheb de munte pleșuv, ocolind satele și tăind pădurile. În depărtare se auzea din ce în ce mai lămurit bubuituri surde de tun, iar din urmă, o ceață groasă și fumurie agățată de crestele munților, se ridica încet sdrențuind orizontul. Când însă soarele răsări deabinelea, și începu să-și reverse tot bielșugul de căldură, praful, până atunci ascuns sub roua nopții, prinse a se urca în valuri de nori, purtat de un vânt ușurel dinspre Miază-Noapte, în timp ce fețele noastre se îmbrobodiră cu o promoroacă de praf gros și nesuferit, iar coloana se destrămă la intervale scurte, în fluturările din cap ale cailor, în glu-mele ostașilor și în sfatul ofițerilor. Peste o jumătate de ceas munții ne îmbrățișară și o priveliște de peisagii rari începu să se desfășoare

pe măsură ce înaintam. Sus, se ridica pădurea nepătrunsă, cu unii brazi drepți și țănoși, cățarați și înfruntând stâncile, cu alții doborâți de vânturi și șivoaie, sau, zăcând în neștire doborâți pe coaste și acoperiți de mușchi. Jos, în adâncime, se auzea gălgâitul svăpăiat al unei ape, întretăiat mereu de sgomotul pietrelor stârnite de roțile noastre ce se rostogoliau în albia cristalină a pârâului.

La o cotitură ne opri în cale un convoi de raniți; câți-va aveau fețele cu totul ascunse în dosul bandajelor albe; câțiva gemeau sub covilăturul destrămat al ambulanțelor, iar cei mai mulți cu răni ușoare, păreau veseli, râdeau, glumeau, făceau semne hazlii și nu se sfiau ca să ne ceară țigări, tutun, foite!...

După două ceasuri, ieșeam din defileu părăsind pereții drepți de stâncă roșie, umbra răcoasă a pădurilor și priveliștea minunată a brazilor. Săgeți de lumină ne potopiră și ca prin sticla unui ochian ni se arătară din înălțimea muntelui, întreg *Ardealul*: câmpii verzi, sate cu acoperișuri smălțuind în soare, turnuri ascuțite de biserică în felul bastioanelor de fortărețe și drumuri întinse la nesfârșit ca un păienjeniș de fire albe.

În fața celui dintâiu sat întâlnit, *Olah-Falu*,

pe partea stângă a drumului, un rând de morminte, grupate câte trei, și înconjurată de grilaje noi, adăpostesc oasele soldaților noștri uciși în luptele date pentru ocuparea satului. Un regiment de infanterie bivouacat în preajma lor și adunat în careu în jurul mormintelor asista la parastasul celor morți.

Ne-am oprit și adunați în coloană, ne-am așezat la o aripă din careu. Preotul tocmai se pregătea pentru slujbă. Un vânticel ușurel se juca în părul pletelor lui sure. Capetele se descoperiră și o rugă lină, duioasă, o melodie înceată, nasală, apoi din ce în ce mai tare, mai energică și mai apăsată ca un șivoi nestăpânit, începu, să curgă isvorând cuvinte adânci, cucernice, sfinte, de pe buzele bătrânului. Unii ostași lăcrămau, alții priviau spre pământ, iar cei mai mulți aveau ochii ațintiți spre crucile neclintite, mute, de pe care se desfăcea în linii subțiri numele celor prăznuiți. Și în acel moment de reculegere, de smerenie și de curățenie sufletească, o lume întreagă lua ființă, trăia în gândurile miilor de ostași, ca și cum ar fi fost aievea, ca și cum fiecare ar fi fost singur, înconjurat numai de vârtejul imaginilor dragi.

Fiecare își vedea bătrânii, rămași acasă, familia, logodnice scumpe scuturate de dor și

atâția copii rătăciți pe drumuri. Fiecare avea câte un gând pentru cineva din urmă, pe fiecare războiul îl descleștase de lângă cineva drag. Pe mulți i-am surprins cu privirea țintuită în nesfârșit, ascultând mișcați graiul preotului ce chema în note tremurânde de emoție și în izbucniri de rugăciune tainică, iertarea, binecuvântarea și ajutorul dumnezeesc pentru cei ce-și făcuse vitejește datoria ca și pentru cei ce vor trebui să și-o facă și de acum înainte. Iar când la urmă acesta rosti cuvintele: *Doamne, Dumnezeuul părinților noștri, care-le ne-ai izbăvit din robia păgânului.....*, cuvinte ce cădeau rar, magic, sonor și pline de curaj în inimile tuturor, ostașii s'au ridicat din genunchi liniștiți sufletește, încrezători în puterile lor și cu nădejdea plină în isbânda pentru care pornise la luptă.

Dintre rânduri a ieșit apoi un colonel bătrân și cu glasul liniștit, bărbătește, vorbi despre țară, de datoria de ostaș, de puterea și de vitejia Românilor, arătându-ne în zare Tisa, hotarul României de mâine. În fața mormintelor proaspete urmă apoi o defilare voioasă, în cadența vioaie a goanei ce spinteca văzduhul până departe, ca o vestire de biruință și ca un strigăt de răsbunare pentru acei de sub glie, cari nu



vor fi auzit-o răsunând atât de magic de cât în ceasul atacului.

Am plecat înainte și apoi stoluri de pasări negre să lăsară din sbor pe locul unde ne opriseam, în timp ce din dosul prafului stârnit de călăreți, crucile vitejilor abia se mai zăriau ca niște linii subțiri, șterse și nedefinite. În sufletele noastre însă rămase imaginea și numele celor morți pentru țară.

A doua zi la amiază, am intrat în luptă; cicliștii s'au purtat vitejește, pe mulți nu i-a mai apucat apusul soarelui din acea zi, dar Ungurii fuseseră învinși, cu tot numărul covârșitor și cu toată îndârjirea lor semeată. Și de atunci, multă vreme m'am gândit, câtă putere morală și evocatoare de pilde avură crucile dela *Olah-Falu* pentru izbânda bătăliei de a doua zi. Chiar astăzi, când după trecere de vreme, revăd aceste note scrise atunci și re trăiesc zilele acelea de entuziasm fără măsură, și, când din noianul atâtor întâmplări îmi răsare în memorie icoana celor de mai sus, un gând cucernic mă cuprinde pentru ostașii mei morți pe câmpii necunoscute, și rămași neîngropați în grija corbilor și a păsărilor, de pradă!

.....  
Seara am fost în *Egè*.

Satele *Olah-Falu*, *Szt-Keresturbanya*, *Lövete*

*Homorod, Almaş, Karácson-Falva, Olklandul, Szt, Pál și Dalya*, pe care le-am trecut fără opriri mari, decât numai pentru a lua fie masa, fie pentru a ne pune mașinile în regulă, purtau pecetea luptelor; foi de cort rupte, mantăli pătate de sânge, răniți svârlite, morminte proaspete, arme sfărâmate — războiul în toată grozăvia lui.

În Egè am cantonat numai cu *Regimentul 8 Roștori*, celelalte unități de cavalerie, au rămas eșalonate în localitățile din urmă și prin împrejurimi. În cantonament însă, pentru odihnă, nu intrăm decât târziu, sau mai bine zis nu intrăm deloc, deși am făcut aproape 60 de kilometri. S'au dat ordine ca să nu se facă sgomot, să se evite mișcările și să nu se aprindă, ca după obicei, focuri. Ungurii se află la 5 kilometri și cine știe, dacă prin jurul satului nu vor fi foind patrule, spionându-ne, cu toate că și dela ei s'au luat aceleași măsuri pe toate direcțiile.

Ordinul de operație pentru ziua de mâine, va sosi în cursul nopții. Cartierul diviziei a rămas în urma regimentelor; legătura o facem prin cicloștii atașați la postul de comandă. De telefoane nu ne putem folosi, distanța e prea mare, timp nu a fost de întins cablul și apoi în această regiune totul ne este vrășmaș: zadarnic flutură la geamuri steagul alb, zadarnic ies prin porți femeile cu pâine, și zadarnic se poartă ostași

noștri ca într'o țară amică, dacă în ochii tuturor flutură ura și în suflete clocotește mânia. Satele prin care am trecut, au avut toate obloanele și ușile închise, bărbații și copiii s'au făcut nevăzuți, doar babe ogârjite priviau mânioase prin crăpăturile ușilor și reagurile noastre de năluci.

Barăm intrările satului prin căruțe răsturnate, prin baricade de pomi tăiați și șanțuri adânci. Adunăm clăi de pae pentru a le da foc la nevoie și abia târziu după se se instalează și cel din urmă element al avant-posturilor adormim îmbrăcați pe pământul tare și umed de brumă, ca pe cel mai moale pat, pe care ne-a fost dat vre-odată ca să ne odihnim, fără a mai fi torturați de gânduri stranii, și fără a mai cugeta la ziua de mâine.

*16 Septembrie. — Petek.* — După marșuri, pe o vreme nespus de frumoasă, în care am stăbătut mai bine de 60 kilometri și după o noapte petrecută în avant-posturi, în dosul baricadelor de pomi și căruțe răsturnate, lupta de azi a fost ca un desnodământ al încordării în care ne ținea comandamentul nostru de câțva timp.

Să mergi zeci de kilometri pe drumuri pustii cu servicii de siguranță, străbătând munți, trecând defileuri, împânzind satele și scotocind po-

noarele, fără ca să întâlnești un picior din aceia ce se retrag cu o iuțea caracteristică, asmuțind populația împotriva-ne, și distrugând totul; să cantonezi prin localități cu secuime dușmană în avant-posturi obositoare și zadarnice; să știi că dintr'un moment într'altul poți, ca să intri în luptă și cu toate acestea acest moment să nu mai sosească, este o încordare de nervi pe care numai cine n'a făcut cu adevărat războiul nu o cunoaște.

De-abia aseară la *Egè* am aflat că astăzi vom avea neapărat o ciocnire. Aceasta ne-au spus-o veștile ștafetelor, rapoartele recunoașterilor, tunurile ce se auzeau aproape și mai ales acea presimțire pe care nu ți-o spune nimeni, dar, pe care cu toate acestea o simți alături de tine, o auzi sunându-ți în urechi, și te vezi urmărit ca de ceva inevitabil.

La ora 4 am fost trezit de agentul meu de legătură și chemat de locot. S, pentru ca să ni se citească ordinul de operație lung, pe o coală întreagă; iar la 6 am încălecat și am pornit cu vârful avangardei diviziei spre *Derz*.

Am trimis patrurile, mi-am hotărât agenții de legătură, iar când dinspre păduricea din dreapta se auziră cele dintâiu împușcături, la început repezi și dese, apoi din ce în ce mai slabe până tăcură, în vale, din înălțimea cotei 606, se vede

*Derzul*, așternut și îngropat într'o perdea rară de fum subțire.

Am scoborît valea în goană nebună. Prin ulițele satului am trecut aproape sburând, până ce oprîți de o grindină de gloanțe, am lăsat mașinele în marginea șanțului și desfășurați în trăgători pe creasta din, stînga, am așteptat sosirea restului avant-gardei.

Numai cine n'a trecut prin gloanțe, numai cine n'a auzit vâjiindu-și pe la ureche mugetul asurzitor al obuzelor și numai cine n'a văzut ieoana macabră a morților sub toate formele și în toate atitudinile, și n'a simțit fiori de ce poate să se întîmple în minutul următor, numai acela nu știe ce înseamnă ce-a dintâi luptă.

Mărturisesc că niciodată nu mi s'a părut că sunt mai mîndru, mai bărbat și niciodată nu m'am simțit mai capabil de a folosi la ceva ca în acele clipe. Sunt momente, când fără să fii viteaz din fire, simți totuși că devii cu fiecare secundă care trece și că ai fi în stare să lupți cu o lume întreagă, fără ca să ai cu toate acestea senzația morții apropiate cu intensitatea pe care o imprimă astfel de împrejurări. În aceste momente frica dispare și nici n'ai vreme ca să te gîndești la ea, iar sentimentele de șovăire, de neîncredere, de nehotărîre se șterg din fața răspunderii situației, a momentului, și a vieții

atâtor oameni, cari trăesc și se luptă prin ordi-  
 nele, prin voința și prin exemplul tău. Viziunea  
 propriei tale morți, ce poate să sosească din  
 clipă în clipă, te lasă nepăsător ; sub încordarea  
 nervilor n'aștepți decât un fapt, desnodământul  
 final al acțiunii, și stăpânit de acest gând, simți  
 că devii un alt om pentru care nu există nici  
 primejdie, nici moarte, nici părinți sau copii, ci  
 acel lucru, care nu-i scris nicăeri, dar pe care-l  
 vezi pretutindeni în jurul tău, plutind în nesfâr-  
 șit și îl auzi chiar de nu se mai aude decât  
 tunul ca un îndemn șoptit de o putere neînchi-  
 puită și ca o trâmbiță de îmbărbătare ce te co-  
 vârșește, te chiamă și te îmbată : „DATORIA”.  
 Atunci, ochii îți lucesc mai viu, vocea capătă un  
 timbru mai sonor, mișcările-ți devin mai ener-  
 gice, iar piuitul gloanțelor nu te mai impresio-  
 nează, exploziile obuzelor nu te mai înspăi-  
 mântă, cum nu te mai mișcă nici camarazii de  
 alături ce se sfârșesc în chinuri groaznice. Ideia,  
 că în astfel de clipe mărețe imaginea fantomică  
 a morței trece înfășurată în lințoliul alb cu coasa  
 lucitoare pe umăr, pare o ironie ; în gânduri în  
 inimă, în întreaga ta ființă nu trăește decât :  
 „ISBÂNDA”, și pentru ea te avânți orbește  
 înainte urmat în chip hipnotic de lanțul ostașilor  
 tăi buni și viteji.

. . . . .

În acest timp restul avant-gărzei sosise, se desfășurase și ajutați de artileria noastră, care a tras cu o precizie, pe care n'am mai întâlnit-o de atunci, am putut înainta până la aproape 100 metri de linia inamică, cu toate că obuzele veneau în rafale nesfârșite, iar gloanțele ne împânzise de pretutindeni, scotocind praful și înfigându-se în snopuri, la dreapta, la stânga, înainte, înapoi, ca și cum le-ar fi semănat cineva. Alături de mine, la un pas, sergentul Borș Savel, căzu lovit la un picior, iar mai încolo, sergentul Brașoveanu se prăvăli ca un brad, rănit în splină, pe când alerga în fruntea plutonului ce comanda, strigând: „*Înainte băieți!*” În fața mea, un plumb, lovindu-se de o piatră, ricoșă și-și schimbă calea, fluierând strident și spintecând valea ca o discordare de strună întinsă.

După trei ceasuri de împușcături reciproce, focurile de armă încetară. Ungurii părăsiră poziția.

Bravul soldat Savin Dumitru cel mai destoinic din pluton, trimis cu Gramă Gheorghe în patrulă, este rupt în bucăți de un obuz ce s'a spart chiar în fața mașinii, pe când tovarășul său scapă rănit ușor la mână, după ce, în timpul luptei fiind în recunoaștere cu încă alți trei, isbuțește să facă prizonieri, c'am la 300 m., departe de linia noastră, ascunși într'o viroagă, un post telefonic complet compus din patru oameni.

Ungurii, bosniaci de origine, când s'au simțit înconjuțați au încercat să tragă focuri—era însă prea târziu.

La ora 14 primim ordin să ne retragem și să urmăm divizia ce se găsește în direcția *Petek*. Suntem înlocuiți de către *Regimentul 27 Infanterie*.

În acest timp, un sergent descoperă în turnul bisericii, din sat, un post de observație inamic. Cei doi observatori văzându-se surprinși, până să sosească oamenii noștri ca să i prindă, și-au făcut dreptatea singuri. Sergentul i-a găsit în agonia celor din urmă clipe.

Spre seară, după o așteptare zadarnică, sub un foc violent de șrapnele, primim ordinul să mergem la *Palos*, unde se instalase cartierul diviziei. Cu toate acestea, din cauza întinericului nopții și a oboselei zilei, abia am ajuns la *Petek*, unde cantonăm, urmând ca a doua zi în zori să plecăm la locul ordonat. Ziua celui dintâiu botez de sânge se sfârșise, scopul operațiunii — de a degaja aripa stângă a Armatei de Nord, prin imobilizarea forțelor inamice în regiunea *Derz*, pentru ca apoi divizia să poată face o deviere mai mare în sectorul rămas liber, ndreptându-se pe direcțiunea *Canyad*, *Bene*, *Rados*, *Szasz-Kezd*, periclitând astfel spatele



trupelor inamice, aflate în luptă cu *Divizia 7-a* fusese atins.

17 Septembrie. — **Köhalom.** — Suntem treziți de către locot. B., ofițer de ordonanță la cartier, care ne aduce ordinul de a părăsi imediat *Petek-ul* și de a ne îndrepta spre *Bene* unde vom găsi divizia

Plecăm, ajungem la *Bene*, ne încolonăm între trupele de cavalerie, când, un ordin venit dela Armata I, schimbă diviziei direcția, dându-i însărcinarea de a interveni de urgență la aripa dreaptă a C. 3. A., care atingea cu flancul drept, *Baranycut-ul*.

Ne întoarcem înapoi prin *Bene*, pe valea *Palosului*, prin *Palos*, *Koța*, *Homorod*. În această din urmă localitate suntem atacați de avioane inamice. Artileria călăreață pune în baterie, trage, tragem și noi, dar fără efect; păsările cu crucea neagră sub aripi se rotesc de câteva ori în jurul nostru și apoi se urcă tot mai sus până dispar în negură.

La *Köhalom* ajungem la ora 14. Aici găsim numai ambulanțele C. 3. A., căci cartierul plecase de astăzi dimineață.

Ordinul de operație sosit spre seară spune că: „De oarece divizia are însărcinarea de a înainta spre *Moha*, recunoscând și precizând

„prin orice mijloc trupele inamice și dispoziția acestor unități, cum și de a recunoaște debarcările de trupe germane în Sighișoara, căzând în spatele inamicului ce luptă în fața Armatei II-a, compania de cicliști până la noi ordine, va ocupa cu avant-posturi regulate pozițiunea arătată în crochiul alăturat, schimbând bat. I din Reg. 10 Putna, etc., etc.

Înainte de a se lumina de ziuă, am plecat cu Reg. 11 Roșiori pentru a ocupa prin avant-posturi, linia cuprinsă între cota 636, dealul *Splez*, dealul *Weiners*, cota 663 și dealul *Die Kühle* cota 636, luând toate măsurile de siguranță. În stânga noastră spre *Szasz-Fehergyhaza* este trimisă *Brigada 3 Călărași*, în dreapta, spre *Söevenvseg*, *Brigada (?) Roșiori*, pe când la *Bene* este încă de ieri rămasă o altă brigadă.

Luptele dela *Moha*, care durează cu înverșunare de două zile, încă n'au încetat. La ora 16 după o căldură înăbușitoare, o ploaie torențială ne udă cu desăvârșire și ne obligă ca seara să ne culcăm în noroiu, fără nici un adăpost deasupra ca să ne apere de vânt și fără nici un așternut dedesubt ca să ne ferească de răceală.

19 Septembrie. — . . . . . — N'am dormit mai toată noaptea mai mult de frig decât de

grijă. Foc n'am avut voie să facem. hainele ne sunt subțiri și pe de-asupra o ninsoare groasă s'a așternut, plescăindu-ne fețele cu lostopane mari, albe și înghețate. Către orele 3, am ațipit puțin, doborât de oboseală, între câți-va soldați care mi-au ținut loc și de plapomă și de saltea. Când m'am sculat eram țeapăn de frig, picioarele și mâinile nu le mai simțeam, iar în urechi îmi vâjâia o muzică stranie.

Spre ziuă au început să sosească oamenii din posturi și patrule. Toți erau vineți la față, cu ochii în fundul capului adevărate chipuri de cadavre, tremurau ca frunza din plop, și vorbeau ca scuturați de friguri. În zare se întindea o mare albă, ce-ți lva vederea, numai pe alocuri unde zăpada fusese spulberată de vânt, brațele de dealuri, purtau chenare de pământ negru, încercuind căldările văilor, din care se ridica o ceață ușoară, subțire și străvezie, deasupra căreia vulturi cu aripi întinse, se roteau în cercuri mari line și nesfârșite.

La *Moha* tunul tot mai trosnea.

Am rămas toată ziua în avant-postururi. În deseară primim ordin să ne retragem la *Kōhalom*, de unde vom porni la ora 21 cu escadronul căpitanului B., din *Regimentul 5 Călărași*, spre *Bene* pe valea râușorului *Roemerweidenului* până la *Palos*; acolo, ne vom instala în flanc-

gardă fixă la *cota 626* până la orele 8 dimineața urmând ca în acest interval coloanele și trupele diviziei să se scurgă la *Bene*.

În spirite plutește ceva bănuitor. Aflăm că lupta dela *Moha*, deși câștigată de trupele *Diviziei 7-a*, ne-a pus în față forțele deja concentrate ale Germanilor, care au descoperit flancul drept al Armatei Generalului C. . .

• La ora 21, în urma unui ordin părăsim *Köhalomul*. Suntem cele din urmă trupe cari pleacă. Noroiul țâșnește de sub cisme și o ploaie mărunță, rece și deasă, se cerne lăsându-se ca o povară grea, apăsătoare și înăbușitoare. E întu-neric de să-ți scoți ochii. Călăuziți de doi călăreți trimiși de cu ziuă în recunoaștere, eșim din orașul cufundat în beznă și pustiu ca un mormânt strein, necunoscut și înfricoșător. Tăiem mai mult de-adreptul, peste șanțuri, căci drumul e una cu câmpul, un lac de apă și de noroiu frământat și rece ce ne sare pe haine, pe față, în ochi, prelingându-se în dâre lungi și făcând din noi la lumina câte unui felinar discret chipuri hâde și caraghioase. Mergem cu mașinile la mână, roțile abia se mai învârtesc, cele mai multe lunecă. Din urmă, caii sforăe, iar călăreții oboșiți zăngănesc neglijent de pietre sulitele lungi și greoaie.

La 4, în ziuă, am ajuns la *Palos* după ce am



făcut 16 klm, în opt ore. La fiecare cotitură a drumului rătăceam calea, la fiecare pas se înfundau roțile în hliză, și la fiecare pod trebuia să facem loc vre-unei coloane întârziate sau vre-unei căruțe răsturnate în șanț.

Până la ziuă, ne-am oprit pe pozițiunea din jurul dealului *Teiuș* unde ne am așezat în avant-posturi, scrutând negrul de nepătruns al nopții și tremurând de frig ca niște stafii ieșite pentru ispășire din mormânt.

20 *Septembrie*. — **Petek**. — La 8 ne retragem la *Palos* și de aici plecăm pe un drum mizerabil de care, la *Petek*, unde primim ordinul să intrăm din nou în avant-posturi la cota 584 cu fața spre *Derz*, reocupat din nou de Unguri. Încă o noapte de sbucium de nesomn și frig.

21 *Septembrie*. — **Bene**. — Plecăm la *Bene* și nu apucăm să intrăm bine în cantonamente, când un tren blindat, venit pe calea ferată ce trece chiar pe marginea satului ne atacă cu mitraliere și arme. Cineva avu ideia de a ne trimite să-l luăm cu baioneta (?). În sat câteva momente de panică serioasă, căci nimeni nu era orientat de unde vin numeroasele focuri. Până ce artileria noastră pune în baterie, trenul dispare ca o fantomă și lucrurile se liniștesc, se uită,

ca și cum n'ar fi fost nimic. La gura tunelului dinspre *Erked* se instalează un post tare, linia se minează, în timp ce trupele, unele, intră în avant-posturi, iar celelalte trec în cantonamente.

După cinci nopți nedormite și petrecute în avant-posturi, noaptea dela *Bene* a fost ca din povești. Am dormit fără să mă mișc, alături de soldați și de ceilalți doi camarazi, la un român din sat, mulțumiți că avem un adăpost și nu mai simțim sub noi cum se prelinge apa.

22 *Septembrie*. — **Petek**. — Dimineața, frig, ceață și mai cu seamă noroiu. Ne retragem din *Bene* din nou la *Petek*, intrând iarăși în avant-posturi cu *Regimentul 6 Roșiori* de oarece divizia a primit ordinul de a acoperi aripa dreaptă a Armatei a II-a și de a împiedica pe inamic să taie retragerea acesteia spre *Palos*. Ne legăm cu *Reg. 3 Vânători*, care pleacă în ziuă și ne lasă cu flancul stâng descoperit.

23 *Septembrie*. — **Petek** — Planul de a ne organiza cât mai solid defensiv, din cauza marilor presiuni făcute de forțele inamice concentrate, ce înaintează pe axul *Moha-Köhalom*, este părăsit.

La orele 2 noaptea, prin interceptarea unei telegrame, primită prin T. F. F., instalată chiar

În dosul liniei avant-posturilor, unde a sbârânit și scânteiat tot timpul în ceața întunericului, se primește ordinul de retragere al *Armătei a II-a*; în felul acesta, scăpăm la timp de o învăluire sigură. Spre ziuă mutăm avant-posturile mai spre Sud, încălecați pe șoseaua ce merge la *Bene*, sat, ocupat de inamic încă de aseară. O pâclă groasă plutește, împiedicând vederea; din ea cad picături mari de ploaie.

Toată noaptea au huriuit camioanele ce plecau și s'au auzit strigătele vizitiilor dela trăsuri, cari îndemnau caii obosiți de atâtea zile de drum, să urce dealul dela ieșirea de N. E. a satului.

Dimineața, în urma ordinului primit, prin care eram hotărâți ca arier-garda diviziei, luam prin patrurile trimise spre *Bene* contactul cu avant-posturile inamice. Avem doi soldați dispăruți și nici un rănit. Ne retragem toată ziua în aceeași situație peste ponoare și câmpii, evitând satele, cu mașinile la mână și prin o mare de noroiu galben, greu și cleios. În urma noastră, câți-va pionieri lăsați ca să distrugă podurile sunt făcuți prizonieri, iar la *Szt-Pal* și *Homorod-Okland* fianc-gărzile sunt atacate.

Seara ajungem în *Lövete*, unde, convoiuri amestecate încurcă drumurile înguste și împiedică marșul trupelor, în privirile batjocoritoare ale

Sașilor ce au ieșit din ascunzători, și ne rād în drăsneț în față.

La postul din mijlocul satului este un amestec atât de ciudat de ambulanțe, de trăsuri de aprovizionare, de automobile, furgoane, tunuri, ce se îmbulzesc și se frământă, încât, fiecare, voind să treacă mai înainte, să meargă mai repede și să-și croiască un drum mai lesnicios, se încurcă mai tare, se răstorn, își frâng osiile și numai puține isbutesc să scape la drum liber, întinzându-se unele după altele, cu coviltirile lor albe și sfâșiate într'un lanț lung și fără sfârșit, în strigătele disperate ale conducătorilor, în vaele răniților și în poruncile enervate ale ofițerilor.

24 *Septembrie*. — *Cik-Sereda*. — Ne întrebăm mereu pâna unde ne vom retrage. Să fi adus Ungurii de pe frontul apusean forțe numeroase încât să ne silească la o retragere atât de precipitată, ori este numai o manevră a Marelui Cartier pentru ca să le întindă o cursă? Și într'un caz și într'altul, priveliștea e dureroasă, e tristă și îngrozitoare.

Seara sosim în *Cik-Sereda*, unde cantonăm la aceeaș casă. Bătrâna de îndată ce ne-a văzut, a început să plângă. Se gândea sărmana la zilele de groază, când s'a ocupat orașul și se temea ca să nu se mai repete și în retragere aceleași



fapte; dar purtarea admirabilă a soldaților noștri, a convins-o de contrariu. La plecare m'a sărutat pe frunte. Când i-am simțit buzele-i umede și reci, m'am gândit acasă, unde, mama va fi așteptand în fiecare seară, știri, ce întârzie dela feciorul plecat la războiu; și, un sentiment de adâncă milă m'a covârșit pentru această bătrână veșnic în doliu, după feciorul prăpădit fără urmă în mlaștinile înghețate ale Lacurilor Mazuriene.

**25 Septembrie.** — **Bücsad** — După atâta timp abia astă-noapte sosi din țară un curier cu vești de acasă și cu jurnale.

La 6 dimineața plecăm cu *Brigada 5 Roșiori* — Regimentele 2 și 3 — de sub comanda generalului S., pe valea Oltului, spre *Bücsad* cu însărcinarea de a ocupa la *Micu Uifalu* defileul *Barotului*.

În liziéra satului *Bücsad* patrulele noastre de cavalerie sunt atacate cu focuri vii de puști și mitraliere. Cu toate acestea printr'o înaintare energică isbutim să respingem micile unități aflate în fața satului *Regimentul 3 Roșiori*, ocupă *Bücsadul*, iar noi cu *2 Roșiori*, înaintăm până la 200 metri aproape de *Micu-Uifalu*.

Generalul S., comandantul brigăzii, se ține aproape de noi, alături îi flutură stindardul postului de comandă. Și e înălțător, e frumos și

mai cu seamă e vitează pilda ce o dă sutelor de soldați, cari înaintează orbește, văzându-l în bătaia gloanțelor, printr'o grindină de plumbi mai deasă, mai puternică și mai ucigătoare ca aceia dela *Derz*, în câmp deschis, neted și drept, ca o față de apă. Sub privirea lui scrutătoare dar blândă, rândurile se strâng, curajul crește, iar răniții își înăbușe vaetele, mușcând din pământ și svârcolindu-se în sânge.

Cu venirea serii inamicul e silit să înceteze focul; două plutoane de cicliști ocupăm podul de peste Olt din preajma defileului, pe care-l stăpânim, până când, înoptând cu totul, ne retragem pe o ploaie repede în avant-posturi la *cota 638*, de o parte și de alta a intrării celui alt defileu, dinspre *Torya*.

Noaptea groaznică dela *Weiners* și *Petek* se repetă.

În timpul luptei o fată este surprinsă făcând de pe prispa casei semnalizări în direcția tranșelor inamice. Un brigadier o zărește, îi înțelege gesturile și fără să mai aștepte alt ordin, pune carabina la ochi și trage. Spioana a căzut cu brațele întinse, astfel cum o prinsese glonțul, îmbrățișând ca pe un logodnic moartea ce o căuta și și-o dorise singură.

26 *Septembrie.* — **Kezdi Vasarhely.** —

Astăzi dimineată pe când ne încălzeam în gura defileului dela *Bücsad* după un dâmb, la flăcările unui foc de ogrinji, Ungurii ne-au atacat. Tocmai se schimbase din avant-posturi un escadron din *Regimentul 3 Roștori*, când, se auzi de odată o vâjâietură prelungă prin văzduh și, zdrang, zdrang! două obuze se sparse la zece metri de noi După el un altul și câteva urmară pe negândite, în timp ce dinspre *cota 638* mitralierele începură a ne trimite snopi de plumbi. Am fost trimiși ca să venim în ajutorul gârzei mari ce se retrăgea; până să ajungem însă și până să isbutim să trecem printr'un baraj de artilerie formidabil, garda mare se retrăsese, iar noi izolați și covârșiți de numărul superior al namicului ce izvora de pretutindeni, după ce am încercat o rezistență zadarnică, ne-am retras în defilen pe urma brigadei de cavalerie.

Seara am fost în *Kezdy-Vasarhely*.

27 *Septembrie.* — **Lemheny.** — Căpătăm vești despre luptele pline de disperare dela *Brașov*, *Sibiu* și despre retragerea generală a armatei de pe întreg frontul transilvănean.

Plecăm dimineată la *Brețcu* unde parcăm mașinile. Către seară, în așteptarea inamicului, facem lucrări de sapă și intrăm în avant-posturi. călări pe șoseaua din fața satului *Lemheny* și

încadrați de Brigada 6 Cavalerie Regimentele 7 și 8 Roșiori.

Pe la orele 18, *Kezdy-Vasarhely* a fost recupat de Unguri, iar peste un ceas primele elemente ale avant-gardei lor intrase deja în *Nyuitod*. Către ziuă, o recunoaștere tare de husari apropiindu-se de linia santinelor noastre, se încinge un foc ce durează aproape o oră și care are ca rezultat gonirea recunoașterii, lăsându-ne un mort. Calul fără stăpân vine la noi, un soldat de lângă mine sare și-l prinde, îl botezăm „Husarul și-l dăruim locotenentului S.! E cel mai frumos dar ce i-l putem face pentru bună-tatea de inimă și grija ce o purtase până atunci soldaților și ofițerilor ce-i comanda.

28 Septembrie: — **Maghiaros.** — Inamicul s'a reorganizat toată noaptea, săpând șanțuri și baricadând drumurile. Noi părăsim avant-posturile a ora 8 dimineața și trecem la rezerva generală, în *Brețcu*, împreună cu Brigada 4 Roșiori. Pe poziție nu a rămas decât Brigada generalului G. Postul de comandă al diviziei se instalează la cantonul de pe *Maghiaros*, pe când restul cartierului e plecat împreună cu caii la mână ai regimentelor spre *Oituz*. La amiază ni se citește ordinul de operație scurt și concis. Din el rezultă că însărcinarea diviziei este limitată, însă,

de ó însemnătate care trebuie să meargă până la sacrificiul celui din urmă om: „*Acoperirea văii Oituzului până la venirea trupelor de infanterie ce sunt deja în marș*”.

După amiază intrăm în avant-posturi, pe *Maghiaros* cu *Regimentul 11 Roșiori* sub comanda colonelului R. Postul mic pe care-l comand, e instalat chiar lângă „*Monument*”. Cu toată ceața care se lasă, posturile de observație de pe munte descopăr în zare, înaintând spre *Nyuitod* coloane inamice de infanterie ce parcă nu mai aveau sfârșit.

Prevenită, bateria 5-a, din *Divizionul de artilerie călăreată* ce se găsește pe șosea, la 200 metri înapoia noastră, trage rafale repezi — ghiulea după ghiulea, de se cutremură stâncile. Efectul însă nu l putem vedea, praful șoselei, negura dușmănoasă a muntelui și depărtarea, se pun în față și ne opresc de a împărtăși bucuria artileriștilor. Din stânga se aud și celelalte două baterii, a 4-a și a 6-a. Ungurii nu ște răspund decât rar, când și când, cu câte un obuz ce, mușcă din stânci și svâcnește un fum negru otrăvitor și greu. Intre timp se retrag și roșiorii pe cari i-am lăsat de dimineață în avant-posturile dela *Lemheny*. Soldații cu căciuli negre mari pe cap, cu poalele mantăilor suflecate, cu sulița într'o mână și carabina în cealaltă urcă încet,

trişti, dar totuşi nu descurajaţi; după ei, ca şi cum s'ar închide poarta unei cetăţi blestemate, se pun de-a curmezişul drumului baricade, santinelele se ascund după tufişuri, patrulele se furişează pe după stânci şi o pace de moarte se întinde prevestitoare, posomorită şi tristă....

Intr'a amurg suntem atacaţi de front pe şosea, singura cale pe care se putea înainta. Ascunşi în desiş i-am văzut cum au început să urce, cum au prins să se apropie. Ne ţineam răsuflarea cu toţii, tâmplele ne svâcneau cu putere şi sângele parcă clocotea în vine. Veneau valuri, yaluri, ca o apă răvărsată, tulbure şi ameninţătoare. Se apropiase deja la 300 metri, la 200, la 100, erau la 50 şi încă nu se auzea nici un foc de armă, tunurile parcă amuţise, când, deodată, un şopot se strecură de pretutindeni: „*baioneta*“ ! Un fluer ascuţit sfâşie liniştea şi cum, câteodată, explodează, pe neaşteptate o mină ce cutremură văzduhul, zvârlind aşchii ucigătoare în toate părţile, astfel, clocoti din desişuri un „*ura*!!“ groaznic, sălbatec, înspăimântător, ca un tunet, iar cicliştii urmaţi de călăreţi cu baioneta la armă, cu suliţele, întinse şi cu ochii eşiţi din orbite, năvălesc de pretutindeni, asupra valului duşman. De după fiecare brad răsare câte unul din ai noştri şi de după fiecare stâncă isvorăsc necurmat roşiorii. O clipă

Ungurii se opresc; un moment de zăpăceală îi cuprinde, de ezitare, de groază, și la vederea neașteptată alor noștrii ce nu mai strigă „ura!”, ci urlă înfiorător ca niște fiare infuriate, într'o goană nebună, linia reculează, se frânge și apoi o pornesc în neștire îngroziiți, împânzind șoseaua, valea, pădurea, munții..... Fug ei, noi îi ținem de aproape, tunurile trag, mitralierele se iau la întrecere, baionetele se frâng, corpuri se îndoie sub lovituri de sulii, rostogolindu-se în prăpastie, firea întreagă se sbuciumă și se frământă.

I-am dus până în sat la *Brețcu*.

Când am revenit pe poziție înoptase, iar pe șoseaua albă, presărată cu arme, cu efecte, cu răniți ce își trăgeau sufletul în urma loviturilor de pușcă și cu cadavre ce pătau cu sânge muschiul moale, luna așternea o lumină roșie ca o presimțire sinistră și ca o feerie profetică.

De vale, *Brețul* ardea într'un isvor necurmat de scânteii și flăcări. Tunurile noastre, își făcuse cu prisosință datoria.

30 *Septembrie* — . . . . . — Aseară, nu trecuse încă două ceasuri după cel dintâiu atac, când, ne pomenirăm cu focuri de armă apropiate, și cu chiote prelungi. Ungurii ne atacase din nou, însă de astă dată atacul era mai vi-guros, mai aprig și mai puternic. La lumina ex-

ploziilor de granate și rachete se vedeau isvorând din toate părțile oameni ca o spuză de umbre, Ai noștri zăpăciți pentru un moment, își revin în fire și un măcel groaznic, sălbatec și ne-maiînchipuit, se încinge în întunericul cordului. Deoparte, prăpastia adâncă înghite corpurile celor ce se rostogolesc, fără a li se mai auzi șgomotul, de cealaltă parte, muntele drept și gol scapără scânteii dese și trimite în toate părțile schijele obuzelor ce se frâng; pe când la mijloc, pe șosea, foesc ca un roi dușmanii cu ai noștrii, fără să se poată deosebi, în răcnetele răniților, în chiotele năvălitorilor și în bubuitul tunurilor ce huesc disperat la intervale scurte.

Un tun al bateriei a 5-a este disputat cu îndârjire. De țevă trag ei, de roți și sapă artileriștii, iar între timp, când, câte un șrapnel trimis din vale luminează zarea, ne repezim unii la alții și o luptă pe viață și pe moarte se reîncepe, corp la corp, luptă, în care alături de arma purtată ca un ciomag, pumnii lovesc în față cu cruzime, iar cuțitele spintecă trupuri.

Târziu, ne-au venit ajutoare, un batalion din *53/80 Infanterie*, trupe refăcute din luptele dela Turtucaia, aduse cu căruțele, precum și o brigadă de cavalerie. Totul însă a fost zadarnic. Copleșiți de numărul superior al inamicului, am



cedat pas cu pas, prin jertfe nenumărate retrăgându-ne spre vârful muntelui, unde fiind întăriți și de brigada generalului G., am intrat în tranșeele ce fuseseră săpate din timp, în jurul cotei 865, isbutind pentru moment să ne fixăm.

Ceea ce s'a petrecut aici, nimeni n'ar putea ca să descrie, atât de cruntă și fierbinte se încinsese lupta. Stâncile ard și se dărâmă, brazii trosnesc și sar din rădăcini, zănoagele izvorăsc un fum înecăcios, întreg muntele geme, pe când atacurile și contra-atacurile se succed, se perindează, tranșeele trec din mână în mână, răniții plâng. Aici răsună „*ura!*“ și ca o furtună năvălesc baionetele și sulitele alor noștri, dincolo eșim din șanțuri deodată și noi și Ungurii, valurile atacatoare se isbesc ca două arcuri, se clatină, se doboară; unul se frânge, și ca într-un cadrul macabru se schimbă luptătorii în șanțuri, călcând în beția asaltului peste răni deschise și peste cadavre ciopârțite. Nu mai este luptă, ci un carnagiu ce nu se poate zugrăvi, în care nervii nu mai produc emoții, simțurile nu mai înregistrează senzații, iar inima nu mai încearcă sentimente. Nu vezi înainte decât roșu, sângele ce curge alături, brazii cari ard de jur împrejur și stâncile poleite peste tot de primele raze ale soarelui. Nu auzi decât un huruit continuu ca un urlet îndepărtat. Un fum străvezi

Îți arde ochii, îți stoarce lacrimi, te înăbușă și luat ca într'un vârtej, aproape beat, pui arma la ochi și tragi, tragi, până se înroșesc țevile, cuprins de o furie sălbatecă de a ucide și nimic. Păstrez și acum strigătul disperat care a fost repetat în ziuă pe întreaga linie a tranșeelor : „*apăă la mitraliere, apăă la mitraliere!*“. Dar de unde să se ia apă în vârf de munte și în toiul luptei? Și îmi răsar și astăzi în față atâtea scene de cel mai sublim sacrificiu, cum a fost moartea căpitanilor Carp și Văsescu, căzuți ca niște eroi în fruntea escadroanelor ; precum și sfârșitul tragic al unui sergent tunar, care scoborînd în trap șoseaua spre *Oituz*, pentru a aduce un cheson cu munițiuni este ajuns de un șrapnel ce i se sparge deasupra și care îi despică capul în bucăți. Calul speriat și cu nările roșii de sânge, pornește la galop peste gropi, măturând brădetul cu trunchiul aninat într'o scară.

.....

La prânz am fost în sat la *Oituz*, unde, pe fâșia de șosea îngustă, se îngrămădise într'o încurcătură indescrribilă, ambulante, chesoane, tunuri, căruțe cu refugiați, răniți în târgi, răniți pe jos, trupe istovite de luptă și tot ce mintea omească își poate închipui că poate să fie într'o retragere.

Câți n'au murit zadarnic în acel iad groaznic și în acea învălmășeală fără nume...

De aici sunt trimis cu plutonul spre *Klarak* pentru a face legătura cu *Regimentul 6 Roșiori*, aflat în acea direcție. Am plecat, de restul detașamentului fusesem răzlețit de dimineață. Mi-am luat măsurile de siguranță necesare, însă legătura cu cavaleria nu am mai putut-o face, am aflat mai târziu că se strecurase la Oituz pe alt drum; în schimb, am cules câte-va patrule de călăreți rătăciți, cu care mi-am mărit numărul luptătorilor unității mele. Când m'am întors înapoi satul se ocupa de Unguri; retragerea era pe punctul de a fi tăiată, casele se topiau sub potopul de șrapnele și obuze svârlite de artileria noastră, iar depozitele cu muniții ardeau trimițând limbi uriașe de foc, în pocnetul cartușelor și a exploziilor de proiectile, mă îndreptai deci prin *Esztena* spre *Clăbuc*. Retragera luase forma unui dezastru, iar iluziile, cari ne hrănise atâta timp un entuziasm fără pereche se nimiciseră în fața acestui tablou de realități crude și dureroase.

Când am trecut la *Esztena*, pe lângă pichetul pustiu al grănicerilor unguri, lângă care câteva cruci strâmbe și fără nume se odihneau la căpătâiul celor dintâiu jertfe românești, cari-și dăduseră sufletul în sunetul maestos al clopotelor

vestind războiul, am îngânat în gând o rugăciune, în timp ce pe dinainte mi-a trecut într'o lumină orbitoare, veselă și fericită, toți șirul scumpilor mei camarazi, ofițeri și soldați, pe cari îi lăsasem ca un amanet, îmbrățișând pământul unei robii de veacuri, în grija brazilor, a munților și a râurilor Ardealului, singurii tovarăși sinceri de suferinți și nădejdi.

Ideea nebună a desrobirei fraților de peste munți trăise numai o clipă, ca un vis frumos, dulce și pătimăș, însă prin sângele vărsat și oasele risipite cu atâta belșug, ea devenise o realitate

În viitoarea biserică ce Neamul românesc o va zidi lui Dumnezeu ca mulțumire pentru izbânda celui mai cutezător ideal ce a fost încălzit și închipuit vreodată de un popor, să nu se uite a se trece pe catapeteasma mucenicilor religiei, și numele tuturor acestor viteji ! Va fi poate singura și cea mai dreaptă răsplată ce li se va putea aduce.

\* \* \*

Seara am fost în *Mânăstirea Cașin*, cu puuterile complect sleite, frânți de oboseală, cu hainele rupte sau arse, de două zile flămânzi, dar cu nădejdea nezdruncinată și cu sufletul oțelit.

Spre Poiana Sărată cerul era roș, iar măgurile negre ca smoala improșcau scânteii într'un bolborosit infernal, ca o Gheenă de lacrimi, de ispășire și de păcate...

Dușmanul era la *Hotarele Moldovei!*...

Octombrie 1916, Mănăstirea Cașin.



## M U R G U L

---

BCU Cluj / Co. Calul părea că simte cum bucuria  
primăverii îi curge prin vine și dea-  
supra cerul părea că aleargă și el“..

REGINA MARIA



BCU Cluj / Central University Library Cluj

## MURGUL

**D**ăunăzi, răsfoind printre cele câteva foi rămase dela bunul meu camarad locot. X..., pe care mi le-a încredințat după ce a fost rănit în luptele dela Oituz, am găsit rândurile ce urmează :

.....  
.....

„Tu nu vorbeai, Murgule, cu toate acestea pe „chipul tău de animal liniștit și ascultător ca un „copil, și în ochii tăi blânzi îți citeam totdeauna „dorul ; știam când îți lipsea odihna, când îmi „cereai ovăzul și chiar, când vre-o durere îți „chinuia trupul .. Te aveam de mic. Când te-am

„adus erai un mânz sburdalnic ca o căprioară.  
 „Te-ai ridicat sub ochii mei, și în preajma co-  
 „pilăriei mele ai crescut, blând și alintat, răsfățat  
 „și iubit ca un copil; iar mai târziu când slujba  
 „oștilor veni ca să mă prindă, tovarăș te-am  
 „luat, și în trap domol am prins a te juca în  
 „asfințit de soare, în lungul și în latul câmpiilor...

„Sunt ani, de când în coama ta stufoasă, îmi  
 „ascundeam capul, de când pe coama gâtului  
 „tău tare ca piatra mă atârnam mângâindu-te.  
 „Tu îmi erai mândria mea, și pentru tine mi-ași  
 „fi dat viața“.

„A venit războiul și nu m'am îndurat ca să  
 „te părăsesc. În ochi ți-am citit dorul de luptă,  
 „dorul de fugă nebună pe câmpii cucerite și  
 „părtaș te-am prins din ziua aceia alături cu  
 „toate năzuințele mele pentru războiu...

.....  
 „Era într'o noapte ploiasă, cu cer negru ca  
 „păcura, fără de nici o licărire de stea. De sus  
 „picurau stropi înceți, pătrunzători și reci ca  
 „ghiața. M'am dus în grajd; când m'ai simțit,  
 „ai ciulit urechile, pe nări ai sforăit ca pentru  
 „a-ți arăta bucuria; te-am prins de gât, te-am  
 „mângâiat prietenește, te-am închingat cu șeaua,  
 „un salt și m'am văzut în scări; și cât de sbur-  
 „dalnic ai prins să joci.. Pintenul te-a gădilat  
 „ușor și în trap ales, mândru, falnic, astfel cum



„numai tu știai ca să alergi, ai pornit-o aci în galop nestăpănit, sălbatec, aci, în pas liniștit, cuminte... Plecam în recunoaștere. Și în noaptea aceea neagră, dar plină de nădejdi, am sburat ca niște duhuri necurate sub nemiloasa ploaie a toamnei, prin păduri cu umbre înfricoșătoare și cu fâșiri de frunziș ud! Pare că te văd și astăzi cum țineai urechile ciulite, cum frământai între dinți zăbala numai spumă și cum copitele zvârleau scânteii pe pietrișul spălat de ploaie.

„În zori de ziuă am ajuns lângă sat. De după porți, ca și de după pânza perdelelor din geamuri, ne priveau dușmănos chipuri vrăjmașe. Nu îmi era frică de nimic, nici o îndoială nu-mi stăpânea inima, dar cu toate acestea, teama unui glonț hain venit pe nevăzute asupra-ți, mă făcea să-mi pierd curajul.

„Și în dimineața aceea, astfel cum erai, muiat în sudoarea oboselei tale, plin de năduf, cu aburi subțirei, eșiți prin părul ales de ploaie în dungi linse, o milă m'a cuprins și la răscrucea unui drum ce șerpuia spre munte, te-am deschingat, din gură ți-am scos oțelul înspumat, te-am mângâiat pe frunte, iar ochii oboșiți priviră în depărtări adânci. Acolo duduia tunul și pâriau armele. În nechezat ai izbucnit de s'au cutremurat stâncile ce-și străluceau la

„soare ca nestimate picături de apă, și cu nesăț  
 „ai prins să înșefci din iarba verde a otavei o  
 „gură, două, trei.. Intr'un târziu, la râul din a-  
 „propiere, ți-am potolit setea cu apă rece de  
 „izvor și apoi înșăuat din nou, vesel și par'că  
 „odihniți cu totul, ne-am avântat înainte. Din  
 „urmă în trap cadențat îți venea tovarășii.

„Dela o vreme pocnetul armelor începu să  
 „se audă destul de deslușit. Prin cărări ascunse  
 „am tăiat pădurea, călăreț după călăreț, cal  
 „după cal, toți pe jos, cu frăele trecute pe după  
 „mâna stângă; iar când am ieșit apoi la lumi-  
 „niș, din marginea brădetului un glonț ți-a flue-  
 „rat pe la urechi, ușor, ascuțit și strident ca un  
 „șuer de șarpe veninos..

„Departe, în zare, se deosebea un grup de  
 „iscoade. M'am înțeles cu cei din urmă, m'am  
 „uitat lung la tine, în acea clipă erai toată nă-  
 „dejdea și puterea mea; prin coamă ți-am  
 „trecut degetele vinete de frig, și când te-am  
 „privit, ochii îți isvorau atâta nădejde și atâta  
 „curaj, încât o clipă n'am mai stat la îndoială;  
 „din brâu am smuls pistolul, din teacă mi-a  
 „țâșnit sabia albă și aplecat pe tine, în pinteni  
 „ți-am strâns mijlocul, din pulpe te-am îndem-  
 „nat și în goană nebună ne-am prăbușit scară  
 „la scară cu ceilalți tovarăși, ca purtați de fur-  
 „tună, spre grupul iscoadelor dușmane.

„O groapă ai sărit ușor, pe lângă o baltă  
 „te-am abătut puțin, și drept ca o săgeată m'ai  
 „purtat spre vrăjmași!.. I-am văzut cum au în-  
 „călecat cum au pornit-o întâi încet, apoi cum  
 „fără zăbavă s'au repezit spre noi. Un foc am  
 „slobozit din revolver printre urechile-ți întinse  
 „înainte; un tremur ți-a scuturat trupul, și mai  
 „vârtos te-ai așternut fugei..

„Dușmanii ne înconjuraseră. Simțiam în urma  
 „noastră râsuflul cailor și chiotele de bucurie  
 „ale păgânilor. Câte-va gloanțe s'au abătut a-  
 „supră-ne în fluerat sălbatec; o mână m'a atins  
 „pe umăr, dar te-ai smucit în lături și presimțind  
 „primejdia ai dat vânt copitelor. Când am trecut  
 „prin fața șanțului dușman, s'a năpustit spre  
 „noi o ploaie de plumbi amețitoare și deasă ca  
 „o grindină. Apoi am cârmit spre pădure. Șo-  
 „seaua se întindea albă; din urmă, tropotul  
 „dușmanilor cari ne urmărise, încetase. Pe în-  
 „tinsoarea câmpului, ai noștri veneau răslețiți la  
 „distanțe. Ne-am afundat în pădure, și când la  
 „adăpostul desişului am descălecat, erai numai  
 „apă, din piept îți svâcnea un fir roș de sânge  
 „ca un izvor înăbușit de munte!..

„Ostașii au sărit din șei; cu îngrijire ți-am  
 „spălat sângele, iar eu, lipindu-mi capul de gâtul  
 „tău, simțiam cum îți svâcnește inima. Te-am  
 „mângâiat pe pata care îți lucea în frunte ca un

„luceafăr de noapte, și apoi o pornirăm încet  
 „pe cărărușe îngustă a deșisului sub apăsarea  
 „crudă a durerii ca sub povara cea mai grea.

„Intr'un târziu puterile începură să-ți slă-  
 „bească, trupul prinse să-ți tremure sub șea și  
 „asemeni unui copoc trăsniț de fulger, te-ai nă-  
 „ruit la pământ. . Tărâna sună a gol. O smu-  
 „citură ai făcut ca să scoli, dar n'ai putut.  
 „Te-am deschingat din cap ți-am scos frâul, și  
 „frânt de durere te-ai abătut pe o parte Din  
 „ochi mi s'a părut că-ți curgeau lacrimi!...

„De ai fi avut glas Murgule, ce tânguire de  
 „durere nu mi-ai fi îngânat; pe când astfel, ai  
 „început să suflă greu, spume în două cu sânge  
 „prinse să-ți joace pe buze și sfâșiat de tăria  
 „ranei ai închis ochii. Un horcăit dureros ți-a  
 „gâlgâit în gât; un nechezat desnădăjduit ai  
 „scos din agonia celor din urmă clipe, mai tare  
 „ca un strigăt de durere; în svârcoliri ți-ai cu-  
 „tremurat trupul și apoi învins de nemiloasa  
 „moarte te-ai întins pe pietriș!... Un ultim tre-  
 „mur, un val de sânge te-a năvălit pe nări și  
 „liniștea te-a cuprins în brațe...

„Imprejur se auzea sforăitul celorlalți cai. Pâ-  
 „râul de alături veni ca să se îngâne cu ropotul  
 „neastâmpărat; croncănituri pline de bucurie se  
 „auziră prin deșiș. Te-am mângâiat pe frunte,  
 „am plecat, și copleșit de durerea pierderii tale

„te-am părăsit și în sama munților crestați ca  
„în grija unor buni și vechi prieteni, ți-am lăsat  
„hoitul...

„In urmă, un stol negru de corbi lacomi se  
„abătură spre noua pradă!“ . . . . .

. . . . .

Septembrie, 1916



NR

## PODUL DE PESTE ARGES

---

„Din aceste locuri întunecate ale durerii unde zăceau răniții desfigurați, cu fețele însângerate întoarse către perete, din țara mea întreagă năvălită la granițele ei, din câmpuri, din sate, din orașe, și din păduri un geamăt adânc de groază părea că se urcă la cer“.

REGINA MARIA



## . PODUL DE PESTE ARGEȘ

**E**ra în vremea, când începusem a ne apropia de Argeș; în vremea, când gândurile nu-și puteau toarce fuiorul dorurilor decât sub apăsarea durerii pe care o încercam din zi în zi mai mare. Soarele era pe scoborîte. Din toate părțile cerului se ridicau falduri subțiri de nori îngrămădiți în genuni, iar prin perdeaua lor, cele din urmă raze ale soarelui străbăteau în sulii lucitoare.

Cum nu primisem încă ordinul să ne retragem și cum, bubuitul tunului prefăcut într'un urlet, continua su aceiaș furie cu care ținea de câteva zile, cele câteva grupe ce mai rămăsesem din luptele de dimineață, ne găseam încă în șan-

țuri, așteptând cu resemnare apropiindu-se atacul. Pocnetul armelor se auzea tot mai deslușit; iar țacăneala mitralierelor, uneori în ritmuri sacadate, într'un bolborosit alteori, se prefăcuse într'o pârâitură lungă, enervantă și continuă. Văjâiturile de așchii chiuiiau ca la nuntă și obuzele începuseră să ne ajungă. Astfel veneau unul la dreapta, altul la stânga, mereu-mereu ca un potop de foc. Într'un răstimp, o ghiulea căzuse chiar în capătul tranșeei; nu a ucis pe nimeni, un vaet nu s'a auzit, și totuși o bucată de schijă neagră, luă pulpa unui soldat, improșcă cu țărână pe un altul și ne cutremuraram cu toții.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Din depărtare începură să se arate lanțurile dușmane în rânduri nesfârșite. Artileria noastră trăgea de se svânta pământul. Mulți dușmani își vor fi găsit moartea în acele zile de Noembrie pe lantul întins și neted din dreapta Mihăileștilor, căci prea cu multă disperare au tras tunarii.

În curând deschiseserăm focul; o ropăitură scurtă porni de îndată, salve nesfârșite o urmărară, încrucișându-se cu aceeași grindină de gloanțe, pe care inamicul continua să ne-o trimeată neîncetat. Sbârnâiau ricoșetele ca bondarii de vară, gloanțele treceau țiuind strident și în



pocnet de petiță se înfigeau „dum-dumurile” în glia moale din parapetul șanțului.

Astfel au stat ostașii mei sub ploaia ucigătoare de plumbi nemiloși vărsați de șrapnele, în sbârnâitul schijelor de obuz și în scânteerile rachetelor ce se înălțau semeț spre cele dintâiu stele ale nopții, până ce, un soldat scăpat ca prin minune veni pe brânci cu ordinul de retragere. Era prea mare furia sălbatecă a dușmanului ca să-i mai poată ține piept puținul nostru număr. Și dintr'un capăt la celalt al tranșeei un murmur, se svoni printre toți: *să ne retragem!* Și încet, domol, ca duși mai mult de gânduri, decât de ordinul / venit, Unele s'întoarserăm înapoi. Din tranșee am intrat într'o văgăună, creasta am trecut-o în fugă și apoi cu același pas ca mai înainte, cu capetele plecate în jos, cu arma în cumpănire, sub greutatea sbuciumului luptei, am început să ne apropiem de Argeș. Noaptea, răcoroasă ca de Noembrie, începuse să se lase, spintecată mereu de trăsnetele bombardamentului și de fâșiile de flacări ale rachetelor. În față, la zece pași apa se auzia clocotind printre picioarele podului de fier înălțat în noapte, ca o fantomă albă.

Târziu lupta a încetat cu totul. La intervale doar de mai răsunau pocnete de pușcă și rar câte o rafală de mitralieră întrerupea uruitul ro-

ților celor din urmă coloane de artilerie ce treceau podul. Noi, nu am mai avut norocul ca să-l trecem. Abia aproape de zori, ne-am croit drum până la gât, spintecând undele lucioase și înghețate ale Argeșului.

Imi aduc aminte bine, nici nu apucasem ca să trecem de jumătatea apei, când o detunătură grozavă, sguđui depărtările, în întuneric își făcu loc o limbă de foc și în acelaș timp o trombă de fum mai neagră decât întunecimea nopții se ridică drept în sus, urmată de o pârâitură prelungă, iar podul se încovoie ca un animal lovit în spinare. Incheeturile trosniră, câteva traverse sburară în văjări nebune și apoi se prăbuși în plescăiturile apei, ce oprită pentru moment în loc, trecu mai furioasă peste ruinele-i înfumegate.

Când se făcu ziuă și mi-am aruncat ochii în urmă, în roșul răsăritului de soare mi s'a părut că văd un schelet mâncat de javre și o jale adâncă m'a cuprins ca după un suflet bun dus pe cealaltă lume . . . . .

Noembrie 1916



# INVALIDUL

---

„E greu să vorbești de propria-ți durere, când atât de mari sunt suferințele tuturor“.

REGINA MARIA



## INVALIDUL

**L**a colțul, pe care strada Lăpușneanu îl face cu Bulevardul ce urcă la Copou, așezat pe asfaltul umed și răzimat de chioșchiul unde se vând gazete, pe lângă care foiește o lume neînchipt de amestecată, ce trece în sus și în jos valuri-valuri, un soldat, întinde trecătorilor nepăsători singura mână ce i-a mai rămas din ultimele lupte dela Oituz și ține nemișcat singurul picior, pe care un obuz i l'a lăsat întreg, celălalt fiind pus în lemn dela genunchi. În cap, o capelă verzuie cu cozorocul sfărtecat, iar între umeri mantaua arsă și găurită pe alocuri acoperă sdrențele tunicei, de sub care pieptul gol

și negru ce tremură în frigul acestei zile de Februarie. Barba îi este mică, iar mustățile lungi și încălcite se mișcă în ritmul buzelor care scot din când în când câte un cuvânt de jale, câte un cuvânt de îndurare, de milă... La fiecare trecător mâna se întinde, buzele se mișcă; cuvintele nu se aud de sgomotul trăsurilor și al mașinelor, dar în ochi oricine i-ar putea ceti aceea, ce nu poate să pătrundă până la urechile fiecăruia. Nimeni nu-l vede, nimeni nu-l aude, și cu toate acestea toți trec pe lângă el.

În aer sboară dela pereche la pereche vorbe fără rost, apropouri, cuvinte deșanțate; râsuri isterice izbucnesc câteodată, priviri piezișe se întâlnesc, scâteind de dorinți ascunse, discuțiuni aprinse se urmează și o veselie nepotrivită, condamabilă, ușuratecă, ratăcește în jurul străzii Lăpușneanului, în acest colț de Iași, de adăpost, de groază și de sărăcie lucie. O lume întreagă se plimbă, se perindează necurmat, o lume amestecată nepăsătoare urcă spre Copou încet, leneș, pentru ca mai apoi aceiași lume să coboare spre Piața Unirii. Sute de oameni se șterg de ghereta lângă care invalidul cere de pomană alor noștri un gologan, Rușilor o copeică...

Trec cucoane îmbrăcate luxos, cu blănuri scumpe, ce curg până în călcâie, cu degete delicate ascunse în manșoane enorme, purtate la

braț de tineri veseli și ofițeri pudrați sau strânși în dolmane lucitoare; trec fete sglobii cu piciorușe ispititoare în ciorăpiori de mătase transparentă, conduse de ofițeri ruși și franțuji; trec soldați ruși în rânduri nesfârșite ce hohotesc sălbatec și scârțâiesc între dinți sâmburi de floarea soarelui. Și pentru fiecare din aceștia, mâna invalidului se întinde și pentru fiecare buzele acestuia se mișcă. Rar vre-un domn mai bătrân sau vre o cucoană în negru se oprește, oftează, scotocește în buzunarul paltonului sau rochiei largi și un gologan strălucitor cade ca o lacrimă în palma sbârcită a cerșetorului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

\* \* \*

Se lasă indeseară; frigul crește pe măsură ce umbra întunericului se întinde.

Dinspre Copou se aud gorniștii și muzica militară. Compania de gardă dela Palat coboară la vale, în cadența marșului. Prin crăpătura norilor ce se subțiază, cele câteva raze ale amurgului scâpate la larg aleargă și lovesc în chivărele de metal lucitor ale *escortei*, reflectând mii de focuri în umbrele ce îmbracă strada. Ostașii par arhangheli scoborâți pe pământ, pășesc mândri și cu săbiile albe rezemate de umăr. Multimea mișcată de „marș”, uimită de mândria

*gardei* se oprește în loc, trăsurile se dau la o parte, automobilele la fel. Pe trotuare lumea se îndesește; câțiva copii a'leargă în urmă bătând din vergi tactul muzicei. În mijloc stindardul fâlfâie semeț și-și tremură pânza în cadența pasului. Când însă garda ajunge în dreptul chioșcului de gazete, din mulțimea îngrămădită în loc, invalidul se ridică în cârjă, face un pas, coboară de pe trotuar, și drept ca o statuie de aramă, și mândru ca un viteaz în toiul luptei, ridică singura mână ce i-a mai rămas, o duce la capelă, și salutând, o ține astfel până ce a trecut drapelul. Apoi se întoarce, se așează la loc și aceeași mână se întinde cerșind mai departe spre trecători, purtată de aceeași suferință, pe care nimeni nu i-o înțelege și pe care nimeni nu i-o crede.

\* \* \*

A înoptat bine; trecătorii s'au rărit cu totul. Nimeni nu mai merge în pas de plimbare ca acum o oră. Câți au mai întârziat, trec grăbiți spre casele, unde fiecare își are căminul, unde fiecare își are adăpostul, patul cald, pe cineva care să-i aștepte...

Gerul a crescut. A înghețat cum trebuie...

Invalidul stă însă tot rezemat de gheretă cu mâna vecinic întinsă — pare că cere mereu.. În

noapte, corpul ghemuit al acestuia peste care se proiectează lumina slabă a felinarului dă conturul unei grămezi de pământ !

O patrulă vine din jos ; când însă vrea să cotească spre Copou, un soldat îl descopere. Patrula se oprește, soldatul care l-a zărit se apleacă deasupra lui ; îl sgâlțâie, îi vorbește, dar zadarnic, cerșetorul nu răspunde, nu se mișcă, seamănă a fi de peatră, — gerul l'a înghețat în somn.

Rămas cu mâna întinsă și cu buzele întredeschise, pare că ar cere și după moarte aceea ce nimeni nu s'a gândit să-i dea cât a fost în viață .

Decembrie 1916 BCU Cluj / Central University Library Cluj





## ANUL NOU 1917

---

„Toți eram bolnavi, bolnavi de o molimă pe care abia începem s'o cunoaștem și ne era cu neputință s'o înlăturăm, căci duceam lipsă de toate“.

„Unde-i doctorul?“ am întrebat.

„Zace de friguri“ a fost răspunsul.

„Și ofițerii?“ „Și ei sunt toți bolnavi“.

Și așa era : aproape toți cei cari ar fi putut să ajute erau doborâți de aceeași boală. Nefericiții rămăneau singuri și muriau, muriau cu sutele...

REGINA MARIA



## ANUL NOU 1917

**M**âine e anul nou 1917

In satul semănat între două spinări de dealuri retrași din lupte, în refacere, așteptăm primăvară și cu ea izbânda. Dușmanul e departe, pe Siret, pe când noi în ghiarele altui dușman mai groaznic — tifosul exantematic — ne pregătim pentru ziua de mâine. Nu sunt lupte, cu toate acestea moartea în forma ei cea mai hidoasă ne stă în cale la orice colț de uliță și de după orice ușă de bordei; nu sunt nici tranșee și totuși echipe de soldați scobesc cu schimbul gropi reci și înghețate; nu se aude bubind nici măcar tunul și totuși dăngănitul lugubru al clopotelor nu amuțește decât noaptea.

Nu i casă în care gemete adânci și îndurerate să nu cutremure pereții și nu-i bordei în care să nu fi pâlpat în sfârșitul unei lumânări de ceară sufletul vre-unui soldat doborât de boală. Fiecare ne așteptăm rându să împodobim cu crucea noastră țintirimul ajuns neîncăpător.

Și totuși, în această neagră suferință stoică, pe care ostașii o înfruntă cum nimeni nu ar putea să o zugrăvească, cine mai poate fi de folos când numai ajung nici doctori, medicamentele lipsesc și când nu se găsesc nici scânduri pentru sicrie, iar singurul preot bătrân, abia mai dovedește să facă cele după datină, în timp ce clopotul *balang-balang*, de dimineață până seara prohodește în sunete jalnice sufletele binecuvântate ale bunilor mei camarazi, pe cari îi îngheață deodată și moartea și frigul vrăjmaș!...

Mâine e anul nou!

Un convoiu de înmormântare, trece spintecând troenile uliței. Un car cu patru boi duce în scârțâitul zăpezii coștiugul unui soldat acoperit cu fulgi; din urmă, preotul și câteva șiruri de soldați în mantale subțiri și cu gulerul ridicat înnoată mânași de Crivăț, iar prin fluierul sinistru al vijeliei un sunet stins de goarnă străbate până la geamuri în scâncituri dureroase. Deasupra, un cârd negru de corbi îngrozit de vijelie trece,

luându-se la goană cu vântul. *Bucurați-vă vestitori ai morții, încă un cadavru va îngrășa pământul!...*

Ninge; fulgi mari se cern mânați de vifor pe albul întins al uliței, îngropând sub pătura lor rece întreaga fire și astupând cărările. Crivățul, întovărășit de scârțâitul trist al crengilor din arbori, urlă sălbatec. Câte odată vârtejuri ridică în vâltori dese zăpada, pe care o strămută dintr'un loc în altul, zidind troene cât casa. Nu se mai distinge nimic, casele dispar, în întunecimea serei, iar drumul întroenit nu se mai știe pe unde mână.

De după un gard, trei copilași încotoșmați în cojoace, se ivesc tăind troianul, deschid poarta, se opresc la fereastră și în pustiul naturei, îngânați de clinchetul clopoțeilor, glasurile lor nevinovate, răsună ca o învioreare de întărire și de nădejde:

S'a sculat mai an

Bădica Traian

Și a 'ncălecat

Un cal ne 'nvațat . . . . .

Hăăai, Hăi!

1 Ianuarie 1917



## UNUL DIN CEI MULTI

---

„In bordee spectacolul era și mai  
însăimântător. Boala zăcea la un loc  
BCU Cluj / Ceata moartea, și pe grămezi de paie ca-  
dayre cu ochii sticlind la tavanul  
crăpat erau întinse lângă aceia cari  
nu trecuseră încă în lumea umbrelor“...

REGINA MARIA



BCU Cluj / Central University Library Cluj

## UNUL DIN CEI MULȚI

---

**M**oșneagul mărunț, cu părul crescut în plete resirate, albe, cu arcuș stufos al sprâncenelor și cu mustățile ninse de asprimea anilor ce și-au perindat greutatea, lăsând pe fața sănătoasă cărări adânci de cute dese, cu ochii mici, rotunzi ca două scântei aprinse, a plecat într-o zi de iarnă grea, părăsind bordeiul desgrădit și povârnit într'asfințit de fuga vânturilor iureșe, mânat de dorul singurului fecior, acolo, unde auzise

că se strânsese oastea încercată în luptele cu dușmanii.

De săptămâni îl chinuia o presimțire, zi cu zi, ceas cu ceas, astfel, cum, câteodată vârtejul puhoiurilor de ape sbuciumă, roade și clatină stâncile neînvinsse de vreme. Știa că Alexandru este pe moarte, vestea-i venise într'o seară prin poștaş. Când a auzit, o amețală l'a cuprins, și nu știa încotro să apuce. Nu-i curse lacrimi și nici vre-un cuvânt de răsvrătire nu-i smulse durerea de pe buze, ci, a intrat tăcut în casă și s'a pregătit pentru cale; în zori a pornit la drum.

Zile întregi a mers, zile înghețate de iarnă, nopți întunecoase cu viscol, necurmat și fără zăbavă, flămând, tăind părții de zăpadă și înfruntând voinic, ca în tinerețe, ninsori rezezi ce se cerneau nemilostiv din sita norilor despletite de vânturi.

\* \* \*

În odăița mică, îngustă cât abia te poți învârti, între cei patru pereți subțiri de vâlătuci, prin crăpăturile cărora suflă vântul și străbate gerul poleind marginile cu o pojghiță de aburi înghețați, pe o laiță strâmtă și joasă soldatul Alexandru Călin zace de tifos exantematic în prada unui delir frate cu nebunia. Sub cap ranița, iar

peste dânsul abia se mai ține mantaua, pe care o frământă între picioarele vinete și uscate ca scândura.

Bolnavul, cu ochii împăianjeniți, cu fața trasă și scofâlcită vorbește neîntrerupt, scoate sunete nedeslușite, arată din mâini și vânzolește nervos din picioare... Doctorul se apropie, îi ia mâinile fierbinți ca focul între ale sale, și arată spre bătrân

— „Il cunoști?“...

— ?

El tace câteva clipe, își privește mirat părintele și strigă apoi arătând spre ușă, apoi spre moșneag, bâlbâind cuvinte fără noimă.

— „Dă-l afară !... Ghermanul“...

Doctorul caută să-l liniștească, vrea să-i ia pulsul, temperatura, dar zadarnic. Vedeniile îl urmăresc, îl frământă; delirul îl sbuciumă și-l obosește.

Bătrânul cu căciula în mână, înlemnit ca o stâncă, stă în picioare lângă doctor, privește mut scena, în ochi lacrimile îi joacă, se perindează și cad la vale pe obraji, pe mustață, pe cojoc, până jos pe pământ; buzele îi tremură.

— „Eu sunt Alexandre taică, nu mă cunoști?  
Ce te doare? . . . . .



Bolnavul însă se încruntă, se uită la el, bolborosește într'aiurea și pare că nu-l vede.

În încăpere e o liniște funebră și dureroasă...

Femeia de casă, gazda, al cărui soț p'ecat de cu vară nu a mai dat nici un semn de viață, plânge într'un colț, pe când cei trei copilași flămânzi, din cari cel mai mare are 6 ani, dorm ghemuiți pe cuptor, tremurând de frig, deși pe vatră fumează câțiva coceni rupți, în spuza, pe care o mătură din când în când vântul ce suflă prin horn, mutând'o din loc în loc.. Un miros greu, apăsător, sufocant, plutește în acest mormânt trist, întunecos și mohorît. Prin ferestruicele mici ca două sticle de ochelari abia pătrunde o lumină difuză, anemică; gerul le-a zugrăvit cu tot felul de foi, albe ca argintul, sclipitoare și groase să le razi cu cuțitul.

Tot satul e la fel. Fiecare colibă își are bolnavul sau bolnavii săi, unde, în agonia boalei dușmănoase zeci de ostași încercați în lupte își pâlpâiesc cea din urmă scântee de viață.

Doctorul vrea să plece, bolnavul îl trage de mână :

— „Nu pleca.. mi-e frică... alungă-l“ ..

Bătrânul la picioarele lăiței plânge înfundat, scuturat de durere... Doctorul iese, dar când vrea să închidă ușa, de afară, viscolul sbucnește înăuntru pe furiș ca un tâlhar, împrăștiind și

vânturând zăpada într'un praf fin, ușor și prelung ca beteala.

Intreaga casă pare un cavou de suferință, de luptă și de jertfă. . . . .

. . . . .

Februarie 1917



## SERAGENTUL OPACĂ

---

„Mă rog lui Dumnezeu pentru toate  
viețile jertfite, mă rog pentru cei cari  
au murit părăsiți și neștiuți, mă rog  
pentru cei cari au fost îngropați cu  
miile fără rugăciune și fără preot,  
mă rog pentru mulțimea celor fără  
nume“...

REGINA MARIA



## SERGENTUL OPACĂ

Il cunoștea tot regimentul ca pe cel mai curajos și destoinic gradat, chiar colonelul auzise de el și îl întrebuițase în câteva recunoașteri de unde se întorsese la timp cu știri bune și însemnate.

Nu era cine știe ce mutră de om chipeș, mai deosebit ca ceilalți; înalt, subțirel, cu talia ca de fată mare, mustața i se mărginea în câteva fire aurite ce crescuse mai obraznic în încolăciri de fuior; scump la sfat, de cele mai multe ori trebuia să-ți pierzi vreme multă pentru ca să-i smulgi câteva vorbe; de aceia poate și camarazii îl poreclise „mutul“.

Adesea ori, stătea privind în nesfârșit, cu ochii

de o expresie rară; părea cu totul adâncit în gânduri, în acele gânduri, cari câte odată mai mult te sbuciumă, decât îți aduc vre-o mângâiere; iar dacă în acele clipe ai fi trecut pe lângă dânsul nici nu te băga de seamă și de nu-i știai obiceiul și-i tulburai liniștea, răspundea scurt, cu privirile în ale tale părea că mai curând te-ar fi rugat să-l lași în pace decât să-i încurci firul gândurilor. Și erau atâtea de cetit în acești ochi de un albastru mai senin ca al cerului, încât noi găseam o petrecere în a-l necăji și a-i iscodi sufletul, deprins să nu și-l deschidă la nimeni.

Nu era activ; serviciul și-l făcuse în termen acum cinci ani; la liberare a plâns când căpitanul i-a spus:

— „Ei Opacă, de acum va trebui să-ți pre-  
„dai calul și echipamentul, căci mâine trebuie să  
„te eliberezi!“

A plâns și drept la colonel s'a dus.

— „Să trăiți dom'le colonel! Eu n'aș prea  
„vrea ca să mă liberez, nu mă pot despărți de  
„Graur“ — și isbucni în lacrimi. Acasă n'am la  
„cine merge, părinți n'am, gospodărie n'am, aici  
„îmi e toată viața“.

Colonelul, un om bun, încercă să-i dovedească că cece cere el nu se poate, că locurile de

reangajați sunt complete și că-i este peste putință ca să-l primească.

— „Bine! Dacă nu se poate“... — a răspuns colonelului; adăogă apoi un „să trăiți“ urmat de o țacânitură de pinteni și plecă mai desnădăduit de cum venise. Seara a petrecut-o retras cu totul de ceilalți tovarăși cari-și sărbătoreau liberarea.

— „Dar tu nu vii ca să ciocnești cu noi un pahărel“

— „Beți voi și în sănătatea mea!“ îi fu răspunsul și ca să nu-l îmbie de două ori se duse totuși și ciocni un pahar cu vin, își scoase de sub tunică batista cu tivitura bătută în mărgele albastre, se șterse și plecă...

În noaptea aceea nu putu să doarmă mai de loc. A doua zi muncit de gânduri, s'a sculat mai de dimineață ca de obicei și s'a dus în grajd; calul, când l'a simțit, a întors capul, un nechezat ușor i-a izbucnit pe nări ca o alintare copilărească și a prins a bate din picior scormonind așternutul. Era cea din urmă zi când îl mai vedea, la ora 9 trebuiau predați cai, la 10 efectele și șeaua, la 11 masa, la care avea să ia parte și colonelul, iar după masă gornistii aveau să sune: „ruperea rândurilor“ și „părăsirea garnizoanei“.

Se spune, că într'o zi, acum câțiva ani în urmă, un băețandru înalt, blond, așa cum l'am văzut mai sus, intra pe porțile *Regimentului X* în tovărășia unui câine mișos ca oaia și a unei băte de cioban. O pălărioară de păslă mai mult verde decât neagră, un sumănel scurt cu găetane roșii, din deschizătura căruia se ivea o cămașă slimoasă, ițarii, iar în picioare opinci, alcătuiău toată îmbrăcămintea acestui flecău.

S'a iavărtit vre-un ceas prin fața porții, a cetit de câteva ori „*Regimentul X de Roșiori*“ și nu-i venea să intre. Santinela, văzând că se plimbă mereu fără vreun rost la întreat ce caută! El, i-a dat bună vremea, a ridicat din umeri pentru a prinde mai mult curaj și a răspuns c'ar vrea ca să vorbească cu comandantul.

„Intră înăuntru!“ i a răspuns răstit soldatul pe jumătate ascuns în gheretă.

A intrat și bun intrat a fost din ziua aceia. A rătăcit vre-un ceas prin curte, până ce un brigadier l'a îndreptat la cancelarie. Aghiotantul, un ofițer tânăr ca și dânsul, l-a întreat ce do-rește și l a introdus în cabinet.

— „Rămâi afară!“ — s'a stropsit la haita care da să-l urmeze; c'inele s'a gudurat din coadă, a pus botul în pământ, și rușinat s'a întors înapoi. Flecăul și-a luat pălăria din cap, a așezat-o rezemat de perete, și a intrat înăuntru.

Colonelul, un moșneguț mititel, ridică ochii de pe hârtie, se uită pe deasupra ochelarilor, și-l măsură lung de sus până jos :

— „Ce veste băete ?“

— „Bună vremea ! — dădu el din cap. — A-  
„poi, ce veste, ași vrea să intru ca voluntar în  
„regimentul dumniavoastră“.

— „De câți ani ești ?“

— „Oi fi având vre-o nouăsprezece“.

— „Părinți ai ?“

— „Nu, căci să vedeți dom'le colonel cum îi  
„cu mine : Pe tata nu l'am cunoscut niciodată,  
„cât despre mama, când a murit eram mic; târziu  
„de tot, când mă trezii, eram în casa unui unchiu,  
„fratele tatei ; la acesta am crescut, el m'a dat la  
„școală, m'a învățat, mi-a purtat grijă de cărți, de  
„haine. Acum sunt prea mare ca să mai pot sta în  
„casa lui, vre-un meșteșug nu știu, iar bani nu  
„am ca să mă apuc de vre-o negustorie ; de  
„aceea, după multă chibzuială, găsii că drumul  
„cel mai bun îi oastea și iată-mă la dumnia-  
„voastră aici !“

Colonelul se uită mai cu atenție și-l măsură din nou din cap până în picioare, voind să-l vadă mai cu deamănuntul.

— „Și cum zici că te chiamă ?“



— „Gheorghe Opacă, din comuna Lunca“ — răspunse desghețat acesta.

— „Bine Opacă! Să dai ordin de zi cu în-  
„sumarea în regiment și să-l repartizezi la esca-  
„dronul 4“ — se adresă el aghiotantului. Iar din  
ziua aceia Gheorghe Opacă din Lunca deveni  
soldatul Opacă Gheorghe din escadronul 4.

De felul cum și-a petrecut acești trei ani, el  
nu a povestit la nimeni nimic. Prea repede trecea  
vremea, ca să bage de seamă și ca să simtă  
toate greutatețile unei vieți noi. Trăia cu o nă-  
dejde, era sbuciumat adesea de uu dor și între  
acestea două, pe fiecare zi își făcea loc tot mai  
mult o dragoste, care îl mistuia ca un foc nevăzut.

Astfel, a petrecut tot acest timp de muncă grea,  
de năzuinți câteodată, de desnădejdi alte ori și  
cu cât se depăna vremea mai repede, cu atât o  
luptă mai aprigă se încingea în sufletul lui; de  
o parte nevoia de a rămânea în armată, știind că în  
sat nu-l așteaptă nici părinți și nici o casă în care  
ar fi putut trăi viața unui gospodar cinstit, iar pe de  
altă parte dorul pentru o dragoste ce-i luminase  
cei mai frumoși ani din vremea când nepăsător  
și fără griji rătăcea pe întinsoarea câmpiilor în  
tovărășia turmelor de miei sburdalnici.

\* \* \*

Se cunoașteau de mici; numai gardul și o-  
grada largă îi despărțea. Cinci ani umblaseră

împreună la școală ; se hârjonise ; apoi, crescând mai mari petrecuseră zile întregi cu pascălul oilor la câmp. Plecau în zori de ziuă și se întorceau la asfințit. Hât târziu, când anii începură să se îngrămădească și odată cu ei o frumusețe feciorelnică prinse să se desvăluie în față, sâni să-i crească și în caere sucite să-și împletească costița, o dragoste încolți pe îndelete în Opacă, o dragoste ce creștea pe măsura timpului și cu puterea tinereții.

Câte nopți cu lună nu și-au petrecut în acest timp unul lângă altul, îmbătați în visuri de dragoste și în planuri de viitor...

Duminea, când câte o horă mai trainică se încingea în bătătura cârciumei din sat, din lanțul încleștat de flăcăi și fete se desfăcea ca două flori perechea lui Opacă cu Profira ; și alții nu erau mai mulțumiți, și alții nu erau mai mândri în ziua aceia. Se duduia pământul sub picioare, în valuri se ridica praful și sta ca să se rupă struna lăutei în ritmul cobzei când îi trăgeau câte o bătută. Și era atâta patimă în dragostea lor și atâta tinerețe și voie bună în suflete, încât tot satul o luase ca bună că nimeni alta n'ar fi logodnica lui Opacă decât Profira și nimeni altul n'ar putea fi bărbat mai potrivit și mai ales pentru Profira decât Opacă.

Și așa treceau zilele, cu atâta belșug de tine-

rețe risipită și cu atâta bucurie, până ce, într'o zi de toamnă rece, cu ploaia mărunță și deasă, cu vânt ascuțit ce te străbătea la oase, se făcu un svon în tot satul de vorbeau fetele la fântână, femeile la dughiană, flăcăii la răscruci:

— „Știi fă, că Profira lui Răzeșu se mărită“.

— „Apoi ce, asta-i lucru nou?“

— „Cum nu-i lucru nou, când numai o ia pe aldea-a-lui Opacă“.

— „Dar cu cine se mărită?“

— „Cu un flăcău din Ruginoasa. Se zice că „ar avea o oare-care stare: o pereche de boi, „nu știi câte fâlci de semănături, și ceva parale; noroc pe biata fată!“

— „Dar cu Opacă cum rămâne?“

— „Ei, cu Opacă, fata nu ar prea vrea să se mărite, dar o silesc bătrâni“.

— „Mai bine! — se găsea în sfârșit cineva „să curme sfatul, — că doar nu era să-și lege „viața cu unul ca Opacă, un târâie brâu, fără „părinți, fără stare și pe deasupra nici meserie“.

Și astfel se întetea vorba între gurile rele și începeau fel de fel de păreri; ba că fata e așa, ba că flăcăul e pe dincolo, ba că mirele ar fi cerut atâta zestre, iar că Opacă își face sama dacă ea se mărită, și așa mai departe...

Intr'o dimineață Opacă se sculă mai târziu, își luă sarica în spinare și eși în sat; când trecu

pe dinaintea porții văzu pe Profira cu ochii stinși de plâns, cu capul rezemat de un stâlp, și cu privirile abătute. Ii dete bună ziua, se uită la dânsa și trecu mai departe; nu știa cum să-și talmăcească această stare a fetei. La întoarcere o găsi în colțul grădinei.

— „Dar ce ți este Profiro?“ o întrebă.

— „Ce să fie!... — dădu ea să răspundă — n'ai auzit că vor să mă mărite... — și nu putu ca să sfârșiască, un nod i se puse în gât, lacrimi începură să-i joace în lumina ochilor, și un oftat înăbuși în pieptu-i.

Opacă se aștepta la aceasta, nu prea cu ochi buni vedeau părinții dragostea lor și nu odată îi trimise vorbă prin alții să-și mute gândul; dar cum tinerețea n'are frâu și dragostea margini, nu-și bătuse capul niciodată cu dânsii și nici la piedica care i ar pune-o în cale; de aceea când îi veni această veste îl găsi aproape pregătit.

— „Bine! — îi răspunse — dacă ei vor, ce putem face noi. Și o ceață i se puse par'că pe pe ochi, un vârtej îl cuprinse, o moară începu să-i huruie în urechi și buimac, cu privirea inecată în lacrimi o întrebă :

— „Dar tu ce zici?“

— „Eu... ce să zic; au hotărît și nunta... și numai putu să sfârșească; lacrimile începură să-i curgă șiroaie, plânsul o înăbuși în sughițuri și

pe fața albă ca hârtia se iviră primele trăsături ale suferinții. Nu mai avu tăria ca să stee, îi apucă mâna, i-o strânse cu putere între ale ei și în fâșăit mai ușor ca de pasăre se depărtă spre casă cu privirile rătăcite.

Cât o fi stat Opacă buimac în colțul grădinii, n'a putut să o spună niciodată. Intru târziu, desmeticindu-se și mânat ca de duhuri necurate porni acasă. A ridicat din umeri sârca, a dat pălăria pe ceafă, o tuse seacă l'a cuprins și intră pe poartă. Tincuș i-a ieșit înainte, a încercat să se gudure, l'a petrecut până la ușă și par'că înțelegând durerea stăpânului și temându-se să nu-l supere, se întoarse, se sui pe prispă, se încolăci covrig și oftă adânc.

A doua zi Opacă plecă la târg ca să se înroleze ca voluntar în *Regimental X de Roșiori*.

\* \* \*

De atunci s'au strecurat trei ani grei, cu instrucție multă, în concentrări și manevre, cu unele zile urâte de toamnă ursuză, cu altele de primăvară blândă și timpurie; nimeni însă din escadron în acest timp n'a putut să străbată în sufletul lui Opacă. Vedeau toți că mai presus de orice preocupare îl muncea un gând, dar nimeni nu isbuti ca să înțeleagă vreodată cât sbucium se urzea sub acea tunică roșie ca para focului

și câtă părere de rău îl chinuia pentru ce lăsase în urmă, în acel sătisor mic, presărat pe o coastă de deal, de unde, în zile de sărbătoare, în zile de muncă grea a brațelor, în zile de primăvară frumoasă, ca și de iarnă liniștită, în nopți bălai cu lună, ca și în altele cu întuneric de nepătruns, de pe prispa unui bordei ascuns între copaci bătrâni, de multe ori doi ochi negri vor fi privit în zare, ca în așteptarea unei mântuiri.

Și nopți au trecut în plâns înfundat și zile s'au scurs în trudă și muncă cinstită, ce nu aduceau altă răsplată decât vorbe amare și totuși, mântuirea întârzia să vie. Dar într'o zi, o bucurie, Opacă se întoarse în sat mai chipeș, mai bărbat, mai frumos și mai mândru de cum plecase; doar o paloare ca o pată de frunză atinsă de brumă de-i mai acoperea roșul obrazilor.

Profira se măritase; un bărbat hain la inimă, cu apucături urâte de om vițios, avu parte să risipească o fericire ce ar fi încolțit în liniște, dacă n'ar fi abătut din calea soartei cele două suflete. Acesta începuse a o teme, își petrecea tot timpul la cârciumă și în schinghiuri deșarte încerca să-și atragă o dragoste, care lipsise la cununia lor.

Și nu trecu decât vre-o zece zile la mijloc, când, în tot satul se împinzi zvonul că Profira, fata lui Răzeșu, care ținuse trei ani gospodărie

cu Ilie din Ruginoasa, fugi dela bărbatul său cu Opacă. Câteva luni nu s'a știut nimic de ei, dar într'o bună zi se întoarseră în sat: bătrânul lui Opacă murise de mult și în băătăura casei bătrânești rămase stăpân de aci înainte Opacă.

Urmă despărțenia și la un an, c'am în cășlegile de iarnă, în bisericuța satului, gârbovită și adâncită între salcâmi uscați, părintele Ionică îndreptă în fața lui Dumnezeu o greșeală, pe care oamenii o făptuiră din neștiință, pecetluind o dragoste, care nestinsă începu să arză mai cu foc de cum arsesse înainte.

Și iarăși trecură vre-o doi ani; în casa lui Opacă alături cu fericirea, sporul își găsi loc, vitele din cele rămase dela bătrânul se înmulțiră și un dolofan micuț veni ca o întărire să adaoge la mulțumirea acelora care urzeau o viață nouă.

\* \* \*

Era în ziua mobilizării; în toate părțile se vedeau fețe îngrijate, lume grăbită, ostași pretutindenii. Dacă cineva ar fi plecat din Lunca așa c'am după toaca de leturghie, ar fi întâlnit pe drumul ce șerpuește la oraș, un om înalt, puțin c'am abătut, cu un suman în spinare și cu o traistă atârnată în băț; sergentul Opacă Gheorghe mergea să se prezinte la regiment.

Se sculase de cu noapte în sunetul clopotelor

dela biserică ; jandarmul, care-l întâlnise pe când ducea vaca la cireadă, îi spuse ca să se pregătească de plecare.

— Am înțeles ! — i-ar fi răspuns el — pe la vre-o 10 sunt la dumneavoastră — și-și îndemnă vaca mai departe. Dela cireadă se întoarse acasă de își așează cele treburi prin gospodărie. Profira, cu ochii umflați de plâns, cu năframa legată în nod pe frunte peste podoaba părului ca mura, atârnat în șuvițe lungi, îi pregăti ceva de-ale mâncării, îi puse un rând de schimburi în traistă, îl petrecu până la poartă cu copilașul în brațe, se îmbrățișară mult și încleștați unul de altul, vroind par'că să nu se mai despartă, în lacrimi de durere își potoliră amarul unei noi despărțiri.

Ajuns la regiment, căpitanul, același pe care îl lăsase odinioară, când l'a văzut îl recunoscuse de îndată.

— Ce faci Opacă ?

— Să trăiți, dom'le căpitan, am venit la datorie și-și duse mâna militărește la pălărie.

— „Foarte frumos ! Să te prezinți plutonierului major să-ți dea calul, efectele și de azi „înainte intri iarăși la drepturi. Ce zici, cred că „n'ai uitat de când erai în termen ?“

— „Să uit, se poate ? Dar... — adăogă el.

— „Ei ce-i ? îi curmă vorba căpitanul.

— „Apoi aș vrea să-mi dați tot pe Graur“.



— „Pe Graur?... — păru că se gândește căpitanul — să vedem — îi răspunse el și se depărtă. Unul se duse la cancelarie, acolo, unde îl chema îmbulzeala treburilor, iar cellalt porni la magazie ca să-și primească efectele.

A doua zi Opacă căpătă pe Graur. Calul, când l'a văzut, că vechiul stăpân i se agață de gât, că'i netezește coama și că îl cheamă pe nume, a ciulit urechile, a nechezat ca în ziua aceia când îl părăsise și a prins a bate iarăși din picior pe caldarâmul umed al grajdului. Se schimbase multe în regiment de când plecase; chiar calul mai îmbătrânise cu vre-o trei ani; din foștii lui camarazi mulți nu se prezintase, leaturi tinere venise în două rânduri să completeze efectivele.

Noaptea nu a putut să doarmă mai de loc, îi părea patul mai vârtos; aci așpea și un vis urât venea să-i tulbure somnul, aci se întorcea, se svârcolea și zorile întârziiau să se arate.

În ziua următoare își primi hainele. De îndată ce se văzu îmbrăcat în noua uniformă, cu sabia la cingătoare, cu curelușa capelei sub bărbie, cu gradul de sergent pe umăr și cu pintenii zornăind în urmă-i, nevoie mare, o mândrie parcă-l cuprinse, fața i se însenină, și ca un vis îi apărură tot trecutul.

Seara regimentul se imbarcă. Când însă mașina flueră și trenul se puse în mișcare simți că

i se rupse ceva din inimă. Se uită prin întuneric în zarea care-i ascundea pe ai lui și printre valurile fumului înecăcios dela mașină i se părură că vede o arătare din povești: doi ochi negri înlăcrămați și două brațe ce întindeau un copilăș plăpând. Un șuer lung străbătu văzduhul, o zguduitură bruscă simți sub picioare și în hârăit jalnic prinse să alunece roțile pe șinile pierdute în nesfârșit. Un oftat îi smuci pieptul, pe față îi alunecară lacrimi, scrâșni din dinți ca să și stăpânească durerea și se amestecă în chiotele de bucurie ale vagoanelor. Trenul porni în goană nebună în întunericul nopții ca un balaur, cu ochi sticloși și gură de foc, gonit de o putere fantastică.

Intr'un târziu încetară chiotele, se liniștiră și oamenii, iar în tăcerea nopții nu se auzea decât vâjâitul curentului, tic-tacurile roților pe șini și pufăitul cadențat al mașinii.

\* \* \*

Luptase în toată Transilvania, luase parte la recunoașteri primejdioase, care-i adusesese laude și un ordin de zi; în multe rânduri trecuse prin primejdii grozave, însă norocul îl scăpase. Intr'un rând era într'un defileu pe valea Oltului, un glonte ticălos îi împușcă calul în gât; mai merse câțiva pași, apoi acesta începu să șchioapete, o slăbi-

ciune îl cuprinse, un șivoi roșu și subțirel țâșni de sub coamă, își lăsă capul în jos, necheză de durere de se cutremură codrii, poticni și ca un bolovan căzu la pământ cu ochii deschiși în neșimțire. Opacă sări la vreme, îl deschingă, scoase bandajul, îi spălă rana, cu apă din bidon, dar când pansamentul fu gata Graur era un hoit, al cărui suflet de viteaz plecase în lumea drepților. Ca un copil a început să-i curgă lacrimile, a scos sabia, i-a retezat din coamă un smoc de păr, l'a băgat în carâmbul cismei și luând în spinare șeaua, plecă încet, încovoiat sub greutatea poverii pe urma regimentului... Trei zile a rătăcit prin codri și prin munți, ziua ca și noaptea, flămând și obosit, croindu-și drum adesea printre patrulele dușmane. A treia seară, călăuzit de împușcăturile de armă, trecu prin linia de foc a santinelor. Când mai târziu ajunse regimentul, aproape nimeni nu-l mai cunoștea; părea mai lung, de slab ce ajunsese ochii-i erau în fundul capului și încovoiat de spate se mișca ca o umbră.

Căpitanul când l'a văzut că vine cu șeaua în brațe și atât de schimbat la față, nici nu-i venea să creadă; fusese dat dispărut din recunoaștere. A doua zi colonelul adună regimentul întreg și-l arată ca pildă tuturor camarazilor.

Trecuse câțva timp și iată că într'o bună zi un ordin venit dela divizie spunea că toți acei cărora le lipsesc caii să fie vărsați la *Regimentul pe jos* al diviziei.

— „Ne părăsești? — îl întrebă căpitanul.

— „Mă duc, să trăiți domnule căpitan“.

— „Păi, să te duci căci cred că o să-ți fie bine“...

— „Și binele-i așa după cum știe să facă și omul“ — îi răspunse el; iar de a doua zi fu trecut la regimentul pe jos.

Nu-i mult de atunci; era în amurgul unei zile din vara aceasta, cu soare potolit, cu aer limpede și cu adieri molatece de vânt. În tranșeele de pe malul Siretului plutea o liniște desăvârșită, nu se auzea nici armă; nici tun; s'ar fi părut pentru neștiutorul locurilor că o mai deplină pace ca aici n'ar putea să fie. În spate, lunca huia de ciripitul pasărilor, în luciri argintii se clătinau frunzele de plop, în dungi albe se pierdeau tulpinile mesteacănilor și în valuri line, ondulate, se apleca iâneafa necosită sub câte o adiere de vânt mai puternic.

În față, Siretul limpede își oglindea în tremurături repezi sălciile plângătoare, mânând în unde mărunte apa de un albastru închis. Și era atâta pace și atâta liniște de cum nu văzuse râul de mult; singuri, parii rețelelor de sârmă, înfipti în

lungi șiraguri ar fi putut să dea de bănuț că de o parte ca și de cealaltă, suflete înfiorate de ură și adâncite în pământ pândesc ca cârțițele prin găuri nevăzute.

Se dăduse ordin ca în seara aceea să se facă o recunoaștere la inamic; oamenii trebuiau aleși dintre cei mai destoinici și mai curagioși. Maiorul, comandantul de sector, un om de statură înaltă, cu barbă, veni prin tranșee, trecu dela post la post, dela pluton la pluton, se uită la oameni, vorbește în șoaptă cu ceilalți ofițeri, își aruncă privirea prin binoclu dincolo pe celălalt mal și se întoarce înapoi. După plecarea maiorului, căpitanul adună gradații, le spuse planul ce aveau de făcut: la ora unu noaptea Opacă cu doi brigadieri și trei soldați, aveau să treacă Siretul în două lotci și în cea mai mare taină.

Acesta își alege oamenii de care avea nevoie, își așază lotcile, buzunarele se umflară cu grămate, și în așteptarea ceasului intrară cu toți în bordeiu.

La ora unul punct, fără nici un zgomot, fără nici un plescăit de lopată, două lotci înaintează ca două năluci pe fața Siretului lucioasă ca sticla. În tranșee toți ne țineam răsufarea și înfrigați ca în așteptarea unei primejdii ne pironisem privirile peste luciul apei, spre cele două lotci. Și era un întuneric și o beznă cum rar se văzuse;

nu se auzea nimic decât doar murmurul apei pe după rădăcinile sălciilor. Un liliac trecu în sbor și tulbură firea ca o prevestire de rău afundându-se în întuneric; iar bărcile ca duse de spirite necurate înaintau în legănări ușoare spre celălalt mal.

Dar, deodată se auzi un fâșâit ca de aripi și un smoc de foc alb spintecă întunericul; flacăra se urcă sus în opintiri repezi, la un loc se opri ca o candelă atârnată din ceruri, orizontul se luminează ca ziua, o clipă negrul nopții scâmbșit se risipi și racheta căzu în bucăți de foc luminând malurile; urmă o pârâitură de arme, țâcănitura mitralierelor începând și bubuituri de tun frământară firea. Gloanțele vâjâiau în șuer ascuțit ca de șarpe, mai strident, mai gros, pe toate tonurile ca o simfonie de muzică diabolică. Lângă noi un obuz detună groaznic. La un moment dat însă amuțiră toate și în urmă mai cu tărie începură din nou. Și în timp ce lotcile înaintau mereu, buchete, rachetele sfâșiau întunericul. Se apropiară de mal, și deodată ca din pământ se văzură umbre eșind din tranșee și în așteptarea prăzii dușmanii se arătară pe țârm.

O ploaie de gloanțe ca la comandă porni din lotci, umbrele dispărură, scânteii și fum roșu țâșni chiar de pe locul unde răsăriseră; iar lot-

cile cârmiră lin înapoi; încercarea nu isbutise. Dar, când ajunseră pe la mijlocul apei, o granață găuri o barcă, apa în gălgâiri repezi începu să intre înăuntru, se clătină o clipă, se suci într'un vârtej și ca o coaje se rostogoli în undele tulburi. În smuncituri puternice se văzură ai noștri înotând; lopețile plescăiau des, iar din această încercare de scăpare o mână abia văzută trăgea cu disperare deacurmezișul apei lotca găurită.

Credeam că se sfârșește lumea, nu se auzea nici glasul de alături de pârâitul armelor și buibitul tunurilor. Într'un târziu lucrurile se liniștiră cu totul, gurile de foc amuțiră și rar câte o rachetă de mai spinteca întunericul ca un fulger îndepărtat și ca o dovadă de veghe. La apelul făcut în tranșee, lipsea Opacă. Il căutară pe întinsul apei repezi, și doară toți știau din cei cu cari plecaseră că îl văzură târând în urmă lotca găurită.

Iar când a doua zi zorile se arătară vesele și când cele dintâi raze ale soarelui veniră ca niște țepuși de foc în tranșeele umezi de roua nopții, lângă rădăcinile unei sălcii bătrâne din marginea apei, se găsi corpul acestuia spintecat de un obuz. Capul îi era aproape retezat, din nas o dâră roșie de sânge se prelingea pe mustățile blonde; cu ochii deschiși, cu privirea limpede părea că trăește. Abia în noaptea următoare, l'au

putut culege. În buzunarul spintecat al bluzei s'a găsit un pachetel învelit cu îngrijire, era încă ud și isvora apă; l-au desfăcut și din el se ivi batică albă cu marginile albastre, pe care i-o dăduse Profira din vremea primelor zile de dragoste, iar alături; înodate, şuvițele de păr negru din coama lui Graur.

O groapă a fost săpată în grabă, un ostaș spuse Tatăl nostru, ceilalți își făcură cruce și murmurară *Dumnezeu să-l ierte*, pe când din tranșee salve de foc porniră spre linia vrășmașă ca o răzbunare pentru cel mort.

În noaptea aceea mai liniștită ca oricând, rămase legănându-se în umbrele din preajma marelui, legată de o cruce albă, lotca găurită pe care o adusesse sergentul ca o mărturie de ispravă.

Ostașul, care păzește și acum în cotul Siretului lângă tulpina unei sălcii bătrâne scrijălată de obuz, unde Opacă își doarme liniștit somnul de viteaz, va fi văzând târziu, în noapte, eșind ca o stafie din adâncul apei, o lotcă târâtă de o mână nevăzută.

Iulie, 1917





## C O N D R E A

---

„Satul era sărac și părăsit : pretutindeni stăpânea o mare liniște. Toate erau pământii și posomorâte. Aco-perișurile de stuf și pae păreau părăginite, umilița și sărăcia le încovoiasc, florile semănatc la întâmplare în grădinile uitate erau veștejite; câinii lihnii se furiau printre case ca niște duhuri rele care nu-și pot afla odihnă“.

REGINA MARIA.



BCU Cluj / Central University Library Cluj

## CONDREA

---

**D**in multele sate pe cari vitregia războiului le-a silit să-și stingă orice viață și să-și alunge poate și cel din urmă bătrân, care nu s'ar fi îndurat altfel pentru nimic în lume să-și părăsească adăpostul celor mai de apoi zile, este și Condrea.

Dacă cineva, venind de pe șoseaua Tecucilor, ar tăia deadreptul drumul care duce peste apa Bârladului și de acolo prin Umbrărești de vale spre Siret, ar da, urcând coama unui deluț ce se întinde în

tot lungul acestor ape, de un sat mic, rar, cu casele presărate unde și unde, ascunse printre garduri și grădini ca niște mușuroaie de cârțiță în desiş de fâneată.

Cum am spus, satul nu este mare și nici n'a fost vreodată mai mic ca acum; astfel l'am apucat toți cari ne-am trezit în aceste locuri de belșug. Casele, pe care o răbdare potrivită ar putea îngădui ca să le numeri, sunt zidite din bârne și împletite din mlada, pe [care zăvoiul Siretului îngăduitor ca în totdeauna le-a dat-o cu prisosință. Ascunse între copaci bătrâni și în mijloc de livezi și vii întinse, cu pomi roditori, cu bătațură largă, unde ar fi loc de înturnat două care moldovenesti, cu acoperișul obișnuit de scânduri, sau de tablă scânteetoare, de cele mai multe ori însă cu pae, cu geamurile mici pierdute în zugrăveli de chinduros și de pământel galben, îți înfațișează ție, drumeț rătăcit, icoana unor băbuțe încovoiate de greutatea anilor, pe care liniștea bătrâneților le-a silit să se adăpostească aici, pentru a-și toarce mai în tihnă fuiorul celor din urmă zile. O bisericuță înegrită de ploi, mai înaltă decât toate casele dimprejur, se ridică în preajma vânturilor ca o rugăciune umilă, dintre sumedenia de cruci a țintirimului.

Intr'o seară de Septembrie, veneam dela drum

lung, nu știam încotro e satul și poate, ași fi rătăcit, dacă bunătatea oamenilor, pe cari îi întâlнисem în cale, nu mi l'ar fi arătat cu mâna, ca și cum ar fi fost în cine știe ce depărtări de târâmuri. Am mai mers câtva loc, am urcat un delușor, și bisericuța satului zidită par'că anume să fie îndreptătoare de cale, mi-a ieșit înainte. Am cârmit apoi la stânga și m'am văzut în ulița satului. Câțiva copilași își chioteau în valuri de praf o veselie nevinovată, vre-o doi unchieși stăteau la sfat rezemați în bețe la umbra unui nuc, o femeie cu testemelul legat la ceafă, ducea în coromâslă două cofe, iar printre cătina unui gârduț rar, un flăcău și o fată își urzeau în șoapte cine știe ce cuvinte de dragoste și cine știe ce planuri pentru vre-o viitoare nuntă. În noaptea aceea cum eram obosit de cale, m'am culcat liniștit și a doua zi mi-am văzut de treburi.

Astfel am cunoscut pe Condrea, vor fi de atunci vre-o doi ani, când, mai dăunăzi printr'un joc al întâmplării, nevoile războiului mă mânăra iarăși aici.

Era o noapte caldă de August. Detașamentul din care făceam partea primise ordin de dimineață să schimbe trupele ce ocupau tranșeele din fața satului. Odată cu căderea serei ne pu-

serăm în marș, iar când cocoșii cântară miez de noapte, satul era deja împânzit de ostașii noștri. Intr'o vie înecată de mohor, sub adăpostul frunzelor unui stejar, am găsit loc de odihnă oaselor noastre frânte de oboseala drumului. Noaptea fu liniștită; tunul nu bubui, cum nu prea pârâiră nici armele. A doua zi, într'amurg, plecai să revăd satul; îmi adusesem aminte de atâtea lucruri frumoase, încât luat de vârtejul gândurilor, uitai că mă aflam în plin război. Un ceas am hoinărit prin sat; am dat din uliță în uliță, din curte în curte, am trecut prin vii; o cărare înverzită m'a călăuzit prin fața bisericeții închise, sării un pârleaz pentru a scurta drumul, și nu întâlzii pe nimeni. Casele erau goale, unele dărâmate și spintecate de obuze, altele cu geamurile sparte, pustii, cu ușile desfătânate, cu cercevele ferestrelor atârând în jos, cu curțile pline de bălării și de dudău înalt până la piept; coșarele și șoproanele de asemenea, risipite, prăbușite, iar cele mai multe cu acoperișul căptușit de fire lungi de verdeață și mușchiu, dădeau o înfățișare de tristeță, de pustiu și de singurătate. Dintr'un bordeiu părăginit, mi-a ieșit înainte un câine; a prins să se gudure, să fluture din coadă și să schiaune de bucurie; l'am mângâiat pe cap, pe gât, a sărit în juru-mi am vrut

să-l prind să-l iau cu mine, dar, a fugit în fața bordeiului din care ieșise și a început să hârâie. L'am lăsat în pace și am plecat mai departe. Am sărit o tranșee, m'au îngrozit câteva gropi de obuze căzute chiar lângă fântână, trecui prin șiragul unei rețele de sârmă, o jale mă cuprinse, și mânat de groaza pustiuului m'am îndreptat de unde venisem, ca pentru a scăpa mai repede între oameni.

Atât mai rămăsese din Condrea, unde odinioară se clădise gospodării rari, cu vii făuritoare de veselii nesfârșite și cu belșug din vremuri bune.

. . . : •BCU•Cluj•Central•University•Library•Cluj• . . .

Amurgul începuse să se lase ; fâșâiri înfiorară văzduhul, câteva berze trecură în sbor vioi spre alte țări mai calde și poate cu mai multă pace. Cu umbre nepătrunse se încununară copacii ; mitralierile începură să dârdâie, bubuiri de tun cutremurară văzduhul și un șrapnel se abătu ca o pedeapsă asupra satului.

Când noaptea își înveșmântă firea cu vâlul său de doliu, în răstimpuri, un câine tot mai continua să urle ca un prohod de înmormântare și o cucuvae să cânte în suspine repezi, ca un bocet jalnic plin de durere și suferințe.

De vale Siretul își lucea undele în cele din urmă scipiri de lumină.

Ce ajunsese Condrea, erau toate satele dela un capăt la altul al țării.

August, 1917



## TELEGRAMA

---

„Da, uneori plâng, dar lacrămile mele nu sunt lacrămile celui slab care-și mărturisește înfrângerea și își pleacă fruntea, ci sunt lacrămile unei mame care plânge pentru copii ei pe care uneori nu-i în stare să-i ajute, sunt lacrimi care picură în tăcerea dimineților.

...Și de aceea nu-mi este rușine de lacrimile mele...”

REGINA MARIA





BCU Cluj / Central University Library Cluj

## TELEGRAMA

**I**n compartimentul vagonului de clasa II-a, a trenului de persoane ce merge spre Tecuci, trei negustori de naționalități deosebite, de vârste diferite, cu fălcile rezemate pe gulere slimoase de grăsime, un preot mărunțel cu barba rară și încărunțită, o jidovcuță tânără, roșie ca o sfeclă, cu părul sburlit, ieșit de sub broboada cu franjuri rupți și o cucoană bătrână îmbrăcată în doliu.

Negustorii hârhotesc mereu despre afaceri. Când vorbesc fiecare pe rând, când toți trei

deodată. Aci țipă și în întreg vagonul nu se mai aude decât sfatul lor, aci se liniștesc, capetele li se apropie, vorba li-e mai înceată, discretă, pare că s'ar feri ca nimeni să nu-i înțeleagă ce spun și ochii șireți le joacă în orbite și zâmbete hidoase le mișcă obraji..... Preotul, plictisit și nepăsător se uită pe fereastră, cască mereu și numără între degetele-i uscate, mătaniile ce se învârt mecanic și fără încetare.... Jidovcuța nu-și găsește astâmpăr. La fiecare stație se scoală, iese pe coridor se 'nvârte într'un picior, — pare că mereu ar aștepta pe cineva; apoi se întoarce la loc, așezându-se ca o mireasă pe marginea canapelei desbrăcată de pluș. Și de câte ori se ridică, în urma ei exală un miros pătrunzător, caracteristic, nesuferit.... Ghemuită într'un colț, cu capul ascuns în voalul cernit, lung până la mijloc, cucoana bătrână plânge încet fără suspine, șiruri de lacrimi îi spintecă fața. Batista cu marginile-i negre e numai o apă; iar mâinile ce o duc din când în când la ochi tremură nervos sub sbuciumul sufletesc al durerii...

Afară e vară, soarele arde cumplit, și prin geamul deschis al vagonului se aud undeva bubuituri tari de tun și de câte ori răsună mai puternic, bătrâna închide ochii, fruntea i se încrețește, iar sprâncenile i se mișcă ciudat într'o

încordare bolnavă de nervi... Preotul caută s'o liniștească, dar nu izbutește; mai tare ca orice argument și mai reală ca orice convingere este totdeauna durerea, de aceea nu mai insistă și mișcat de lacrimile bătrânei suspină adânc, își trece mâna prin barbă și își vede înainte de mătâni.

\* \* \*

În gara Tecuci trenul se oprește. Pe peron lume multă forfotește în toate părțile: soldați, ofițeri de-ai noștri și ruși, civili, femei și unde și unde câte o uniformă albastră de ofițer francez. Fiecare caută pe cineva, fiecare pleacă sau vine din cotrova; unii se urcă în tren, alții coboară; vre-o două țărance umblă zăpăcite întrebând de trenul de Iași; câțiva soldați din lipsă de locuri se urcă pe acoperișul vagoanelor.

Din compartimentul nostru bătrâna în negru coboară încet; abia se ține de bara ușei. Cu ochii scâldați în lacrimi caută prin mulțime pe cineva. Un moment se oprește locului, privirile îi cercetează pe toți și când vede că nu găsește pe cine trebuie, o pornește cu bocceluța în mână și mai mult clatinându-se decât pășind se strecoară ca o stafie prin mulțimea grăbită și fără astâmpăr.

Acum plânge deabinelea, iar pașii lunecând  
i se îndreaptă spre ieșire. . . . .

\* \* \*

Trenul a pornit din stație; prin fereastra vagonului se vede în tot lungul ei ulița ce duce dela gară în oraș.

Trăsuri și căruțe, goale și încărcate, automobile și camioane, aleargă, fug și se încrucișează. Călători în haine pestrițe cu geamantane greoaie se îndreaptă grăbiți spre oraș; și în urma tuturor, încet, cu capul în jos, abia mișcându-se, bătrâna, ce ne fusese tovarășe de drum, pășește sfioasă, nesigură și pare rătăcită în această mulțime amestecată și haotică, ca o frunză bătută și dusă de vânt.....

Trenul fuge din ce în ce mai tare, roțile mușc din macazuri, mașina pufăe ritmic, iar în vagonul nostru, negustorii își continuă veseli sfatul despre afaceri, în timp ce preotul moțăe de somn, iar jidovcuța își pudrează fără rușine obraji.....

Dinspre Cozmești tunul se aude din ce în ce mai slab.....

Pe canapeaua unde a stat bătrâna a rămas o hârtie umedă și aproape mototolită; seamănă a fi o telegramă. O ridic, o desfac și citesc cele de mai jos:

## Telegramă

Poșta militară

*Veniți Tecuci, fiul d-v. locotenentul X ...  
mort eri ca un viteaz la Cozmești. Luni  
în mormântarea.* **Colonel, Z.....**

.....  
Când m'am uitat pe geam, în urmă în ca-  
pătul uliței, bătrâna nu se mai vedea decât ca  
un punct negru!

August 1917



## O NOAPTE PE SIRET

---

„Ce gândește oare tăcutul care se sprijinește în armă? Poate în alte zile mai bune a fost un cioban care-și păzea cu credință turma, ori poate un plugar liniștit care se întorcea în amurg la copiii lui dragi? Are poate viziunea satului său, a căsuței ascunse între pomii ai căror muguri chiar acum se deschid. Cine știe! Căminul lui poate într'un colț de țară depărtat, cotropit de dușman. Și cum, se uită la soarele ce se înalță de după munți, el se întreabă, cine are grijă astăzi de cei rămași fără apărare, cine-i hrănește, cine-i îmbracă și cine le usucă lacrimile!...

REGINA MARIA



## O NOAPTE PE SIRET Tary Cluj

..... Iar a amuțit tunul, armele și-au stins pârâitura înfricoșătoare..... Nu se mai aude nimic, nici chiar pe malul celorlalte ogoare tot ale noastre..... La această oră de noapte târzie, o tăcere atât de adâncă a învăluit firea încât te cuprinde o smerenie și rămâi vrăjit în mijlocul liniștei ca de biserică..... De mult șanțurile noastre n'au vazut o pace atât de deplină.

Din bolta încrustată cu stele sclipitoare, ce lucesc ca mii de ochi în scânteii colorate, se desprinde lumina lor asemeni candelor într'un altar ... E noapte tainică, frumoasă, cu lună plină

ca o pecete de aur melancolică ca și gândurile noastre de acum..... Siretul neștuitor, mâna mereu cu aceeași tărie, curge, aci în vârtejuri furioase pe după rădăcinile deștelenite, ce își ițesc firele din spume ca niște mustați de moșneag, aci, aleargă în clocot înnăbușit, îmbrățișând la mijloc vre-un colț de ostrov răsărit din matca apei, căptușit de pe margini cu pietriș alb ca varul și împodobit cu mladă deasă ca peria. Uneori, se împreunează, albia-i devine mai lată, malurile mai rezezi și voios se revarsa la vale, clătinându-și în drum horbota frunzișului. Astfel l'am cunoscut întotdeauna, cei crescuți pe malurile lui, acolo, în Nordul Moldovei, unde, subțirel și liniștit începe să se strecoare ca o ispită și unde ca și aici l'au împânzit blestemele durerilor noastre.... Zăvoiul lui nu-i nicăieri mai lat ca aici nicăieri nu-i mai des și nicăieri nu și se par mai misterioase umbrele ce îl îmbracă odată cu căderea serii, ca în această parte a țării, unde războiul nemilostiv și-a abătut din belșug toată urgia. Un vânt ușurel ca un suflu de buză îi clatină frunzele galbene de vreme și îi apleacă mlădițele încărcate de brumă spre fruntea pare că încrețită de durere a malului tăcut... O pasăre grăbită trece prin ramuri goale..... O cucuvae tulbură pacea unei clipe cu un țipăt de singurătate..... Cucuveau ! Cucuveau !..... Pasărea



s'a oprit pe o creangă, apoi speriată pornește în sbor pripit și se pierde în besnă.... Creanga plecată sub greutatea ei se scutură și ca lă sate din cine știe ce înălțimi se leagănă când pe o parte, când pe cealaltă câteva frunze rupte.

În spăte, în sat, se aud câinii. O zare de foc licărește ca o scânteie de tăciune aproape stins... Cine știe cu câtă greutate a isbutit ca să străbată până la noi prin acest potop de lumină sură. Pe celălalt mal se aud strigăte nedeslușite, glasuri încurcate răsbesc să înfrunte clocotul apei din față; e limba încâlcită a vrășmașului..... Câteva bățai înfundate... Un zăngănit de lopată.... Alte bățai surde și alte lovituri innăbușite.... Lucrează inamicul... Dela ai noștri focuri pornesc ca un semn de pază. Printre crenguțele zăvoiuului din ostrov, plumbii se duc grăbiți..... Lovesc în țarm, zăvoiuul își trezește ecoul, sgomtul dincolo încetează, și iarăși o clipă de răgaz și liniște.....

Sunt ceasuri târzii de noapte.... Cocoșii se aud undeva departe, poate în vre-o bătătură de gospodar bătrân. Flăcăii, ginerii, nepoții i-or fi plecat să lupte; de mai trăiesc, ori nu, Domnul știe; el însă, rămas singur, pradă robiei și mai ales grijei, în umbra acoperișului de stuf, sau între



pereții înegriți de fum, oftând la fiecare glonț de pușcă și tresărind la fiecare lovitură de tun, își poartă de azi pe mâine bătrâneța, sub vâjâitul ghiulelelor neiertătoare, scormonindu-și ogorul, din care la primăvară va răsări pâinea, pe care o așteaptă acei de aici ca și acei de acolo, ca un ajutor pentru izbânda împotriva dușmanului !...

Santinelele trec la schimburi; se aude cum duduie pământul sub pașii grei. O pușcă se ridică, o alta intră; un oștaş își părăsește un cuib de strajă, trece la odihnă, un altul îi ia locul, și ochii santinelei celei noi, deschiși pe cât puterea îi îngăduie, se ațintesc prin deschizătura îngustă a crenelei, revărsându-se peste celălalt mal, scotocind întunericul..... Nimic nu o mișcă și n'o abate dela post..... Cu privirea adâncită spre șanțurile dușmanului, soldatul stă, se uită, observă și așteaptă; de aude vre-un sgomot, de simte vre-o mișcare, pușca se ridică încet, degetul apasă hotărît pe trăgaci și pac !... pornește plumbul într'acolo.

În bordeiul nostru, o vizuină săpată la câțiva pași în pământ și în care numai sările crestate în lut pot să te ajute la coborît, e aceeași pace și liniște.... Deasupra unei cruciuliți împletită din mladă, o candelă umilă clipește des în unda seului topit. Pe masă, mai la colț, se răsfață vre-o două cărți; alături, în rastel, armele

noastre își așteaptă ceasul ; iar pe un pat de frunzari, un camarad trudit de munca zilei, își toarce, alături de pisica atât de trebuincioasă aici, un somn fără griji. Noi, cei câțiva reînțorși acum de sus, din tranșee, stăm de sfat cinchiți în jurul sobei ; gândurile ne muncesc și ne duc mintea înapoi. Ce putem face altceva mai bun?.....

— „Ehei, acum doi ani pe timpul ăsta ! Ce „vremuri, ce vremuri !... — Și sergentul Hristache „clătină din cap rupând tăcerea. — Ce clăci se „mai turnau prin sat... Azi la taica părintele, „ca mâine la moș Petrache dascălul, în alte zile „pe la tuscii, la cumetri.... Și ce must dulce „mai era. Lăutarii își rupeau coarda în vre-o „chindie năstrușnică, flăcăii, inima după fete șă- „galnice veselie curgea potop, cu acea voie bună de „înneca sufletele și alătura sporul mergea strună. „Unde se mai auzea de pușcă, de tun, de răz- „boiu, de case părăsite și de atâtea, și atâtea „nevoi. Dar acum, cine știe ce-o mai fi pe „acasă.....“ — și sergentul amuți, iar ochii i se ațintiră în gol.

Pe Hristache îl cunoșteam bine ; nu odată ne am pomenit stând seara strânși în preajma focului, povestindu-ne amarul acestei pârdașnici de inimă.

Imi aduc aminte bine, anul trecut, era tocmai ca acum ; tot așa ne găseam roată în jurul unui

jăratec ; după câteva atacuri, care ne decimase pe *Fata moartă*, trecusem în rezervă la Mănăstirea Cașin. Ne povestea de un chip de fată, de o dragoste înfiripată în preajma războiului, de o nuntă pusă la cale pentru Sfânta Maria. Graba l'a apucat în toiul treburilor, a doua zi a trebuit să plece, logodnica l'a petrecut până la Piatra ; la despărțire i-a dat din sân o năframă și în hohot de plâns înnăbușit i-a spus ca să n'o uite. De atunci trecuse atâta vreme ; un răvăș nu primise. Cine știe ce se făcuse cu ea !..... Și era atâta jale în tânguirea dorurilor lui și atâta durere ruptă din inimă, încât ca și atunci, ochii începură să-i joace în lacrimi, și două rotogoale limpezi lunecară pe fața arsă, ca două mărgelile rupte dintr'un șirag.....

— „Las, dom'le sergent, c'or trece și necazurile astea, și ia'n să vezi ci vremuri o să se întoarcă!“ — zise într'un târziu caporalul „Marin. Ca mâini te voi videa iarăși în zile de răgaz, încins cu brăul cel bătut în flori de fir, strângând de mijloc fetele la horă.... ..  
„Ei, ce să-i faci, o doldoră îi tragem și noi acum că prea de tot am dus-o bine!.....  
„Di dumneata îi greu că ești flăcău și ești de aici? Dar ce să zic de mine? Il vezi?.....

„La câțiva pași peste apă mi-i satul; un vânt  
 „să-mi fac și trec Siretul, o fugă să dau și  
 „sunt lângă casă, odată să chiui și-mi es do-  
 „lofanii înainte;.... M'or fi așteptând micuții!....  
 „Și cum să nu mă aștepte!... Ehei!... — și  
 caporalul își îndreptă privirea spre noi, clătinând  
 încet din cap.

— „Să te întorci mai iute tată! — așa mi-a  
 „spus acum un an, cel mai micuț. Și a tre-  
 „cut o lună, două, trei, un an de zile, s'a  
 „scurs.. Păi înțalegi ce înseamnă să nu-ți  
 „vezi un an copiii tăi, când știi că sunt în  
 „ghiara vrășmașului? Ce-or fi crezând ei?.....  
 „E mort tăicuța!“ — m'o fi plângând cela mă-  
 „rișor, și mâsa la vre-un geam ca să-i mângâie,  
 „de câte ori nu le-o fi arătat vre-un neamț  
 „drept tatăl lor!...

— „Ia, îl vezi? Se întoarce tata! Și câtă  
 „bucurie zadarnică n'or fi avut ei!“...

Ochii i se umeziră; cu mâneca scorțoasă a  
 vestonului își șterse o lacrimă. Sergentul îl privi  
 mut; i-ar fi zis și el ceva ca să-l mai întărească,  
 o mângâiere ar fi vrut ca să-i coboare în suflet,  
 dar nu o avea nici pentru el, de aceea tăcu și  
 o liniște se întinse în bordei ca un vâl de giulgiu  
 jalnic.

Eu m'am uitat la unul, la altul, și prins în  
 vâlmășagul acelorași gânduri am tăcut. Un șoarec

tipă ca un greer de iarbă și o mână de țărănă ninse în urma lui deasupra capetelor noastre.

— „Nu vii la rond mai camarade Culai? — se auzi un glas de afară.

— „Așteaptă că mă duc! — îi răspunse de lângă mine caporalul parcă trezit din vis.

— „Are dreptate Vișan, i o venit rândul să-l „schimb. Vezi, când se ia omul cu gândurile uită „și de datorie.

Își puse mantaua, se încinse, pe urmă își svârli arma, casca, clănțani de catarama curelușei și dădu să iasă.

— „Stați că merg și eu cu voi, e prea frumoasă noaptea ca s'o petrec aicea sub pământ ca cârțițele — îi opri sergentul.

Eu m'am încins la fel, am stins candela, un fum înecăcios stricni în jurul nostru și am ieșit după ceilalți. Cotirăm după o traversă, apoi după o alta; ne urcarăm pe o banchetă. Pe cea dințai santinelă, sergentul o întrebă ce mai e nou, soldatul îi răspunse cu ochii țintă prin crenea:

— „O umbră se văzuse mai 'nainte pe dunga „apei, a boscorodit încet ceva neînțeles și apoi „a dispărut; de atunci e liniște, pace“ . . . . .

Trecurăm la un alt post de ascultare, ieșit după rețelele de sârmă la rădăcina unei sălcii. Urcarăm câteva trepte, iarba uscată foșni ca un foșnet discret de rochie și în zarea luminișului desco-

perirăm postul : o umbră, în picioare, dreaptă, nemișcată, întocmai ca o pată de cerneală se oglindea pe luciul apei.

— „Cine-i? — se auzi un glas înfundat.

— „Sur !

— „Suraia ! — răspunse umbra și ne apropiarăm.

— „Tu iești Văsdoagă ? — întreabă sergentul.

— „Eu, să trăiți dom'le sergent.

— „Ei, ce ai auzit, ce ai văzut ?

— „Apoi dă, ci să văd, ia mai nimic ; s'aud „în depărtări, la ei în sat, latrăt de câini, strigăte de român, chiote, fluiere..... Iacă, mai de „vreme, nemții adusese în șanțurile lor, știi „dom'le caporal, — se adresa el caporalului — „la *Casa Albă*.....

— „Hm, la *Casa Albă* — mormăi caporalul.

— ..... un copil, sau cine știe, poate s'o fi „prefăcut vre-unul dintre ei, mânca-i-ar germenii „pământului!“ — și aici soldatul scui pă cu scârbă — „căci, începu să țipe de-ți sfâșia inima : vin „tăicuțele de mă ia că maicuța a murit și am „rămas singur“.....

— „Hm, măcuța a murit..... — îngână iar caporalul, și un fior parcă-l străbătu, un tremur îl cuprinse își pipăi arma, baioneta lovită sună în clinchet de metal și oftă înnăbușit.

„Al dracului șoacăți, la câte nu-i ajunge ca-

pul — zise sergentul — numai ca să ne facă, doar-doar vom părăsi postul! Bătu-i-ar mânia lui Dumnezeu și nu i-ar înghiți huma!

— „Și unde zici că ai auzit Văsdoagă? — îl întrebă din nou caporalul.

— „la dintr'acolo, dom'le caporal — și brațu-i se mișcă încet, arătând unde-va în gol, prin întuneric, spre linia tranșelor vrăjmașe.

Ne întoarserăm, scoborîrăm aceleași scări; la o cotitură caporalul ne opri, făcu o mișcare cu mâna, arătându-ne să stăm doșiți și păru că descoperise ceva prin întuneric; stătu o clipă în nemișcare, ascultă cu atenție, se urcă ca o pisică pe parapet, apoi arma-i alunecă din umăr, piedica scrâșni din încheeturi, o clănțaneală surdă se auzi la închizător și în acelaș timp pe celălalt mal se văzu mai întâiu lunecând o umbră, deasupra malului și apoi un glas duios de copil isbucni în plâns duios, amar întretăiat de sughituri.....

Din dreptul caporalului o scânteie scormoni în desiş și bum! pocni arma, iar glonțul, fluierând în huetul ecoului stârnit în luncă, plecă spre șanțurile dușmane încotro se văzuse umbra..... Urmă apoi altul și altul, și altul..... Un încărcător înlocui pe cel tras și gloanțele chiuiiau, detunând la fel, scormonind în frunziș fășiiri prelungi ca un fluer de șarpe.



— „Stăi mă Culai! Ce ești smintit? — se apropie de el sergentul, trăgându-l de pulpana hainei — vrei să alarmezi întreg sectorul ?

Caporalul nu răspunse nimic și arma bufni mai cu tărie în mâinile înțeleștate, cutremurând la fiecare smuncitură de recul corpul acestuia aplecat la crenea. Când însă vru să încarce a treia oară, o luminiță scăpără pe celălalt țărm ; ca un șarpe uriaș se înalță în sus racheta într'un potop de lumină sură, clipoci câteva clipe deasupra ; copacii se înveștmântară în alb, prin farmec dispărură umbrele nopții și apoi încet, cum undele unei ape cuprind un corp ce cade în adâncuri, întunericul îmbrățișă în zăbranicul negru al nopții întreaga fire.

Un pocnet de pușcă răsună odată cu căderea rachetei în smocuri de foc și în fața noastră la doi pași plumbul trimis de dușmani se opri în ceafa caporalului.

Nu putu să mai mormăie decât: căinii !..... și un spasm îl coprinsă, rostogolindu-se ca o piatră din munte, în adâncul tranșeei ude de brumă !

Undeva, departe, cocoșii cântau miez de noapte ; mitralierele se auziră ca o toacă grăbită să-și facă datoria și mai departe rachetele sbucniră la stânga, în sectorul Rușilor în săgeți

de foc. Câteva clipe zăboviră parcă atâr-  
nate și în cercuri luminoase împânzită zarea. O  
pârâială de arme urmă repede, plumbii ne  
văjâiră pe deasupra o ploaie de fer și apoi  
totul intră în liniște, în acea liniște, ce mai tot-  
deauna prevestește furtuna.... Siretul sfătuia sub  
mal! Pe firul apei peștii se sbăteau svârlind  
din coadă, iar stropii argintii plescăiră ca o  
ploaie deasă. Din spate un șuier aproape stins  
doinea încet un cântec vechiu ca o litanie de  
adormire..... Rondul trecu înainte, tranșea du-  
dui sub apăsarea pașilor grei și în urmă, trupul  
cald al caporalului mai svâcnea încă sub forța  
celor din urmă pulsații ale vieții.....

Un soldat se repezi să vestească sanitarii!

.....  
Când mi-am aruncat ochii afară, în depărtări  
nepătrunse, din bolta înneacă de lumieă, o stea  
căzu în nesfârșit și o coadă de foc ca un mă-  
nunchiu de beteală se întinse în urmă.....

În răstimpuri, un huhurez de noapte ca un  
străjer neadormit, tot mai cânta în noapte  
hu-hu.... hu-hu.... hu-hu....

August 1917

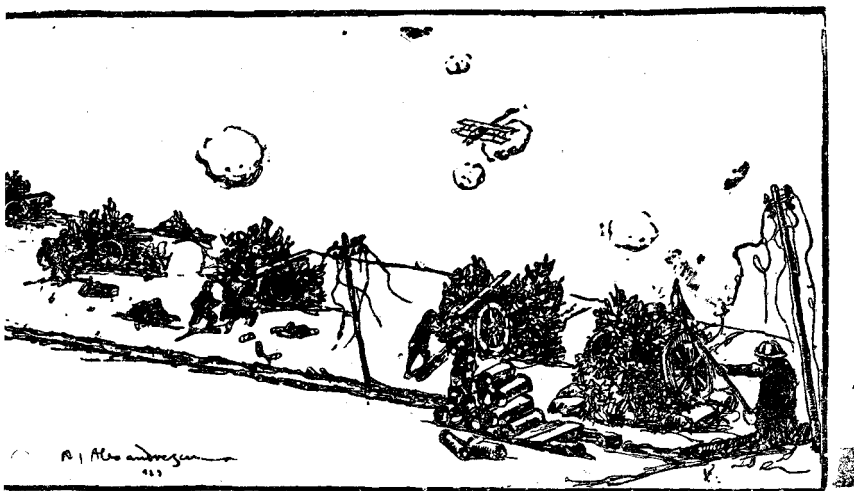


## BATERIA LUI CREȚEANU

---

„Uneori pe marginea drumurilor am dat de cruci singuratice, uitate, cu sufletele rătăcite; iar alte ori zăriam cum din vârful unei movile o cruce mare stăpâna câmpia ca un străjer tăcut. Toate crucile acestea sunt de lemn, toate înegrite de soare și de ploaie, și la fiecare din ele m'am oprit și am șoptit în taină o rugăciune“.

REGINA MARIA



## BATERIA LUI CREȚEANU

Era țigan căldărar într'o caravană de *lăeți*, pe care vânturile pribegiei o purtase în lungul și latul țării. Unde nu ajunsese și ce nu văzuse Crețeanu! Ajungea numai să-l fi ațâțat cineva la vorbă și în schimbul unei lulele de tutun începea să-ți povestească de câte în lună și în stele din cele ce văzuse și de cele mai multe ori tocmai din cele ce nu văzuse. Intr'o căruță brașovenească lungă și ferecată în fier, de dârdâia ca un tun când trecea pe caldarâmul pietros al șoselelor, își avea toată gospodăria; acolo își purta pentru câștig, vara pe călduri, iarna

geruri, prin sate, prin orașe, ca și prin șesurile nesfârșite ale Bărăganului, așternutul, merindele, ca și toată gospodaria. Era chiu și vai pe cei trei căluși mici, șargi, când trebuiau să opintea-scă la un deal mai repede. Țiganca, o femeie legată bine, cu tresături regulate ce o făcea să aibă un *vino'ncoace* deosebit cu părul încâlcit între două șiraguri de arginți strălucitori, agățați din dreptul urechilor, cu fața smolită, de pe care se desfăcea ca două mărgele lumina albă a ochilor și fildeșul dinților, purta în brațe un copil micuț și târâia în urma căruței, agățați de fuste, trei danci de diferite măsuri, în zdrențe înegrite, de după care se itiau corpurile lor firave, plâpânde și goale. Aci, aceștia rămâneau mai înapoi, aci o luau mai înainte, izbucnind în scânciri sau în țipete nevinovate.

Câte odată însă, la vreme de ploaie, cocoțați sus o duceau poște întregi, până ce într'un sat la adăpostul frunzarilor unei grădini sau la marginea vre-unui pârâu își ridicau în câte-va minute un cort ca niște pânze împreunate de corabie. Atunci, își descărcau repede căruța, își întindeau la soare țoalele, o groapă se scobea în pripă, niște foale cârpite își găseau locul, ce- unul prindea să aburească și iată-i gospodăriți ca de când lumea. Crețeanu fereca căldări, dregea pe unele, fabrica pe altele, spoia, cărpea, și

când era gata le arunca în spate sau le lua în mână și cu luleaua în dinți pornea la vânzare prin sate. Uneori, țigancă îi ținea tovărășie, dar de cel mai multe ori [singură, cu sacul la spinare, cu bățul într'o mână și cu danciul cel mic în cealaltă alerga pe la case. Aci un descântec, dincolo făcea sau desfăcea de farmece, mai încolo căuta în ghioc și astfel de dimineață până'n seară colinda satul din casă în casă. Unde nu lua bani lua o mână de făină, o murătură sau un ou, o zdreanță veche și în felul acesta își agonisau amândoi de-ale traiului.

Războiul i-a apucat pe drumul dintre două sate. Când au ajuns era pe înopțat; și-au clădit cortul, au aprins din ogrinji un foc sănătos și strânși cu toții în cerc, au început să pue lucrurile la cale. Crețeanu și-a luat luleaua și rezemat cu spatele de trunchiul nicovalei a prins să pufăiască rar, privind în pălălaia focului și adâncit în gânduri i se părea că e plecat departe, că luptă; simțea că par'că îi ține în urechi un bubuit ce aduce cu al tunului, cum gloanțele pătrund în carne, c'aude din urmă țipetele celor mici strigând: *mi-e frig, dă-mi pâne* și înfricoșat de aceste închipuiri s'a ridicat de lângă foc, a dat o raită în jurul cortului ca pentru a-și ascunde neliniștea și întors apoi îndărăt în fumul înăbușitor de sub pânză, începu să se frământa

cu mintea. Unde să-și lase nevasta, copii ? Ce avea să se aleagă de cai, din căruțe, din scule ; un bordei batâr să fi avut, o așezare mai ca lumea și ar fi plecat bucuros și fără grije ; dar așa în seama cu-i să-i lase ?... Știa el cât e de dulce drumul pribegiei, atâția ani de rătăcire fără rost, din sat în sat, din ușă în ușă, pe frig, pe ploi și pe călduri înăbușitoare, în hula oamenilor și în grija zilei de a doua zi, se săturase și în judecata minții lui simple văzuse că astăzi pentru ca să răsbești prin calea de nevoi și greutateți trebuie să fii bărbat, *muerea-i tot muere*, spunea adeseori, Numai odată mersese într'o concentrare și când se întorsese găsi o iapă moartă din pricina nașterii. Dar acum, când se ducea nu pentru câte-va zile nici pentru o lună, ci pentru cine știe câtă vreme !..... Țiganca s'a uitat la el în-trebătoare i-a urmărit din ochi mișcarea și copleșită chiar poate în același vâlmășag de griji a ridicat un plod în brațe, a ogoit pe altul și în urmă s'a așezat alătura. Astfel, au petrecut noaptea până târziu în preajma dogorelei focului, unul mistuit de gânduri, celalt în bocet înfundat, fără ca de nicăieri să le poată veni vre-o scântee de nădejde, sau vre-un razim de mântuire.

A doua zi, înaintea amezii erau la oraș. Au tras la marginea unei măhălăli, și-au deshămat caii sub umbra unor salcâmi, i-au împiedecat și

li-au dat drumul la păscut. Un danciu a dat a se juca și a face roată în fața unui grup de copii curioși și un foc prinse a pâlpoi, svâcnind fuioare de fum cenușiu în jurul ceaunașului de mămăligă. Seara Crețeanu a plecat; iar după câte-va zile, pe drumul care ducea la oraș, înspre cel mai apropiat sat, la marginea unei păduri, se văzu poposind la umbră de tei bătrâni, o căruță cu telegari șargi, în jurul cărora se hârjoneau în jocuri neștiutoare trei danci goi cu ochi de tăciune.

\* \* \*

În bateria a șasea nimeni nu era mai poznaș mai ghiduș și mai glumeț ca Crețeanu, de aceea îl și iubeau atât de mult ofițerii, îi dădeau țigări când n'avea și câteodată chiar câte un pahar de vin sau coniac, de plescăia țiganul din limbă ca peștele în apă. Știa atâtea snoave și atâtea povești încât se minunau cu toți de unde le mai scoate. Seara, după ce bubuitul tunului mai contenea și bateria era în repaus, la lumina flăcării vreunui mic focușor pitit în umbrar și ațâțat din vrea-scuri se desfăcea din întuneric o grămăgioară de soldați, în mijlocul cărora se ivea fața smolită a țiganului cu mustățile lungi și țepoase, cu buzele late și roșii ca două felii de harbuz, pe care



flutura totdeauna un zâmbet schimonosit și posnaș

Era deajuns că să înceapă unul.

— „Ce-i măi Crețene cu baba care s'a măritat în postul mare?”

— „A ha! Cu baba care s'a măritat, zici! „Apoi să vezi! . . . Intr'un rând . . . — și ca o sfoară trecea prin toată bateria vestea:

— „Hai că iarăși începe țiganul o poveste!”

Și repede se strângeau toți deavalma, gradații cu soldații și se încingeau snoavele și râsetele cu toată oboseala zilei și uneori cu tot sbuciumul luptei.

De un timp bateria se găsea pe malul Siretului; trecuseră mai bine de cinsprezece zile, de când își duceau viața acolo, ofițeri și soldați, noaptea cu poveștile, ziua cu treburile prin baterie; trăgeau rar; când și când se mai întetea focu pentru ca să se potolească mai târziu.... Nemții de peste apă răspundeau adesea, dar niciodată nu potrivise vre o ghiulea pe lângă bateria în care se afla Crețeanu; mergeau mai în sus, mai în jos, mai la dreapta mai la stânga și până atunci nu știu cum se făcuse că nu nimerise pe nimeni.

De altfel, se știa de departe când trăgeau dușmii; se auzia mai întâiu o bubuitură înfundată, ce se pierdea în ecoul luncii Siretului, urma apoi o vâjietură adâncă prin văzduh, care creștea

pe măsură ce se apropia ghiuleaua, o trosnitură grozavă cutremura împrejurimile, apoi o limbă de foc și fumul negru se ridica în valuri, iar bucățile de schijă vâjiau în toate părțile în fel de fel de glasuri și șuerături ciudate. Când însă câte una mai mare venea adulmecând văzduhul ca un balaur nevăzut, în bolborosiri cum face apa la zăgazuri, se cutremura firea din țâțâni, și o clipă nu se mai auzea nimic de cât ecoul bubuiturei între cele două maluri.....

— „Ia! O auzi? — țipă țiganul — hasta-i din „cele mari! N’o vezi cum vine? Păzea Tănase!“ —Și bamm! îi răspundea obuzul cu un hohot drăcesc.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ceilalți râdeau, iar el, mulțumit că nu făcuse nici o stricăciune, se repezea la locul detunăturii, și dacă din întâmplare ghiuleaua se îngropa fără să se spargă, o desgropa încet, în ușurel îi dăsfăcea focosul și cu bucuria unui copil ce vede un lucru rar, venea și-l arăta râzând celor de prin prejur. Avea o patimă în a strânge, în legea lui, pahare de șrapnel, focoase, bucăți de obuz sfărâmate; iar într’un capăt uai depărtat al bateriei, de multe ori ofițerii și camarazii lui dăduse peste un morman de dealde acestea, rânduite frumos, în chip de piramidă, pe un pătuleț de frunziș moale; știam cu toții că acolo e *chesonul lui Crețeanu*

Și așa merseră lucrurile cu necaz și voie bună cu glume și povești, până ce într'o zi, pe când bateria trăgea mai cu foc și obuzele vâjâiau mai strașnic, un aeroplan se arată pe sus ca un hultan de munte.

— „E inamic! strigară ai noștri și își văzură înaintea de treabă, aeroplanul se apropie, se roti odată în cercuri de erete, lăsă în urmă o dungă de fum alb ca laptele, dunga se scămoși în vânt chiar deasupra locului bateriei, iar avionul plecă mai departe în zbârnâit ca de bondar.

— „Na, că ne tremite pasărea un ou! — strigă țiganul—ce-mi dați să-i-l prind? Un hohot și răspuse dintre adăposturi și traseră mai înainte.

Seara tunurile se liniștiră, luară masa mai de vreme și ca de obicei Crețeanu începuse o poveste, când, patru bubuituri urmară, una după alta, atât de repede încât n'avură vreme să se ascundă, căci năpustiră alte patru, și alte patru și așa mai departe. Vâjâiau ghiulelele repede ca gloanțele, sărea țărâna în sus ca asvârlită de mână și era un bubuit continuu și un fum atât de des încât nu-ți mai dădeai seama unde te afli. Intr'un târziu bubuiturile tăcură, soldații ieșiră din adăposturi, ofițerii trecură în inspecție trupa, tunurile, chesoanele; nu lipsea nimeni și nu se făcuse nici o stricăciune; avură mare noroc, căci căzuseră pe aproape și lucrul era destul de în-

grijitor ; totuși, era vădit că dușmanii descoperiseră bateria și dacă nu făcuse astăzi nici un rău și nu omorâse pe nimeni însă nu se știa ce poate aduce ziua de mâine. Oamenii erau abătuți, ofițerii nu mai puțin. De acum trebuia să se schimbe poziția și prin urmare altă muncă, alte adăposturi, alte regulări de tragere, în sfârșit, alt sbucium. Singur Crețescu, mai vesel, își luă casca din cap nu își șterse fruntea de sudoare, și la lumina unei fața lui neagră arătă o strălucire deosebită. La urmă, se dădu pe lângă căpitan și începu a a boscoridi ceva cu glasul înăbușit.

— Și ce-i cioară ? — se răsti ofițerul, — nici „acum nu-ți mai piere ciocul ? Ce tot bolborosești „ca o ciocănițoară ?“

— „Păi, să trăiți dom'le căpitan, dacă nu v'ar hi cu bănat eu haș avea cevașlea de raportat.

— „Hai spune și sfârșește odată“.

— „De..... eu, haș socoti în mîntea mea ce-i proastă ca să nu clintiți tunurile din loc, ferit-a sfântul — căci mă îndatorez să fac un meșteșug bateriei ca să nu se mai abată nici o năzdrăvănie de halea pe aici“.

— „Cum ? — întrebă căpitanul, potolindu-și mânia și zâmbind pe sub mustați.

— „Iaca, ghine să trăiți ! Numai să-mi dea o „mână de ajutor, pe Tănase și cu Toarbă — Tănase și Toarbă îi erau buni prieteni, țigani ca și el

„și chiar din aceeași secție. — În hastă noapte „îi iau pe ei și mă pun să fabrichez pentru „șoacăți o baterie, cea mai prima, întâi!“

— „Bine, dar te întreb, cum?“ păru că se interesează acesta din ce în ce mai de aproape la spusele țiganului.

— „Păi, să vedeți, mă duc de-aici la driapta „vre-o două sute de pași și o să le constringez „o baterie din frunzari, din roți și cofăele, de o „să poată trage în ia la nemuirea sufletului. „Dumniavoastră veți sta haici și când îți ordina: „*tragee!* iar don sirgent va zice *foc!* eu, *fâșșșt!* „o să arunc cu lopata un nor de praf în fața „tunurilor mele și hașa vor crede că haici s'o „mutat hacum bateria noastră. Apoi să tot hie „airoplenul, că nici o grijă n'o să mai haveți!“.

— „A'l dracului țigan!“ — râseră ofițerii, iar planul lui Crețeanu fu aprobat.

Chiar în acea noapte ajutat de doi servanți se puse la lucru. Săpară patru platforme late, locuri pentru sape, aduse frunzari și-i îngrădi ca'n forma unui adăpost; căutară prin sat niște roate mari, stricate, pe care le puseră la iveală, patru guri de cofăele se șteau de sub frunzar ca în chipul țevilor de tunuri și bateria era gata. La urmă își cărăbani acolo întreg *chesonul* și a doua zi, cu cele din-tâiu sclipiri de soare vesel, bateria lui Crețeanu

începu a trage. Un ofițer comanda, sergenții șefi de tun strigau *foc!* tunurile huiiau din greu săltând pe roți, patru flăcări ștergeau gura țevilor, o clipă ghiulelile se duceau mâncând văzduhul pe când deasupra bateriei lui Crețeanu praful dus de vânt se ridica în valuri uriașe. Și să fi văzut cum stetea țiganul de țăntoș și mândru în fața bateriei cu mâna pe lopata cu cenușă, gata să o arunce în sus; părea că dacă ar fi avut aripi ar fi zburat în înaltul cerului de îngâmfat ce era.

În ziua aceea ofițerii l'au cinstit cu vin mai mult ca de obicei; căpitanul i-a dat o lulea de tutun, o hârtie de cinci lei, și i-a făgăduit că-l va face fruntaș; iar oamenii râdeau de se topiau în baterie de isprava țiganului. Și era o veselie cum nu se mai pomenise de mult. Venise și dela alte baterii să-l vadă și să se minuneze de o așa drăcie; iar țiganul mai curat ca oricând și mândru ca un curcan umflat în pene, răspundea scurt, zâmbia șiret, și pufăia din lulea. Era doar comandant de baterie și avea cu ce să se fălească.

Și comedia aceasta se repetă și a doua zi la fel, până în spre seară, când, iarăși se auzi un bâzâit ca de aeroplan. Se uitară cu toții în sus, pentru un moment nu-l găsiră, dar mai apoi dinspre răsărit

se ivi ca un punct alburiu ce crescú tot mai mult și ca o rândunică, mașina săgetă cerul în jurul bateriei. Căpitanul puse să tragă, și când sergenții comandară *foc!* un nouaș de praf alb ca un fum des isvorî din bateria țiganului. Aeroplanul se înclină o clipă, merse câteva timp în linie dreaptă spre locul de unde izvora praful lui Crețeanu și iarăși o dâră de fum alb și subitrel ca o sfoară se depănă din înălțimi. Mai ocoli odată, câteva nouașe albe urmate de bubuituri dese îl urmăriră și în zbor lin se îndreptă spre Siret.

Nu trecu mult, tunurile dușmane începură iarăși să tragă; la început rar, apoi din ce în ce mai repede. Ai noștri le răspunseră și din această încâlcire și încrucișare de trăsnete și ghiulele nu se mai deslușea nimic; nimic nu se mai vedea de praf și fum.

Târziu de tot, la vremea cinei, Nemții abia încetară focul. Nici un obuz nu se abătu asupra bateriei căpitanului. În văzduh plutea o duhoare amestecată cu praf mărunț, ce-ți îneca sufletul și-ți deschidea tusea, în timp ce în văile de peste albia Siretului, o scamă albăstrie se legăna în adierile curentului, ca o năframă plutitoare între văzduh și apă.....

În schimb, bateria lui Crețeanu fusese distrusă complet..... L'au găsit amestecat cu pământ. Nu

se mai cunoștea nimic dintr'ânsul. Sfârâmat în zec. de bucăți, trei obuze explodaseră în acelaș loc, doar singură lopata de mai rămăsese întreagă. Murise, dar scăpase bateria.....

\* \* \*

Câți din călătorii șoselei, care trec chiar pe lângă frunzarii ce mai amintesc încă bateria lui Crețeanu, mai văd și astăzi ridicându-se din mijlocul unor gropi de obuze, un mormânt părăsit, la capul căruia străjuește neclintit, ca un semn de credință, o cruce mică făcută dintr'o coadă de lopată, pe care abia se citește în litere mărunte, următoarele:

1917

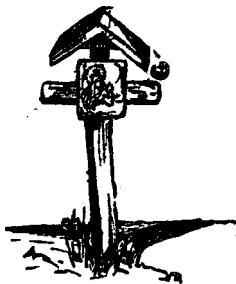
August 26

Fruntașul

**Crețeanu Haralambie**

mort pe când își comanda bateria

August 1917





## O ISPAȘIRE

---

„Nu lăsați sufletele voastre să șo-  
vâiască și credeți-mă că va veni ziua  
învierii, și în ziua aceasta nu vom  
sărbători numai învierea morților“.

REGINA MARIA



BCU Cluj / Central University Library Cluj

## O ISPĂȘIRE

.....Astăzi au încetat ploile de toamnă, reci, mocnite, cu stropi mărunți, ce te pătrund până la piele. Simți cum te apasă o greutate și cum îți se stârnește o tuse seacă și vitregă, poate și din pricina ceții groase, care a sporit întunecimea zilei..... Ți-e greu să ieși din bordeiu, cu toate că nici aici nu e atât de bine, mai ales că doar de nu te plouă, în colo, tot noroiu și frig și suflul rece.....

Copacii sdrențuiți de frunză își lăcrămează în picuri mari biciuirea ploiei, ai cărei stropi prelingându-se din ramuri plescăesc ca un sărut pe

bătătura groasă de frunze căzute. Din cerul fumuriu și vânăt ce-și deapănă caerul norilor răsleți se târăște o ceață deasă și ca un văl de față întunecat îmbrobodește împrejurimile cu o promo-roacă mărunță și sticloasă.....

Păsări fugărite de vreme și speriate din cine știe ce smârcuri trec cântând ritmic în șir strâns și în fâșiit des de pene. O pârâitură de arme le urmărește; una se abate din stol, abia fâlfâind dintr'o aripă și lăsându-se jos, în legănări repezi cade rănită în desis, pe când celelalte nepăsătoare își văd de drum până ce nu se mai zăresc din ceață și până ce abia se mai aude cântecul lor în note melancolice.

Intru în bordeiu. Pe masa lucrată cu dibăcie de lângă soba ce mocnește un foc cu crengi ude, vraful de jurnale și hârtii își așteaptă rândul. O *Românie Mare* venită acum un ceas își râde slovele croite din linii groase și un *Buletin zilnic* pus de furier mai la față așteaptă doar o semnătură ca să fie trimis *sus, la sector* pentru a povesti camarazilor, că astă noapte a fost *liniște completă pe întreaga linie a tranșelor.....*

Dar nu apuc să iscălesc „*buletinul*“ când, bâzzz!... sună telefonul; o muzicuță înceată, monotonă ca bâzâitul unui bondar, vestește că cineva vrea să-mi vorbească.

— „Allo! Allo! Cine-i acolo? Allo!.....

— „Allo !, postul cicliști.

— „Da, aici postul cicliști ! Ei, cei-i ? Ce poftești ?... ..

— „Să trăiți dom'le locotenent ! L'au rănit Nemții pe Ghencea.

— „Când l'au rănit ?“.

— „Acum câteva minute, un glonț la străbătut în coasta stângă“.

— „Ați vestit doctorul dela postul de ajutor ?

— „Da !

— „Bine !..... Atunci așteaptă că vin și eu.....“

Imi iau casca, îmi arunc între umeri mantaua și sprijinit în băț ca să n'a!unec prin mîzga lutului cleios și galben o pornise teleap-teleap, legănându-mă între cele două maluri ale șanțului strâmt, ce-mi imprimă pe haină la fiecare pas câte o pată galben-roșiatică.

În drum mă fură gândurile..... Ce soartă are și Ghencea..... Acum un ceas am stat împreună de vorbă, râdea, glumea, tocmai pusesem la cale planul unei incursiuni și iată peste o clipă a venit un glonte nevăzut și i-a astâmpărat și răsul și vorba, și ca un cutremur îi prăbuși tot noianul planurilor..... Numai de ar scăpa cu viață !

.....  
Sărmanul Ghencea ! Câte nu a avut să pătîmească și omul acesta !.... Pare că îmi răsare

Înainte : o fire blândă, un suflet bun, un om sfântos și harnic, cinstit și cinstoinic mai de haica o fată mare ; mi-a fost de mult ajutor.

În primăvară îl urmări un păcat, care-i mai potolise veselia și vioiciunea lui de totdeauna, dar cu toate acestea rămăsese același ostaș plin de curaj în care aveam multă nădejde. Povestea lui e scurtă :

Eră acum un an, când, cu retragerea oștilor noastre de cu toamnă, Ghencea mânat de dorul celor de acasă cum și de grija că-i va lăsa pe mâini străine se strecură de lângă noi și oșterse în Muscel. La întoarcere, ne mai găsindu-ne, ne-a căutat, a întrebat în sus, în jos, încoace, încolo, până ce într'o zi înghețată de Noembrie, după aproape trei săptămâni de rătăcire zadarnică, ne află într'un sat din nordul Moldovei. Când se înfățișă, era târziu ; fusese dat în judecată.

În ziua procesului, o după amiază de vinere ploioasă și rece cu cer zăbrenit de nori, nici nu știu cum, se pomeni în fața Curții Marțiale. O ușe largă i se deschise, privirea îi rătăci prin mulțimea de epoleți și încă nedesmeticit, sub grija apăsătoare a soartei, văzu un furier cetind dintr'o hârtie ceva ce amintea de-ai lui, de acasă, de dezertare, de fuga dela datorie. Președintele, un colonel bătrân cu graiul blând, îl

chemă pe nume, îl întrebă, îl cercetă în toate felurile; apoi se ridică un ofițer și răspicat, cu căutarea pătrunzătoare, arătă spre el, apoi spre un teanc de hârtii, și începu să-l învinovățească. Cât o fi vorbit acesta, nu-și poate aminti, dar într'un târziu, se desmetici în sgomotul pe care îl făcură scaunele când se sculă consiliul judecăței pentru a-i hotărî pedeapsa. Urmă o clipă de tăcere, ofițerul care-l apăruse veni la el să-i dea un pic de curaj și să-i arunce o nădejde de scăpare. Se auzi apoi un clinchet slab de clopoțel, colonelul apăru urmat de cei patru membri, rămaseră cu toții în picioare și în liniștea adunării cetii rar, sacadat, sentința judecăței: doi ani de închisoare pentru dezertare în timp de războiu.

Când își auzi osânda, un vâl parcă i se puse pe ochi, sângele i se urcă în față; voi să vorbească, să strige că nu-i atât de vinovat cât îi de grea pedeapsa, dar nu putu, un nod i se puse în gât și un tremur cu fiori de gheață îl cuprinse peste tot.

Eși; nici *să trăiți* nu zise în zăpăceală și ca pierdut cu firea plecă cu capul aplecat în sfâșierea gândurilor; iar judecata se termină scurtă, severă și dreaptă . . . . .

. . . . .

Trecuse câteva luni, Ghencea nu începuse ispășirea pedepsei căci lucrurile rămăseseră că dacă mai târziu ar fi dat semne de îndreptare și pocăință să fie ertat, când, acum câteva zile mă pomenesc că vine la mine :

— „Să trăiți dom'le locotenent.

— „Bună ziua Ghencea! Ce este ?

— „Păi, am venit ca să vă rog să nu mă scoateți din linia întâi poate voi a vea prilej să fac vre-o ispravă ca să mi se ierte pedeapsa.

— Lasă Ghencea — i-am răspuns — n'ai „nici un zor, am eu destulă grijă de tine, iar tu „destulă vreme ca să dovedești că meriți ertare ; „dar dacă ții atât de mult, bine, atunci rămâi !...

— „Să trăiți ! — mi-a răspuns el bucuros cu luciul lacrimilor în ochi și apoi ne-am despărțit !.....

De atunci n'am mai vorbit cu dânsul.

.....

Tot plouă, pică însă mai rar și stropii fac să zângăne ciudat casca ce-mi joacă în cap ; în schimb vântul buciună mai vârtos prin hățişul de crengi desbrăcate. În pas grăbit trec prin șanțuri, mai mult alerg și iată-mă într'o clipă în fața postului telefonic No. 1.

— „Cum e lui Ghencea, Hristache ;—Hristache e sergent și e ostaș bătrân, mai vechi ca toți ceilalți gradați, de aceea e și ajutorul meu.

— „Să trăiți dom'le locotenent ! E rău de tot,  
 „un glonț nebun i-a sfârtecat coasta stângă; nu-  
 „mai de nu l'ar fi atins la inimă ... Sărmanul!...  
 „Mare păcat !

„Acum câteva minute a fost aici, a răs, ne-a  
 „povestit o snoavă, apoi s'a dus și n'a trecut  
 „de atunci nici un pătrar de ceas, când, a venit  
 „un leat și m'a vestit că l'a rănit.....

— „Dar unde-i?

— „Este aici lângă bordeiu.

— „Hai să-l vedem. ...

Sergentul o luă înainte, eu după el; mai mer-  
 serăm puțin și lângă gura unui adăpost iată-l  
 pe rănit. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Câțiva soldați stau cerc în jurul lui, pe o  
 margine de bancă întins, cu fața în sus, pe  
 haine plin de hlei, geme în sughițuri rari, sfâ-  
 șietoare, cu ochi împăenjeniți, Ghencea.

— Ce-i Ghencea? — îl întreb eu; rănitul  
 tace, deschide ochii, dă să se scoale și nu  
 poate, un junghiu îl sgâlție peste tot iar printre  
 gemete adânci abia scoate cuvintele:

— Să..... tră....iți dom'le locot..... — și nu-  
 mai apucă să sfârșească, un val de sânge îl  
 năpădi între dinți, o tuse seacă îl cutremură și  
 mâna-i galbenă ca ceara se ridică, arată în sus,  
 apoi spre apă și tremurând îi cade în jos pe  
 scândura vârtoasă a băncii cu pocnet de bocnet.



În deschizătura mantalei de un verde șters gălgâie un izvorăș de sânge și în fire cleioase se prelinge pe hliza neagră. Din dreptul ranei se ridică un abur cald cel, iar de pe fața galbenă ca lămâia isvorăsc fără șir broboane de sudoare.

— „Cum l'au rănit“ ? — întreb pe un soldat de alături.

— „Păi, să trăiți dom'le locotenent, mai înainte aici în cotul apei o hărăit o gură de mitralieră — îmi spune omul, — iar Ghencea văzând că numai tace, voi pe semne s'o descopere, de aceea se cățără pe parapet și nu stătu nici cât e ca de când prinsei a spune, căci pac ! sbucni un foc după celălalt mal, așa c'am dintr'acoace; am auzit în urmă valeu !... Când m'am uitat căzuse. Ni-am repezit vre-o doi de l'am adus până aici și iote de... ci i-a fost scris!“ Soldatul tăcu și își pironi privirea pe rănit.

.....

În jurul lui Ghencea e liniște; nu se aude nimic decât un geamăt stins și plin de durere. Sângele gălgâie mereu.... Dela un timp rănitul deschide ochii mari, pare că ar cere ceva, pare că ar căuta pe cineva și negăsind dă să se scoale, puterile însă îi lipsesc, picioarele alunecă pe scândură și se svârcolește; în horcăit de

animal, cu pumnii strânge știfa mantalei udă, abia îngână apă și frânt de moarte își saltă pieptul; tusea îi svârle în stropi un val de sânge și ochii i se pierd în gol. Prin degete îi trece un tremur; iar în urmă cuprins de spasmuri mai face o sforțare și printre dinții aproape încheștați șoptește stins:

— „Mi-am is.... pă..... șit.... vi..... na.... !“

— Apoi încă un sughiț și adoarme liniștit, dându-și cea din urmă suflare sub sărutarea pașnică a morței.

Brancarda vine, doi sanitari îi alunecă încet trupul cald pe pânda întinsă; sângele se prelinge, capetele se descopăr, lacrimi se ivesc strivite în ochii altora și o rugăciune înceată, evlavioasă, fără zăbavă, pornește din gura sergentului pentru ertarea celui mort; apoi cei doi sanitari ridică lin brancarda și o pornesc încet, parcă temându-se să nu-l trezească..... Noroiul clefăe sub talpa de opincă. Trecem pe lângă santinele și când ajungem în preajma lor, din dreptul fiecăruia, pe rând, prin sita ploii dese, scapără câte un glonte spre șanțurile inamice, în timp ce în urmă, ostașii evlavioși își ridică casca și fac o cruce adâncă în murmurul buzelor care rostesc cuvinte de iertare .....

La locul unde a fâst rănit Ghencea a rămas

o armă stingheră, fără stăpân și adăpostită în crenea, cu țeava spre inamic, calea ne duce pe lângă dânsa. Un caporal o ia și o așează alături de mort ca lângă un tovarăș bun de care nici în clipa morții nu trebuie să se despartă. . .

Ploaia picură pe fața celui adormit. Din brațul crengilor unei sălcii pletoase o frunză galbenă cu dunga ruginie s'a lăsat pe fruntea senină a acestuia ca o pecete de moarte.

Mai facem câți-va pași și ieșiți în panglica cărării, soldații se opresc, pun targa jos, vor să se odihnească. Alături un șovoi mic repede, șoptește în frânturi ceva ce nu se înțelege și care totuși seamănă cu un cântec de liturghie Brancardierii stau o clipă și apoi o pornesc încet, legănând targa într'o cadență rară, în timp ce zăbranicul de ceață deasă se întinde ca un veștmânt funebru . .

. . . . .

I-am urmărit până s'au șters în besnă. Incepuse să se întunece. Ne-am uitat unii la alții neîndrăsnind parcă să mai vorbim, fiecare adâncit în pânza gândurilor lui. În urmă, ne-am despărțit în tăcere și am plecat fără ca să știm încotro mergem.

Mitralierele se începuse ca să spovedească,  
rachetele să joace în valuri de lumină sălbatecă....

De parte tunul huiă.....

Septembrie 1917 .



• BCU Cluj / Central University Library Cluj

## **INSEMNĂRI RĂZLEŢE DE PE SIRET**

„Dar mai presus de toate mi se pare că deslușesc fețele soldaților noștri, al acestor eroi cari nu s'au plâns niciodată, deși dânsii mai mult decât oricari alții au suferit de iarnă și de omăt. Li văd în zori, în depărtatele tranșee privind soarele care în fiecare dimineață se ridică tot mai sus pentru a le vesti că gerul și noaptea fără sfârșit nu vor mai fi în curând, decât un vis din trecut“.

REGINA MARIA



## INSEMNĂRI RASLETE DE PE SIRET

BCU Cluj / Central University Library Cluj

**L**a 9 dimineața am primit vestea că trebuie să schimb cu detașamentul meu pe camaradul G..... ce se întoarce să mi ia locul la rezerva de sector după două săptămâni făcute în șanțurile din linia întâia.

Intr'un plic mic, galben, mi-a venit ordinul scurt și hotărît: *Veți ocupa chiar în această seară cu oamenii d-v. sectorul subloc. G.....; celelalte dispozițiuni le veți primi verbal la postul de comandă al maiorului V.....*

Comunic vestea oamenilor mei și dânsii bucu-roși că vor scăpa pentru o bucată de vreme de corvezi, de săpat șanțuri și de bătut pari de

rețele din zori și până în noapte, chiuie glumesc și o horă se încinge de bucurie, în vraja unui fluer. Nu e nici unul mâhnit, toți sunt veseli și își dau seama, că merg la un loc de cinste, deși înțeleg destul de bine că nici acolo nu va fi odihnă, mai ales, că sub asprimea cerului și în bătaia vântului la fiecare clipă vor avea să înfrunte din urgia atâtor guri de tun. Cu toate acestea se pregătesc cu atâta voie bună, încât la ora 9 seara când mă duc să primesc *raportul* celui mai vechiu sergent sunt de mult adunați și așteaptă în liniștea serii de toamnă, porunca să pornească la datorie. Și e atâta veselie nestăpânită și atâtea glume le deschid inima, stârnindu-le râsul, încât mulțumirea și încrederea ce mi-o inspiră mă covârșește, la gândul, că cu astfel de oameni tari la suflet, nici nu se poate să nu fac ispravă !.....

La venirea mea toți trec în rânduri, iar vâlva încetează. Dela distanță, în acest senin de noapte ca din basme, linia frontului se desemnează dreaptă ca un zid dantelat. Pășesc înaintea lor, o comandă scurtă răsună în liniștea serii, mâinile se mișcă dealungul curelelor de arme, într'o mișcare energică și stăpânită. Simt cum se umflă piepturile, cum trupurile se apleacă înainte, de jos, dela picioare până sus la cască, ca și cum ar fi gata să năvălească la cel dintâiu ordin.



Sergentul dă raportul, mai înaintează câțiva pași, mă opresc, dau *hună seara și, să trăiți!* răspund scurt și răsvedit cei optzeci și cinci de otași, cutremurând împrejurimile și răscolind ecoul ce isbucnește în clocot, în timp ce luna trimite raze ascuțite în albul ochilor voioși și plini de încredere.....

Coloana se formează, și, încet, hai-hai, hai-hai, prin ulicioarele și tortochiate ale satului părăginit și ruinat de tunuri, o pornim de vale în luncă spre linia întâi, covârșiți sub vâlmășagul de gânduri și în vraja sclipirilor de stele. E răcoare, se vede bine, nu se aude nimic, cum nu s'a auzit mai toată ziua, cu toate că în răstimpuri dese tunul a bubuit și câteva ghiulele mai obrasnice au vâjâit: vrann! vrann!... pe deasupra noastră. Sus, stelele sclipesc în ape de nestimate. Se vede Găinușa, Carul mare Casiopeia..... O stea face o roată în nemărginit; pierzându-se în coada diuumului de scânteii

— E a mea! — s'aude un glas din urmă.

— Taci! Nu coboară rău! — adăogă altul.

— De unde știi, poate o fi nemțească! — se mai amestecă un al treilea și astfel pe socoteala stelei se împrânzește sfatul, pornesc glumele și se stârnește râsul.....

La dreapta, spre Mărășești rachetele se urmăresc și se năpustesc gloată, s'alunge întunericul

cel necurmat. Acolo e zi continuă ; aici, la noi mai rar, abia din când în când de mai răsare câte una, și când se ridică, pare că se năpustește să urce toate înălțimile cerului. Ajunsă acolo, unde puterile i se sleiesc, clipește des, valurile de lumină se sbat între ele și apoi cu aceeași grabă se îmbucătățește în scânteii și cade, năruindu-se din înălțimi ca un tăciune, ningând lumină.....

Sărim un șanț ; peste o punte trecem un braț de apă, peste care luna își oglindește cununa bălaie ca o broboadă și în urmă cârmim puțin la stânga. Zăvoiula prins să ne cuprindă, nisipul să clefăe și în sunete ciudate se aude cum lovește în patul armei vre-un bidon, vre-o coadă de lopată, s'au chiar vre-o baionetă ce peste un ceas își va lfi mânioasă vârful tăios printre pereții crenelelor. A început să fie întuneric bine, crengile dese și mlada de richită bătută umbresc alba fâșie a cărării și-ți dau închipuirea unui umbrar împletit într'adins sub formă de boltă ca să ascundă avioanelor vrășmase ori și ce mișcare și ori și ce săpătură. Mai facem încă vre-un sfert de ceas și apoi scăpăm la larg în păduri; de aci ne călăuzește, păenjenișul firelor de telefon, până ce răsbim în fața postului de comandă al *sub-sectorului*.

Intru jos în bordeiu la maiorul V....., cava-

lerist descălecat ; un om înalt, bine, ofițer destoinic, pe care viața de tranșee cu toate neajunsurile ei, dacă n'a isbutit ca sa-i alunge veselia și humorul, în schimb i-a încadrat figura cu o barbă mare, neagră și deasă, pe care ar râvni-o mulți. Ii raportez că am venit *la schimb*, iar dânsul mă ia bucuros de mână, mă întreabă ce mai noutăți sunt *de sus*, mă îmbie cu un pahărel de vin *turbat* — au și tranșeele bunătățile lor — îmi dă un plic, încă o voinică strângere de mână și în tovărășia unui soldat isteț. — *agent de legătură* — ne îndreptăm spre șanțurile săpate pe marginea apei. De aici glasurile se potolesc, țigările se sting, lopețile nu mais ună, cum nu mai zângănesc nici baionetele și tăcuți, sub stăpânirea gândului la ce ne așteaptă, ne strecurăm unul câte unul, orbocâinind pe firul îngust al cărărei.

— Mai e mult ? — întreb agentul.

— Nu mai e mult, ia, cât ai răsuci o țigară ; de aci cotim la stânga, la dreapta, apoi, puțin spre miază-zi, și dăm la crucea lui Opacă ; acolo suntem în șanțuri.

— Bine — îi răspund și ne urmăm calea înainte.

Dela un loc se aude cum murmură Siretul, iar prin perdeaua de sălcii și plopi sticlește fața apei. Scoborîm câte-va trepte și după vre-o sută

de pași dăm în linia întâi, în fața unei cruci, ce-și întinde brațele spre dreapta și spre stânga șanțului ca un om răstignit. Pe coaja de mes-tecăn se văd câte-va litere negre, și câte-va slove ce nu se pot ceti. O grămăgioară de nisip sclipește în jurul ei, și o coroană rezemată de tulpină, ca un cioban în ghioagă, pare că străjuiește groapa ce închide aceea ce a mai putut rămânea dintr'un ostaș sdrobit de obuze. Deasupra, o salcie plângătoare cu crengile plecate, înconjoară de jur-împrejur mormântul nins de frunze uscate..... Intregul cuprins pare un cavou măreț în care astăzi n'o fi străbătând decât doar plumbul, iar mâine, în ziua biruinței depline, sunetul goarnei....

Ostașii trec rânduri-rânduri, privesc cu evlavie, pe mulți îi aud șoptind cuvinte de ertare și apoi încet, în pas stăpânit, se furișează, strecurându-se în duduiala surdă a tranșeei ....

Peste puțin am fost la postul de comandă, al ofițerului ce trebuia să-l schimb. Călăuzit de el mi-am așezat oamenii în post și am inspectat bordeele; alcătuirăm din fugă un mic *proces-verbal* și iată-mă ca de când lumea la postul meu.

Când, către miez de noapte, mi-am terminat cu totul instalarea detașamentului la noile posturi,

de undeva, de peste Siret, cocoșii începură :  
Cu-cu-rigu.

.....  
Astăzi, ziua m'a prins în picioare. Toaca unel  
mitraliere care a duduie mai toată noaptea m'a  
neliniștit și pe mine, cum a neliniștit și pe cei  
dela *subsector*.

Raportul adus de dimineață dela posturi, po-  
vestește că în sectorul Rușilor a fost o încercare  
de trecere, pe care dacă ai noștri nu o simțeau  
la timp cine știe ce urmări ar fi putut să aducă.

La 7,30 am plecat în inspecția posturilor.

Tranșeea e înaltă, îndeajuns de largă, iar cre-  
nelele, făcute din saci de nisip, pe care ploaia  
și soarele a avut grije să-i înalbească, îți nasc  
impresia unor găurele de horbota deasă, prin  
care ochiul se distrează privind și spionând  
mișcările discrete ale vrășmașului; apele nu  
se adună pe fundul ei, căci desele eșiri de scur-  
gere săpate în pereți din loc în loc, o fac să  
fie totdeauna uscată. Pământul nu se macină, căci  
o împletitură țepănă de nuele sprijină voinic  
malurile, doar vântul de se plimbă mândru,  
liber și nesupărat, scuturând frunzele de me-  
steacăn ce se aștern pe fundul șanțurilor ca un  
covor moale, fluerând haiducește pe la coturi și  
îngânând freamătul undelor Siretului. Viața aici e  
plăcută, fără sbucium, fără griji, mai ales că în

bucăţica mea de sector de aproape 500 m. nu-mi lipsesc nici adăposturile cari să mă apere de grija obuzelor şi nu-mi lipseşte nici puţinul confort neapărat trebuincios: bordee pentru dormit, bordee pentru masă, umbrar de soare, loc de adunare pentru sfătuit şi cetit gazete, magazii pentru muniţiuni şi câte altele, fără să amintesc de fântănele săpate chiar la uşa bordeelor, de clopotele de alarmă ce leagă cele mai depărtate santinele şi chiar de ochiuri ascunse în desiş, unde, în cele puţine ceasuri de răgaz, la sunetul melodios al vreunui fluer, nimeni nu stă la cumpănă să nu se incingă într'o horă mărunţă, sau într'o chin-die îndesată, pe care, ostaşii, cu toată oboseala străjei tot o mai încropeşc din când în când în ciuda celor câteva ghiulele, pe care, Nemţii nu uită să ni le trimită ca o înştiinţare, iar de cele mai multe ori numai aşa ca să se afle în treabă.....

Fiecare loc îşi are numele său, porecla, mica sa istorie. Aci se nasc legendele, se împânzesc poveştile, *se pune ţara la cale pentru mâine*. Aci se glumeşte, se râde, fără de frică de *lombarda şoacăţului* şi fără apăsarea grijei care nu foloseşte la nimic.

De cum am venit, de aseară, ostaşii îşi ştiau fiecare locul de luptă, pe care îl are însemnat şi cel mai depărtat, prin o tăbliţă legată de un băţ

și înfiptă în hlisa lutului din mal. Și sunt atât de meșteșugit lucrate aceste tăblițe, cu chenare colorate, cu săpături istețe și cu flori felurite încât te minunezi de câtă artă e în stare și cel din urmă soldat, pe care Dumnezeu nu l'a înzestrat decât cu acel suflet bun și tare și cu acea iubire de țară pe care nu i-o poate sfărâma nici frica morții.....

Trec printre ei, pe unii îi găsesc la post privind peste fața apei spre inamic prin gaura deschisă cât un pumn, pe alții, ștergându-și arma sau cosându-și nepăsători hainele. Ion al Saftei ghemuit într'un colț, aplecat și îngenunchiat lângă un trunchiu de salcie scrie de zor. Câte odată se oprește, oftează, moaie des creionul în gură și pare că neconținut o ia dela căpăt cu cetitul. Trec pe lângă el.

— Ce scrii al Saftei?

— O scrisoare, dom'le locotenent — răspunde și se scoală repede în picioare.

— „Stai jos și-ți vezi de treabă! — și apoi după puțin:

— „Cu-i scrii? Ii fi fiind amorezat, ce zici? Așa-i?

— „Nu, ferit-a Sfântul! Scriu mamei.

— „Pot să citesc și eu?

— „Poftiți! — și soldatul îmi întinde înroșin-

du-se, cu chipul cel mai nevinovat din lume, bucata de hârtie, pe care în rânduri stâlcite de creion se pot ceti cele de mai jos :

*Dragă Măicuță,*

Iartă-mă că nu ți-am scris di mult. Mă gândiam că poate oi putea să viu eu pintru câti-va zile, că știu cât di greu trebui să-ți ci fost la strânsul popușoiului dar, cum până acum n'am isbutit să capăt bătâr o zi premisie mă mulțumesc să-ți trimit scrisoarea asta. De aci, ci pot să-ți scriu, dicât, că slavă Domnului, mă aflu sănătos voinic și mă necăjesc mereu cu Nemții. Dar mata să nu porți nici o grije că de o ci scris să mor, ori ce-oi face tot di gi-ba ; de nu, și-oi avea zile ni-om vide iarăși. Știi că Ghiță al babei Floarea din Nioleanca a murit eri la fermerie. L'o împușcat mai zilele trecute în șăle. Săracul !..

Și are o casă de copchii și nevasta lehuza și nici un sprijin acasă. Mata, de ai vreme, n'ai face rău să te repezi pintru vre-o zi, două, la ii, că ii ave și pomană. Cu Ghiță am fost bun prietin, Dumnezeu să-l ierte !....

Pe aci s'aude că rușii se țin hojma de blăstămății. Mare păcat ! In față nemții, în spate, muscalii, pisemne s'au înțales pINTR'ascunsea să ne isprăghească cu tătu. Da lasă, că nici noi aici nu



ne dăm ; să știu că mor și pân ci n'oi curăți  
bătâr atâția câți gândesc eu, nu mă potolesc.

Câteodată, știi simt cum ciocotește sângele  
în mine de năcaz, de parcă pierbe nu alta. Imi  
vine să sar singur din șanț, să mă repăd la ei  
și de cine oi da mai întâi să-l iau de gât. Dar  
unde se poate !

Se zice că o să cerem în curând pace, da  
eu nu cred, atâta vreme cât încă îi știu în țară.  
Ți-ași scrie unde mă găsec, dar nu e voe, di  
asta nu pun nici ziua — așa-i porunca. Tu nu  
te îngriji de mine și nu-ți face supărare că  
mare-i Dumnezeu. Vezi, ai grijă de bouleni și  
pune să direagă coșarul.

A matala carele-ți sărută mâna,

**Ionică**

Septembrie 1917



## II

....Binecuvântata noastră țarină românească....

....Câtă vreme plugul străinului o va sfâșia adânc pentru a o sili să dea rod pe seama vrășmașului urât un strigăt de groază se va ridica din adâncul ei, un strigăt de protestare un strigăt de desnădejde....

REGINA MARIA



## II

BCU Cluj / Central University Library Cluj

**A** stăzi mi-am petrecut câteva clipe sus în „observator“, un loc plăcut și interesant unde ochii lunecă repede, neștiind mai întâi pe ce să se oprească și unde minutele trec fără să le simți greutatea.

În spre asfințit, m'am suit *la post* ; un stejar înalt, mare rotat, ce stăpânește înălțimile și de pe care frunzele uscate de vreme, au început să cadă lăsând ramurile aproape goale ca un schelet. Când am început să urc unde și unde mai tremurau cele câteva foi ruginii în fluturări grăbite și în fâșâiri stranii. Scara a scârțâit, o cracă s'a cutremurat sub greutatea corpului. Am suit o treaptă, două, trei, patruzeci și două

în capăt, până m'am văzut sus unde străjuește *observatoru'*. Am dat să-mi arunc ochii în jos și mi s'a părut că pământul fuge sub picioarele mele, eram la aproape 20 metri înălțime, în brațele acestui stejar, pe care încă răutatea obuzelor ce trosnesc uneori alături, n'au isbutit ca să-l doboare. Și când l'am văzut cât stă de mândru ca o santinelă în fața primejdiei, peste care nu poate trece nici moartea și ca un bătrân sfătos strecurat prin vremuri grele, fără să vreau m'am întreat dacă din vălmășagul tuturor nimicirilor de astăzi vor mai putea să scape mulți ca acesta.

E cel mai înalt dintre toți tovarășii din împrejurimi; a rar vre-un plop sau vre-un mestecan alb ca varul și drept ca o făclie de mai încearcă să-l sfrunteze obraznic, încolo, tot el rămâne cel mai stufos, cel mai înalt și poate chiar și cel mai bătrân.

Din dosul unui smoc de frunziș vesel, ce-i ține dos, soldatul s'a dat la o parte, mi-a întins mâna și ajutat de el am ajuns pe puntea îngustă de doi pași; de aici se vede în zări depărtate tot firul apei Siretului. De partea cealaltă se întinde pânza vărgată a șesului, până spre crestele ascuțite a munților Buzăului ce înălbăstresc zarea și de după cari

răsar spre Miază-zi coamele albe cu zăpadă a celuilalt șir de munți, Făgărașul.

Câte odată, în amurgul înserării, când cele din urmă raze de soare mai sclipesc, vârfurile lor înveșmântate cu giulgiul străveziu al ceței se ridică în fel de fel de forme; unele, se înalță drept în sus ca sfinxi și piramide egiptene, de care se sbat, legate, ghirlandele roșii de nori ce plutesc în neștire; altele, se lasă la vale în chipuri de domuri bizare, până se pierd în dunga nesfârșită a orizontului aprins.

M'am uitat la ei și gândul m'a purtat îndărăt spre alte vremuri, când, din cetatea lor de stâncă porniau bătrânii noștri în valuri spre liftele care încercau să siluiască Țara. Acum nu-i mai avem! Prin trecători semănate cu cruci și răscolite de tun se plimbă vrășmașul și alătura de el ca un tovarăș nedespărțit va fi suflând prin codri duhul pustiului și al jalei, până în jos, spre șesul blândeii Dunării.

Imi amintesc de acum un an, când lanțul lor dela un capăt până la celălalt vuia de bubuitul tunului și vâjâitul bombelor. Ce soartă vitrigă-am avut, să-i pierdem! Și acum, din valea acestui râu privesc cu jale în spre ei ca înspre niște frați robiți, de care mă leagă atâtea amintiri duioase.

.....

Când am vrut să mă cobor se lăsă amurgul. Cerul prinse să se împurpureze cu o roșeață de flăcări, parcă ar fi ars întreg orizontul.

Dincolo, de peste Siret din satul ascuns între livezi se înălțau fuioare alburii de fum.

Cine știe câți dușmani nu ascund acei păreți înegriți de vreme și povârniți de sărăcie, între cari pâlپae ca o candelă suferința și nădejdea vre-unor copilași ce cred nevinovat într'un răsărit de zile mai bune. Cu o răbdare de îngeri vor fi așteptând ca să sosească din ceas în ceas *tata*, care poate-și odihnește pentru totdeauna în cine știe ce groapă uitată, oasele sdrobite în lupta pentru apărarea celor ce nu-l vor mai vedea.

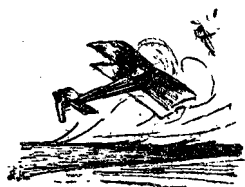
Șoseaua ce intră în sat era goală, nici o mișcare nu se auzia și nici un suflet nu se vedea; dușmanul știe să se păzească. O dungă albă încrețită doar ca o încondeere de prichici, se zăria tăind drumul, pierzându-se apoi într'o viroagă cu ogoare pustii. E linia tranșelor proaspete, pe care dușmanul le-a lucrat în timpul din urmă cu brațele celor rămași acasă. Din spate un avion mic, alb, bâzâia ca un ban nou; nu zăbovi mult deasupra-ne și trecu în zbor spre hangar, ca o pasăre întârziată dela cuib. Nou-rași de fum alb se destrămară în jurul lui și

în buburi surde hui văzduhul ; tunurile se în-  
tețiră cum se stârniră mitralierele, sbârâitul crescă,  
mașina se înălță tot mai sus și ca un hultan  
care ar ochi o pradă se învârti de asupră-ne,  
viră apoi la stânga și cu motorul stins se lăsă  
în jos trecând Siretul și plecă urmărită de ble-  
stemul șrapnelor noastre.

Soldatul de alături, se uită, îl urmări din ochi,  
la fiecare lovitură mai aproape îi râdea fața și  
când îl văzu dispărut în nori îi scăpără printre  
dinți o înjurătură plină de amărăciune și dispreț!...

Septembrie 1917

BCU Cluj / Central University Library Cluj



### III

„Aceasta era într'o vreme când speranța trăia în fiecare suflet, când entuziasmul dintâi făcea să bată inimile la fel, când credința biruințelor glorioase ne însenina zilele“.

REGINA MARIA





BCU Cluj / Central University Library Cluj

### III

**A**u încetat ploile cari ne-au amărât viața o săptămână și mai bine; vremea par'că se îndreaptă, cerul se limpezește și de unde până la amiază broboada plumburie a norilor tot mai atârna amenințătoare deasupra noastră, acum încep că se ivească ochiuri albastre de cer senin, ceața se împrăștie și încetul cu încetul, să-și facă loc căldura înăbușitoare a soarelui.

Un abur subțirel și ușurel ca un fum de țigară se deapănă din șianțuri cu el o miazmă de pământ jilav se ridică și îmbălsămează aerul.

Bordeele își deschid larg ușile schiloade. Pe funduri de tranșee se întind razelor arzătoare foi de cort unde ostașii ies iarăși din adăposturi la lumină, la căldura, la cîsla și la bucuria acestui soare mărinimos, pe care a doua lună a toamnei n'a isbutit încă să-i astâmpere din fierbințeală și strălucire. Lucesc și munții spre Focșani; nici odată nu mi-au părut mai frumoși și mai giganți ca acum și nici odată ca acum nu mi-a fost mai dor de ei.

Bordeiul meu, cu gura lui întunecoasă, ce se desface din broboada albă a lemnului de mesteacăn pare că râde în acest potop de lumină binefăcătoare. Dacă n'ar fi să știi că acolo locuște unul din mulțimea, cari luptă pentru acelaș scop ca și tovarășii lui, ce hohotesc alături în struna unei lăute și dacă n'ar fi ca să te convingă la fel, rânduirea în săpătură și așezare a lemnăriei, ce contrastează în chip curios cu galbenul frunzelor de jos, apoi, atunci ai crede că e și aceasta o vizuină de animal sălbatec cum sunt atâtea scobite în malul prăpăstios al râului

În interior, modestie, simplitate și întuneric de cavou. Inchipuiască-și cineva o hrubă de

pământ, în care, ca să intri ești obligat ca îndoit de șale să cobori cele șapte trepte înțepenite în îngrăditură de salcie. Un miros tare de pământ muced te lovește la cei dintâi pași. Lumina isvorăște prin mica ferăstrucă de lângă ușe și din licărirea unei candelă ce sfârâie zi și noapte, în untdelemnul, pe care *Costache* —ordonanța— are grijă ca în fiecare dimineață să-l adaoge. Mobila e simplă, două scaune, o masă, cuierul respectiv, un mic colțar pentru cele câteva cărți ce rătăcesc pretutindeni unde mă poartă războiul, iar pe pereții căptușiți cu blăni de scândură, atârnă chipuri, scene cu zugrăveli din război și o iconiță purtătoare de noroc. Pentru odihnă, un pat cu o saltea de mușchi completează un confort, pe care dacă știi să-l prețuești, te mulțumește în deajuns.

Aceasta îmi e locuința, cu toată mobila ei și cu toți șoarecii și șobolanii, pe cari ajungi prin obișnuință ca să ți-i faci camarazi buni și prieteni nedespărțiți; afară dacă în ceasuri de odihnă nu te prea iau la dragoste cu ronțoitul lor monoton și neplăcut, sau, afară dacă nu se întrec ca la curse pe după scândurile crăpate, printre care se macină mai totdeauna o țărână deasă și supărătoare. Aici îmi duc viața de aproape o

lună, fără vre-o grijă, nici de ce se petrece în spatele meu și cu atât mai mult pentru ce s'ar putea petrece dintr'un moment într'altul între cele două șiraguri de rețele ghimpate. Când tranșeele te răpesc lumii din afară pentru mai multă vreme, îți formează pentru viață mai totdeauna o judecată nouă. Noțiunea de timp aproape că nici nu există, greutatea este să știi numai cum să-l petreci ca să nu simți asprimea unui trai pustiu și totuși plin de atâtea farmece, pe care cealaltă lume care se adăpostește după tine nu le va putea simți și gusta niciodată.

Adeseori, ceasuri de nelucru te dau pradă gândurilor triste și melancolice ce se împartășesc tot cu atâta ușurință și celor dimprejur. Orice nimic, căruia în alte timpuri nu i-ai fi dat nici o atenție își are însemnătatea lui; scrisorile mai ales își au deosebitul lor rost; fără a vorbi de orice fel de vești pe cari le aștepti cu nerăbdare și care în altfel de împrejurări te-ar lăsa nepăsător. Aci, mai mult ca oriunde ai nevoie de un prieten bun, cu care să te sfătuești, cu care să-ți treci vremea, căruia să-i poți împărtăși din doruri, din nădejdi, ca și din bucuria, pe care fiecare ceas ți-o poate aduce.

Acestea toate alcătuiesc în judecata ta o filosofie nouă despre viața tranșeelor, pe care mulți

n'au studiat-o decât sub forma unei închipuiri  
vagi și pe care nicideată nu vor putea-o pricepe  
decât trăind-o acolo.

Octombrie 1917



BCU Cluj / Central University Library Cluj

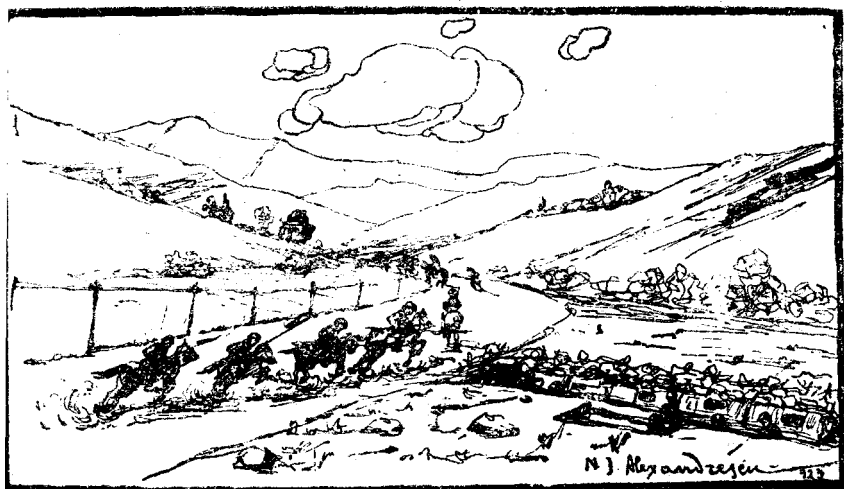
#### IV

„Nu se vedea nici o uniformă strălucită, toate aveau o siugură culoare un amestec de cenușiu și verde ca pământul și iarba; strălucitoare erau numai steagurile și ele erau sdrncțuite“...

„Apoi a început defilarea / Și după șir, valuri tinere îmbrăcate în haina verde-cenușie a războiului, mulți, tot mai mulți, cu pasul sigur și apăsător și cu fețele întoarse spre noi.

„De unde veniau? păreau că au răsărit din pământ“...

REGINA MARIA



BCU Cluj / Central University Library Cluj

**I**n tranșee sărbătorile sunt rari și puține ; cele sfinte aproape că nu se mai țin de loc și nici n'ai cum, războiul nu cunoaște sfinți și cu atât mai puțin nu-i prăznuiește ; cu toate acestea, astăzi am avut una din acele sărbători cum nu se prea întâlnesc des pe la noi.

De aseară un ordin ne-a vestit : *măine vine Prințul Carol ca să ne vadă !* și până să adorm tot timpul m'am gândit la el. Astăzi, în sfârșit, a venit, ne-a văzut, a trecut prin tranșee, s'a uitat prin crenele, a stat de vorbă cu ostașii, care-l sunt atât de dragi ; a întrebat pe unul, pe altul, pe pieptul câtorva a atârnat câte o decorație. O mulțumire se desfăcea de pe acea

față tânără, sănătoasă și mândră, iar din duiumul vorbelor rostite atât de frumos în limba noastră, care este cu atât mai mult acum a Lui, curgea ca un izvor nestăpânit laudele pentru cei viteji, mângâierea pentru cei cu rosturile dincolo, iar pentru toți nădejdea în izbânda asupra vrăjmașilor.

L'au privit ostașii de cum a venit și până a plecat și nu s'au putut sătura, atât li-e de drag, atât e de mândru în mers, atât e de chipeș la la făptură și atât e de bun la sfat.

Apoi, au defilat în fața Lui ; o paradă rară cum nu se întâlnește adesea ori. Nu s'au văzut nici flori svărlite și nici tribune cu coloritul pestriț al celor ce vin adesea ori ca să-i admire sau să-și negustorească entuziasmul. Nu s'au văzut nici haine de sărbătoare, nici muzici, nici goarne, doar că în răstimpuri huia tunul. O comandă scurtă, o fulgerare în ochi și în două șiruri dese l-au trecut prin față, flăcâii, astfel, cum au ieșit de jos, din șanțuri, cu mâna încă plină de pământul pe care îl apără și cu mantalele încă ude de apa, care ne-a despărțit Țara.

Și era atâta bărbăție în aceste piepturi pline de sănătate și atâta vioiciune în ochii ce se îndreptau spre El ca în spre o nădejde de mâine,



încât noi, aceștia de aici, credem, că s'o fi dus cu sufletul potop de bucurie ca să le spună părinților de acasă, Regelui și Reginei, vestea, că la Siret ostașii așteaptă din zi în zi semnul și deslegarea Lor crăiască să năvălească dincolo, în valuri pentru ca să alunge de pe pământul robit pe cei mai mari călăi ai Neamului.

Septembrie 1917.

## V

„Și eu am ingenunchiat și m'am rugat pentru sufletele lor. M'am dus în liniștea colinelor umbroase, și acolo, nu departe de câmpiile de luptă, m'am rugat din tot sufletul pentru cei cari și-au dat viața pentru un vis în care au crezut, pentru o credință pe care am împărtășit-o și eu cu ei, pentru un ideal înăbușit, însă nu ucis“.

REGINA MARIA



V

...Pe o vreme frumoasă și liniștită, astfel cum e astăzi am fost să-mi văd unde e îngropat Ghencea.

O cruce albă, un mușuroi de țărăină răscolită, o îngrăditură de pari mici înfășurați în ghimpii sârmei de rețele, înseamnă locul unde doarme ostașul în pace, la odihnă, sub umbra sălcilor spintecate de ghiulele și de acum înainte la adăpost de gloanțele, care-i vor șuera pe deasupra scormonind liniștea zăvoifului. Cu el s'a stins un suflet bun, tăcut și cinstit, a cărui poveste o mărturisesc în altă parte foile acestei cărți.

Un plumb nebun, o rană adâncă, dureri, spasmuri, moarte, o datorie împlinită și o mână de bulgări negri vor fi îmbrățișat cu bucurie

sălbatecă prada încă cu sânge cald. Războiul l'o fi desprins și pe el ca și pe alții, mulți, poate de lângă o mamă bătrână, fără de sprijin și de lângă câțiva micuți neștiutori și plâpânzi, mânăndu-l în acest iad al durerilor ca să le apere Țara, care, pentru ei mai ales, va fi mare cândva...

Astăzi, mai e o cruce, pe care bunătatea unui camarad a cioplit-o în lemn alb, cu tăeturi de flori mărunte și meșteșugite, astfel cum sunt atâtea presărate alături de cursul acestui râu, mâine însă, când zile de pace vor răsări și când peste dodoaba gliei răscolite de tun și de lopată vor călca în ritmul imnurilor de slavă, biruitoarii, poate nu va mai fi nici ea. Bătrânii vor trece în baltă la lucru, copii în zăvoi la hârjoană; un moment albeața crucii îi va propti în loc și dacă din îngăduirea vremii se vor putea ceti slovele schiloade ale numelui celui ce odihnește sub pământ, cei mai evlavioși se vor ruga o clipă în gând și fugăriți apoi, unii de treburi iar alții ispitiți de jocuri, vor pleca mai departe; zăvoii își va țese mereu urzeala lui de frunze uscate din toamnă în vară; pe brațul crucii netezite de asprimea vremii se va opri din sbor vre-o rândunică rătăcită, va ciripi un cântec straniu și nostalgic; iar când hățișul cerului adânc va ninge fulgi ca spuma, atunci nu va

mai fi nici acest tovarăș de o clipă, și crucea iarăși singură, împotmolită în vârful frunzelor înzăpezite și desvelită între copacii goi va tremura în bătaia vântului nemilos de iarnă, ca un sărman drumeț pornit fără țintă pe drumuri neștiute, oprit de vârtoarea viscolului hain.... Și iarna va trece.... O primăvară veselă va isvorii colți de brânduși, și lăcrămioare în preajma grămăgoarei de pământ.... Coccoarele se vor tângui deasupra în cântece de jale.... Zăvoitul își va îndesi din nou bolta de umbră deasă.... Șesuri din munți și până în malurile Siretului se vor înveșmânta cu lăicere de verdeață, iar din dudăul încâlcit de ierburi parfumate abia se va ivi sfioasă crucea....

Și încet, încet va trece vremea. Din cei de astăzi pământul îngăduitor și bun cu fiecare zi va mai lua câte un suflet.... Siretul lacom va măcina mereu din mal; pe fundul de apă tulbure în crețuri dese se va așterne nisipul risipit din țarm.... Câte odată puhoaiere repezi vor mușca din mogâldeța de mormânt uitat; iar când din răutatea vremii va izbucni vre-o vijelie ce va abate crucea în jos, și când în urmă, hăt târziu, din umbra răcoroasă a desişului se va așterne blana mușchiului moale de mătase, atunci peste mormântul părăsit al celui ce a murit păzindu-și Țara, în inserat de toamnă blândă vor trece la

păscut turme de oi și de un păstor își va cânta încet, duios, ca un șirag de suspine tânguitoare, o doină veche din alte vremuri...,

.....Va tremura frunza de plop de jalea cântecului, Siretul își va încetini mersul, în murmur lin și sfâșietor îl va îngâna zăvoitul, iar bietul păstor nu va ști, că sub covorul de verdeață arsă, sub coa'a de humă îngrășată, tresare cenușa unui suflet de ostaș la cântecul jalnic al doinei și la clinchetul clopoțelilor turmei ce aduc pace.... și iarăși pace. . . . .

. . . . .

Octombrie 1917

BCU Cluj / Central University Library Cluj



## VI

„România este mică, România este părăsită, sfârșită și sângerată, inima ei a fost călcată în picioare, mândria ei a fost îngenuchiată, speranțele ei clătinate. Fiii ei au murit cu miile, rostul ei a fost de multe ori nescotit, dar acum, cu toată agonia, onoarea ei stă sus ca un pisc de munte“.

REGINA MARIA



## VI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

**E**ri s'a vorbit toată ziua de eventualitatea unui armistițiu. Unii combăteau acel triumphiu al morții pe care împrejurările în chip silit ni-l impun, alții, dimpotrivă, îl admiteau cu prețul oricăror sacrificii. Cu toate acestea comunicatul oficial sosit astă-noapte a fost laconic, iar veștile ce ne-au venit astăzi prin telegraf sunt atât de sumare încât nu putem să alegem nimic din ele. Oricum va fi, azi, mâine, trebuie să se hotărască într'un fel. Rușii, deși n'au încheiat formal decât de câteva zile armistițiul, în sectorul lor, de multă vreme nu s'au mai auzit armele; iar tranșeele le sunt aproape goale. Inamicul numai să voiască și ar putea intra fără



nici o zăbavă. În sectorul nostru a fost aseară însă o pârâială cum nu s'a mai pomenit de mult ; mai ales mitralierele au bombardat toată noaptea până în spre ziuă ca niște babe în plină ceartă. Soldații veniți din posturi povestesc că Nemții au încercat după miezul nopții în câteva rânduri să treacă iarăși apa, dar au fost respinși lăsând un prizonier aproape mort de frică și câteva arme.

În zorii zilei au început bateriile noastre ; au tras până la ceasurile 7 când au tăcut ca prin minune, fără ca să ni se răspundă și în urmă, o liniște misterioasă s'a întins peste întregul lanț de șanțuri.

După un sfert de ceas ne găseam tocmai la ceai, când telefonistul ne anunță vestea : „încheerea armistițiului“ și fără să voim buzele fiecăruia dintre noi s'au mișcat șoptind : „armistițiul“. Ostașii s'au privit între ei ; unii au tăcut cu desăvârșire, iar la cei mai mulți lacrimi au isvorât pe fețele înegrite de fum și arse de soare și vânt. Din acel ceas am înțeles cu toții că suntem pierduți ; ne mai rămânea totuși o nădejde, ca o scântee de zare depărtată în bezna nenorocirilor noastre. . . . .

. . . . .

Prin șanțui se auzi încă multă vreme pașii santinelor rămase aceleași, ca să păzească înainte, în tovarășia tăcerii de cimitir, grilajul rețelelor de sârmă și crucile vitejilor morți pentru țară.

Noembrie 1917



BCU Cluj / Central University Library Cluj

VII

„O noapte tristă, o noapte întune-  
coasă, noapte de stafii“.

REGINA MARIA

BCU Cluj / Central University Library Cluj



## VII

**E** ger, ninge mărunț și e noaptea Crăciunului. Un vânt hain și ascuțit șueră trist, ducând în pleava mărunță a zăpezii tremurul ramurilor încărcate cu solzi grei de fulgi înghețați ce scli-pesc în miriadele de stele reci.... O haină albă se așterne peste pământ ca un val de pânză desfășurată, întinsă, monotonă, fără margini, scânteetoare..., Șașturile sunt aproape goale, unde și unde câte-o santinelă încotoșmată în cojoc, se plimbă, veghind în plină tăcere și stre-curându-se pe după traverse ca o halucinație din altă lume, pe această mare nemișcată, înghețată și pustie.... Alături se aud cum chiue Rușii, cu joacă, cum cântă... Un cor pe două voci trimite o melodie târăgănată, lungă, duioasă,

cu întreruperi scurte și în tăcerea nopții, uneori vântul îi poartă notele, o întovărășește, alte ori o fură, o pierde, o stinge și atunci cântecul pare ceva divin, trimis dintr'o lume nevăzută, care te transportă, te adoarme... La 50 metri de aici, tranșeele noastre dau în cele rusești.

Ale lor sunt mai largi, mai adânci, însă pustii, dărămate, ca niște rătăcâni săpate de ape repezi; zăpada le-a acoperit pe deantregul, le-a înfundat fără ca *sovietul* să se gândească ca să le curețe.

Și la ce le-ar mai folosi? Nu sunt în plin armistițiu? Nu vor avea mâine pacea?...

Santinelele lipsesc, posturile de observație la fel, singure mitralierele zac îngropate sub adăposturi șubrede învăluite în blestemul fără-de-legei.. Tovarășii cântă, beau, petrec și sărbătoresc Crăciunul... Din coșurile bordeelor isvorăsc vâltori de scânteii; smuncite de vânt, acestea se învârtesc deasupra, se împrăștie și apoi cad jos topindu-se pe întinsul zăpezii. Din când încând isbucnesc puternic salve de puști și rachete repezi țâșnesc în buchete enorme de flăcări ca un vulcan, cotropind firea cu o lumină orbitoare, colorată, bengalică.... Atunci cântecul încetează, nu se mai aude, și chiote sălbatice, nestăpânite, disperate, îi iau locul și călătoresc mai departe, duse de vânt în preludii stinse și în zarva unei beții sardanapalice, pe care nimeni nu o poate

pedepsi și înfrâna.... Amăgiți de mirajul unei păci, care, oricum va fi, ei o cred de, mult încheiată, și ispitiți de făgăduelile viclene ale inamicului luat acum ca tovarăș, aliații noștri de ieri și de astăzi își petrec fără grije Crăciunul — Nașterea Pacificatorului lumii. . . . .

La noi, o liniște tristă, cruda, se lasă din ceruri acoperind totul și pătrunzând până în cel mai adânc bordei... La noi nu se aud chiote, nu se văd manifestații de bucurie sălbatecă și nici cântece nu tremură în aer. Nimeni nu cugetă în această sfântă noapte la desfătări deșarte; nimeni nu cutează să pângărească visurile celorlalți cu hohote nebune și nimeni nu e ispitit de gânduri înșelătoare; ci, adunați prin adăposturi ostașii noștri tolăniți pe pae umede, tremurând, își trimit fiecare gândurile prin valurile fumului de țigară, spre cuibul său ca niște păsări pribege... Focuri are în vetre cu flăcări mari roșii, poleind pereții cu o lumină veselă ce se plimbă ca un far pe fața fiecăruia, prin unghere, gonind noaptea și îmbrăcând firidele cu umbre nemișcate și stranii. O droae de amintiri le joacă pe dinainte, în gânduri, înviind chipuri, stârnind lacrimi, scuturând fiori și semănând o melancolie dureroasă și tăcută. . . . .

E noaptea când pe deasupra acestor morminte deschise și fără capăt plutesc învăluite într'o lumină de feerie misterioasă sufletele vitejilor căzuți în lupte.

Este Crăciunul nostru de durere, de muce-  
nicie și de sacrificiu ...

Decembrie 1917



BCU Cluj / Central Library Cluj

## IN SĂMBATA MARE

---

„Aceste mii și mii de morminte în care zac eroii, așteptând trâmbița oștilor noastre, acestea vor fi grădinile mele sfinte, grădinile iubite...„

.....

Nu lăsați sufletele voastre să șovăiască și credeți-mă că va veni ziua învierii, și în ziua această nu vom sărbători numai învierea morților“.

REGINA MARIA





## IN SÂMBĂTA MARE

**D**in bisericuța cufundată în umbra pomilor înșirați de o parte și de alta, în vârful căreia stă să cadă crucea răstignită spre cele patru vânturi, răsuflă printre stâlpii pridvorului, cojiți de tencuială, un miros adormitor de tămâie ce se împrășteie dus de boarea primăverii până departe, dincolo de crucile noi ale țintirimului din preajmă-i.

Pe cărarușa satului, trezit la muncă de vremea înaintată urcă la deal cârduri, cârduri, femei cu legături în mână, unele în pas tănuit și legănat, șopotind între ele, altele repede, singuratece, sau târând în urmă-le câte un băiețel cu ochii albaștri și părul blond, ce tropăe des din picioruțe ca să se poată ținea de mama. În poarta vă-

ruită și vânzolită de ani se opresc, își potrivesc testemelul, copiilor părul pe cap și domolite la pas, aproape sfioase, urc cele două trepte crăpate și știrbe din fața pridvorului. Ajunse aici unele oftează, altele își scotocesc buzunarele de gologanii liturghiei, fac cruce și apoi pășesc smerite, mute, prin crăpătura îngustă a ușei de fer ce se deschide încet, lăsând să scapere din semiîntunericul interiorului, scânteile tremurânde ale lumânărilor și candelelor.

\* \* \*

E Sâmbăta din ajunul Invierei! E Sâmbăta Morților!.....

Și câți nu-i are satul!

Răsboiul, molimile, vremea, a înoit în anii din urmă țintirimul. Și de unde până mai acum câtă-va vreme puteai să numeri crucile înșirate la rând, astăzi, te pierzi printre ele, atât sunt de dese și atât de multe le-a adunat vremea toiag lângă toiag și mușuroi lângă mușuroi, ca ca într'o pădure retezată sălbatec, din care nu au mai rămas decât cioatele îmbrăcate de mușchi și sprijinite de țărână.

Cine însă poate ca să le mai socotească?....

Aici, un tânăr, flăcău în floarea vârstei, adus de sus de pe creastă, unde a căzut în luptă cu vrăjmașii, dincolo, un altul răpus de molimă, mai încolo, un altul la fel ca cel dintâi și de

aceștia sunt mulți, mulți puzderie, pe cari nu-i cunoaște nimeni și nici nu le poate da de rost. Cine a mai stat în vremea aceea ca să le în-însemne numele ?.....

Aproape nici nu întâlnești vre-o cruce scrisă, mai toate sunt anonime, simple, fără vre-un nume, fără vre-un semn, pământul strâns deasupra ca un răzor și la capătăiu bucata de lemn necioplit prinsă în câteva cue. . . . .

Pe potecutele bătute ca în palmă zac răsirate foi uscate și buchetele de flori. Vântul le-a deslipit de pe morminte și le-a mânat răutăcios sub pașii trecătorilor.... În fășăitul puținelor frunze uscate, pe care crengile subțiri ale plopilor le-a scăpat din iarnă, șintirimul doarme și ascultă cântecul duos al păsărelelor ce trec în sus și în jos, încrucișând zarea, fără ca vre-un zgomot să tulbure pacea și liniștea.... Sub acest soare timid, în revărsat de primăvară ce acopere totul ca un val de mătase argintie și face ca să strălucească în roș crestele munților de prin prejur, firea întreagă pare că renaște, învăluită într'o lumină mistică. Aripi tremurânde și misterioase fășăiesc în nevăzut. Din dălmuri întunecoase isvorăsc aburi subțirei ce se întind printre liniștitele vârfuri de munți, îmbrobodindu-i ca niște tulpăne închise.....

Slujba în biserică s'a sfârșit.

Preotul, îmbrăcat în odăjdii aurite, trece printre cruci, stropindu-le cu apa tămăduitoare a aghiasmei îngânând un cântec nasal, simplu și tărăgănat.

Stropii svârliți zbor în aer, scânteind diamante în străpungerea razelor și cad fărimitați și deși pe lemn, pe bulgări și pe foile vinete ale buruenilor uscate.

Femeile au început să se strecoare una câte una afară, în țintirim, unde foesc în toate părțile.

Cu lumânări aprinse, fiecare caută câte un mormânt. Acelea, care și-l găsesc prind de brațele lemnului crenguta de ceară galbenă. Altele, cu cățui ruginite cadelnțează în jurul mormintelor fumul jertfitor al tămâiei și în urmă, ca lespezi negre înfipte în pământ, multe, plâng mute, scuturate de sughițuri adânci și dese.

Și în timp ce întregul țintirim este înfășurat în această sărbătoare a naturei, dintre mulțimea lemnelor răstignite par'că răsar rând pe rând vedenii înfășurate în pânza ștearsă și diafană a lițoliului, cu fețe blânde și stăpânite de o paloare curioasă.....

O droaie de amintiri mărețe renasc, trăesc, se întruchipează, aevea și vezi, cum sub forme voalate gloatele viteze al ostașilor căzuți în bătălii prind viață, se mișcă, tresar și înarmați cu

arme, în cap cu căști, pornesc în rânduri dese de atac spre văi, spre munți, pe drumuri pustii, peste ape, ca o armată ce nu merge călcând peste glie, dar, care sboară, revărsându-se în toate părțile, fălfâind steaguri, fluturând spade și strălucind trâmbițe răsunătoare. Aci rândurile se strâng, aci se destramă, aci năvălesc impetuos ca la asalt, aci merg semeț, în pas de paradă, cu frunțile sus, cu ochii perduți în zare și cu mâinile crispate pe arme. Nu mai sunt oameni, sunt smei, sunt idoli duși de un șivoi nevăzut ce plutesc în nesfârșit deasupra sutelor de morminte deschise, ca un tablou fericit din lumea basmelor.....

Oștirea biruințelor de eri, — mulțimea vitejilor cari au căzut la hotarele Moldovei, luptând în cămașe, sau îmbrățișând ca pe cel mai bun prieten oțelul mitralierei înfierbântate, învie, căci astăzi este Sâmbăta Mare, Sâmbăta dinaintea Invierei !

.....

.....

Aprilie 1918



## TABLA DE MATERII

---

	Pag.
1. Cuvânt înainte . . . . .	5
2. La hotarele Moldovei . . . . .	7
3. Murgul . . . . .	69
4. Podul de peste Argeş . . . . .	79
5. Invalidul . . . . .	85
6. Anul Nou 1917 . . . . .	93
7. Unul din cei mulți . . . . .	99
8. Sergentul Opacă . . . . .	107
9. Condrea . . . . .	131
10. Telegrama . . . . .	139
11. O noapte pe Siret . . . . .	147
12. Bateria lui Creţeanu . . . . .	161
13. O ispăşire . . . . .	177
14. Insemnări răsleţe de pe Siret . . . . .	191
I . . . . .	195
II . . . . .	207
III . . . . .	215
IV . . . . .	223
V . . . . .	229
VI . . . . .	235
VII . . . . .	241
15. In Sâmbăta Mare . . . . .	247

---